

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931.

Första kammaren.

Nr 39.

Onsdagen den 20 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Sedan kamrarna stannat i olika beslut angående statsutskottets i utlåtande nr 121 gjorda hemställan beträffande vissa av Kungl. Maj:t i innevarande års statsverksproposition gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner, anställdes nu jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av samma utskott i dess memorial nr 142 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må beträffande befattningshavare, hörande under andra—åttonde samt tionde huvudtitlarna, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och de av herrar Möller m. fl., Hansson i Stockholm m. fl., Andersson i Stockholm m. fl. samt Lundquist i Rotebro m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 156 och II: 156, 252 och 260), besluta, att gällande allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst skola fortfarande äga tillämpning, dock med iakttagande att, om gällande levnadskostnadsindex för budgetåret 1931/1932 nedgår under siffran 160, dyrtidstillägget likväl skall beräknas efter sistnämnda siffra, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, beträffande befattningshavare, hörande under andra—åttonde samt tionde huvudtitlarna, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å de av herrar Möller m. fl., Hansson i Stockholm m. fl., Andersson i Stockholm m. fl. samt Lundquist i Rotebro m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 156 och II: 156, 252 och 260), beslutat, att gällande allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst skola fortfarande äga tillämpning.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 56.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 534, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 118 ja och 84 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 199 ja och 140 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Sedan förutvarande revisionssekreteraren Hilding Forssman, vilken vid innevarande riksdag blivit utsedd till riksdagens justiteombudsmans efterträdare, den 8 innevarande månad utnämnts till justitieråd och i följd därav avsågt sig uppdraget att vara justiteombudsmannens efterträdare, företogs val av tjugufyra valmän för utseende i Forssmans ställe av annan behörig man att vara justiteombudsmannens efterträdare; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit utsedda till valmän:

herr Bergman,	med 98 röster,
» Bergström, David K.,	» 98 » ,
» Bergström, P. Albert,	» 98 » ,
» Björnsson,	» 98 » ,
» Boberg,	» 98 » ,
» Ekman,	» 98 » ,
» Enhörning,	» 98 » ,
» Frändén,	» 98 » ,
» von Geijer,	» 98 » ,
» Granath,	» 98 » ,
» Hansson, Sigfrid,	» 98 » ,
» Jonsson,	» 98 » ,
» Julin,	» 98 » ,
» Klefbeck,	» 98 » ,
» Larson, V. Edward,	» 98 » ,
» Linder,	» 98 » ,
» Norling,	» 98 » ,
» Reuterskiöld,	» 98 » ,
» Sandegård	» 98 » ,
greve Spens,	» 98 » ,
herr von Sydow,	» 98 » ,
» Thelin,	» 98 » ,
» Wagnsson,	» 98 » ,
» Westman	» 98 » .

Anställdes val av sex suppleanter för kammarens valmän för utseende i justitierådet Hilding Forssmans ställe av annan behörig man att vara justiteombudsmannens efterträdare; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit utsedda till suppleanter:

herr Gustafson, J. Fritjof,	med 41 röster,
friherre Lagerfelt,	» 41 » ,
herr Schlyter,	» 41 » ,
» Hagman,	» 41 » ,
» Pålsson,	» 41 » ,
» Svensson, Ernst W.,	» 41 » ;

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Justerades protokollen för den 13 innevarande månad.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag
dels till riksdagens förordnande, nr 214, för en kommitterad för tryckfrihetens vård;

dels ock till riksdagens skrivelse, nr 223, till Konungen angående en förbättrad arbetsförmedling för ungdom m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 238, till Konungen i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd, *dels ock* i ämnet väckta motioner.

Föredrogs herr *Vennerströms* anhållan att få till hans excellens herr statsministern framställa vissa frågor i anledning av händelserna i Ådalen.

Herr talmannen hemställde, huruvida kammaren bifölle herr *Vennerströms* förevarande anhållan; och förklarade herr talmannen sig finna denna fråga vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Trygger* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller herr *Vennerströms* ifrågavarande anhållan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles icke denna anhållan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Möller* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 79.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden och memorial nr 151—158 ävensom sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 3.

Herr *Lindhagen* erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag skall be att få erinra om att det varit gammal praxis här i kammaren med stöd av 52 § riksdagsordningen, att så snart en votering är hållen, har man rättighet att begära ordet och yttra något i anledning av utgången av voteringen. Det ligger väl närmast till hands, att det sker i sammanhang med voterings avslutande. Detta har tillåtits mig två gånger under denna riksdag, herr talman. Jag förstår ej, varför man nu skall göra undantag.

Talmannen greve Hamilton gjorde år 1924 ett undantag för mig. Det var mig veterligen den enda gången och kanske det är det, som nu skall upphöjas till konstitutionell praxis — för vissa fall. Jag hade nämnda år väckt en interpellation, som det var för majoriteten kärt att få avslagen. Den gällde nämligen vissa tyska uttalanden om en tysk aktion att återtaga Sönderjylland från Danmark m. m. Omröstning begärdes och majoriteten avslog interpellationen. Ett par ledamöter hade för talmannen framhållit de förmenta politiska vådorna, ifall på interpellantens initiativ diskussion i sak skulle uppstå i kammaren även om hänvändelse till vederbörande statsråd avslog.

Efter voteringen begärde jag ordet i förenämnda lovliga syfte, men då förklarade talmannen, att han ej kunde giva mig ordet förrän vid plenums slut. Han trodde nog att genom att hänvisa mitt yttrande mot gammal praxis, särdeles lösryckt ifrån sitt sammanhang, till plenums slut, skulle det rinna ut i sanden. Men det lyckades inte den gången, herr talman, utan tvärtom. Vid plenums slut sutto kammarens ledamöter kvar på sina platser, en hel del referenter hade tydligen varskotts och uppenbarade sig på läktaren, interpellanten hade fått tid på sig för att övertänka sitt anförande, andra ledamöter yttrade sig också, däribland två liberala som beklagade avslaget å interpellationen. Det blev verkligen en diskussion i sak just med anledning av talmannens beslut.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudgrunderna för en rättegångsreform samt i anslutning därtill väckta motioner.

Genom en den 6 februari 1931 dagtecknad proposition, nr 80, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för samma dag lämnat riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående de av föredragande departementschefen angivna huvudgrunderna för en rättegångsreform.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft följande med anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 211, av herr *Ekman*,
- nr 214, av herr *Reuterskiöld* m. fl.,
- nr 217, av herr *von Geijer* m. fl.,
- nr 219, av herr *Mellén* m. fl.,
- nr 220, av herr *Frändén* samt
- nr 227, av herr *Lindhagen*, ävensom

inom andra kammaren:

- nr 359 av herrar *Johansson* i Krogstorp och *Persson* i Grytterud — i huvudsak likalydande med motionen nr 217 i första kammaren — samt
- nr 360 av herr *Lindgren* — likalydande med motionen nr 214 i första kammaren.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sitt yttrande i särskilda med 1—44 betecknade punkter, varefter utskottet hemställt,

1) att riksdagen måtte såsom eget yttrande angående de genom förevarande proposition framlagda huvudgrunderna för en rättegångsreform återopå vad utskottet förut anförte; samt

2) att de i anledning av propositionen väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under 1), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande utskottets yttrande i allmänhet hade reservationer avgivits

1) av herr *Lindhagen*, vilken sammanfattat sina yrkanden i 24 särskilda punkter;

2) av herr *Linder*, som i väsentliga delar instämt i herr Lindhagens reservation;

3) av herr *Eliel Löfgren* och herr *Hedlund* i Östersund; samt

4) av herr *Johan Bernhard Johansson* och herr *Persson* i Falla.

Dessutom hade ett flertal reservationer avgivits beträffande särskilda punkter i utskottets yttrande.

Angående sättet för utlåtandets föredragning anförde

Herr Bissmark: I avseende å föredragningen av särskilda utskottets utlåtande nr 1 tillåter jag mig föreslå, att först föredrages utskottets under särskilda punkter i motiveringen gjorda uttalanden och därefter utskottets hemställan; att utskottets uttalanden företagas till behandling punktvis, att motivering icke behöver uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres, att vid behandling av den punkt, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt att för den händelse utskottets utlåtande i någon del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Vad herr Bissmark sålunda hemställt bifölls.

I enlighet härmed föredrogs nu

Utskottets yttrande.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet uttalat sig rörande behovet av en rättegångsreform och därvid, efter att hava redogjort för de brister, som enligt utskottets uppfattning vidlåde den nuvarande rättegångsordningen, anförde:

»Beträffande sättet för avhjälpande av de brister, som sålunda vidlåda vårt rättegångsväsen, äro meningarna i hög grad delade. Å ena sidan har framhållits, att dessa brister äro av så allvarlig art och stå i så nära sammanhang med rättegångsväsendets grunder, att en genomgripande reform omfattande såväl domstolsförfarandet som organisationen måste vidtagas. På denna uppfattning vilar processkommissionens förslag. Å andra sidan har, såsom i motionerna av herr von Geijer m. fl. samt herrar Johansson i Krogstorp och Persson i Grytterud, gjorts gällande, att vårt rättegångsväsen i sina grunder är sunt och att reformarbetet bör avse att med bevarande i huvudsak av dessa grunder genom partiella reformer avhjälpa de påtagliga bristerna. Det genom förevarande proposition framlagda förslaget innebär i viss mån en medelväg mellan nämnda ståndpunkter. Departementschefen har visserligen förordat en allmän reform av vårt rättegångsväsen men har samtidigt begränsat reformens omfattning. Enligt departementschefens mening bör reformen främst avse att genomföra en förbättring av själva förfarandet. I denna del innebär reformen i huvudsak ett återupptagande av de grundsatser, på vilka vårt rättegångsväsen av ålder vilat. Ändringar i organisationen ha förordats endast i den mån de befunnits erforderliga för att skapa förutsättningar för tillämpning av ett förbättrat förfarande.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ett val mellan de sålunda föreliggande alternativen — vilket i viss mån blir beroende på den mening man inlägger i uttrycken allmän reform och partiella reformer — torde icke kunna träffas innan ställning tagits till spörsmålet hur ett förbättrat rättegångsväsen bör utformas. Tydligt är emellertid, att hur valet än utfaller reformarbetet måste bedrivas med största varsamhet. Rättegångsväsendet ingriper så starkt i samhällslivet och berör så viktiga intressen, att allenast sådana ändringar böra vidtagas, som påkallas av ett verkligt behov. Fasthållas bör även, att vårt rättegångsväsen äger betydande förtjänster och i sina grunddrag anknyter till en stark inhemsk tradition. Den nuvarande ordningen är fast rotad i folkets föreställningsliv och uppbäres i stort sett av allmänhetens förtroende. Det är av största vikt, att vid genomförande av reformer dessa värden icke tillspillovas.»

Vid förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar *Christenson, Frändén, Jönsson* i Boa och *Olson* i Torsby, vilka ansett, att punkten bort erhålla den lydelse, reservationen visade. Sista stycket av det av reservanterna föreslagna yttrandet var så lydande:

»Såsom av det föregående framgår vill utskottet ingalunda förneka, att vårt rättegångsväsen är behäftat med ej oväsentliga brister, som det är angeläget att avlägsna. Emellertid kan utskottet ej finna, att dessa brister äro så djupgående, att deras avhjälpande kräver en så genomgripande omgestaltning av vår rättegångsordning och särskilt förfarandet vid våra domstolar, som i propositionen ifrågasättes. Det förefaller utskottet, i enlighet med vad som framhållits i motionerna av herr von Geijer m. fl. samt herrar *Johansson* i Krogstorp och *Persson* i Grytterud, som om man skulle kunna uppnå tillfredsställande resultat genom partiella reformer och utan att, delvis efter utländska förebilder, i allt för hög grad ombilda det rättegångssystem, som hos oss prövats i århundraden och överhuvud befunnits gott.»

Beträffande städernas domstolar hade utskottet under punkten yttrat:

»Jämväl i fråga om städernas domstolar kunna vissa anmärkningar framställas. Dessa avse främst ordningen för domstolsledamöternas tillsättande. Det gällande valsystemet kan icke anses i erforderlig mån trygga en god rekrytering. I regel sakna väljarna möjlighet att bedöma de sökandes kvalifikationer för domaruppgiften, och erfarenheten har visat, att vid valen ovidkommande hänsyn ej sällan spela in. Den särskilda ordning, som gäller för tillsättande av städernas domare, har även medfört en skarp gräns mellan dessa domare och den statliga domarkåren och därigenom förhindrat en ur olika synpunkter önskvärd cirkulation inom domarståndet. En viss svaghet vidlåder även rådhusrätterna i de små städerna. Ej sällan möter svårighet att för dessa domstolar förvärva framstående domarkrafter, och de på rådhusrätten vilande domaruppgifterna äro för obetydliga för att kunna vidmakthålla insikter och erfarenhet.»

Vid punkterna 1, 28 och 30 — vilka senare punkter rörde frågan om statens övertagande av rättsskipningen i städerna samt frågan om ordningen för tillsättande av städernas domare — hade reservation anförts av herrar *Schlyter, Wilhelm Björck, Lindqvist* i Halmstad, *Fast* och *Andersson* i Prästbol, vilka ansett, bland annat, att det nyss återgivna stycket av utskottets yttrande bort erhålla följande lydelse:

»Jämväl i fråga om städernas domstolar kunna vissa anmärkningar framställas. Den särskilda ordning som gäller för tillsättande av städernas domare har medfört en skarp gräns mellan dessa domare och den statliga domarkåren och därigenom förhindrat en ur olika synpunkter önskvärd cirkulation inom domarståndet. En viss svaghet — — — insikter och erfarenhet.»

Vid samma punkter hade reservation anmälts av herr *Linder*, som likväl ej antytt sin åsikt.

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Herr statsrådet **Gärde**: Herr talman, mina herrar! Det ämne, som nu är föremål för denna kammars förhandlingar, frågan om en reform av vårt rättegångsväsen, är otvivelaktigt ett av de mest svårlösta och ingripande lagstiftningsspörsmål, som underställts riksdagens prövning. Denna fråga har hos oss stått på dagordningen med längre eller kortare mellanrum i 120 år. Vad som i början av 1800-talet väckte den till livs såväl hos oss som i flertalet europeiska stater var för visso de starka impulser, som utgingo från vissa av den s. k. upplysningstidens samhällsfilosofer och skriftställare. Hos dessa hade de engelska samfundsformerna ådragit sig särskilt intresse, och detta gällde jämväl rättegångsväsendet.

Vad som hos det engelska samhällsskicket särskilt tilltalade var det starka folkliga inslaget i lagstiftning och rättsskipning. Mot dåtidens ämbetsmannadomstolar med deras hemliga och skriftliga förfarande uppställdes som ideal det engelska rättegångsväsendet med dess friare former och med dess medverkan av lekmän särskilt i straffrättskipningen. För svenska samfundsförhållanden voro dessa idéer långt ifrån främmande. Det svenska och det engelska samhällsskicket leder några av sina bästa traditioner tillbaka till samma ursprung. Måhända ligger i denna traditionernas styrka hos oss förklaringen till att reformsträvandena på detta område länge möttes av misstro. Beredningar och kommissioner avlöste varandra. Än inriktade man sig på en total reform, en reform från grunden av vårt rättegångsväsen, och än beträdde man de partiella reformernas väg, men resultatet blev alltid så gott som lika magert, och i varje fall stod det icke i rimligt förhållande till de stora ansträngningarna och de omfattande utredningarna.

Orsakerna till denna negativa utgång ha uppenbarligen varit flera. En av dessa har jag redan antytt. Enligt min mening torde emellertid härtill också väsentligen ha medverkat, att man i alltför hög grad skjutit de organisatoriska spörsmålen i förgrunden och att man därvid alltför mycket låtit sig ledas av utländska förebilder eller mer eller mindre teoretiska spekulationer. I den proposition, som här nu föreligger till behandling, har man sökt att gå en annan väg. Man har där strävat efter att låta själva förfarandet, rättegångens inre gestaltning, bli hjärtpunkten i reformen samt att tillägga de organisatoriska förändringarna betydelse endast i den mån de påkallas för att uppbära förfarandet. Detta utgångsläge synes också fullt naturligt. Organisationen är lika litet här som på andra områden ett självändamål. Den tjänar i förevarande fall endast som ett underlag för förfarandet. Härtill komma också praktiska skäl. Ändringar i organisationen taga lång tid och medföra också betydande kostnader. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att utskottet på denna för hela problemställningen avgörande punkt så gott som enhälligt anslutit sig till departementschefens uppfattning.

Jag skall nu med några ord beröra frågan om förfarandets gestaltning. Förfarandets uppgift är främst att skaffa domaren ett tillförlitligt underlag för hans sanningsprövning. Endast om domaren erhåller ett fullständigt och så vitt möjligt säkert material för denna, kan han i sin dom träffa det materiellt riktiga. För att detta syfte skall kunna nås, måste förfarandet bygga på grundsatserna om rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet, och jag skall nu i korthet antyda skälen, varför det så måste vara.

Genom rättegångens koncentration förebringas materialet i ett sammanhang och blir därigenom mer överskådligt. Parter och vittnen äro samtidigt tillstädes vid rätten och kunna höras mot varandra. Deras uppgifter kunna sammanställas, jämföras, missförstånd undanröjas och oriktiga uppgifter ome-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

delbart vederläggas. Parternas benägenhet att förskansa sig bakom undanflykter och halvsanningar minskas därigenom. Det muntliga koncentrerade förfarandet erbjuder redan i och för sig betydande fördelar för sanningens uttalande. Ett sådant förfarande blir emellertid praktiskt taget nödvändigt, om man vill realisera ett annat önskemål, varom i stort sett enighet råder och länge rått mellan såväl lekmän som jurister, nämligen den fria bevisprövningen.

Den fria bevisprövningen innefattar i sig två moment, dels det ena, att allt det material, som kan tjäna till upplysning i målet, får förebringas inför domstolen och av domstolen beaktas, och dels det andra, att domaren vid värdering av detta material är obunden av någon i lag meddelad värderingsregel, utan att han härvid har att följa och allenast följa sin på objektiva grunder stödda övertygelse. Man kan ju emellertid icke bortse från att genom den fria bevisprövningen införes material av till kvaliteten synnerligen olika beskaffenhet: mer eller mindre värdefullt material och en del kanske helt utan värde. Därest man tillåter dessa i olika hänseenden bristfälliga bevismedel, är det också nödvändigt att skapa ökade möjligheter för domaren att rätt uppskatta dem. Eller för att taga en bild: förfarandet måste verka som ett filter, varigenom grumset fränkskiljes, så att vattnet blir klart och njutbart. Detta filter ligger i förhandlingens koncentration och omedelbarhet.

Till de i propositionen framlagda huvudgrunderna för underrättsförfarandet har utskottet i allt väsentligt anslutit sig, och de smärre avvikelser, som i denna del förordats, föranleda ingen erinran från min sida. Så som i propositionen och även av utskottet framhållits, innebära dessa huvudgrunder icke något införande av från utlandet hämtade principer, utan ett återupplivande av och en anknytning till grundsatser, varpå vårt rättegångsväsende av ålder vilat, grundsatser, som vid våra folkliga domstolar aldrig kunnat helt undanträngas.

Underrättsförfarandet utgör otvivelaktigt rättegångens kärna. Detta gäller särskilt sanningsprövningen. Vid underrätten framlägges materialet i ett orört och ursprungligt skick. Ett troget återgivande av detta material en andra eller en tredje gång är alltid i hög grad osäkert.

Ehuru alltså, åtminstone vad bevisningen angår, tyngdpunkten ligger och måste ligga i underrättsförfarandet, är det uppenbarligen ej likgiltigt, hur förfarandet i de högre instanserna anordnas. Därest överrättsförfarandet skulle byggas på andra grundsatser än underrättsförfarandet, skulle lätt uppstå en konflikt mellan de olika instanserna, och att vid denna konflikt underrätterna skulle draga det kortaste strået ligger ju i sakens natur. Vad man sålunda vinner genom muntlighet i underrätten skulle genom skriftlighet i överrätten i ej ringa grad äventyras. Därest överrätterna döma på ett skriftligt material, alltså uteslutande på underrättens protokoll, däremot underrätterna på detta material i den form det omedelbart framföres vid domstolen, uppkommer en motsättning mellan de olika domstolarnas rättstillämpning, och denna konflikt leder till, att också underrätterna så småningom pressas till att döma på samma sätt och med beaktande av samma synpunkter vad angår materialet som överrätterna, d. v. s. döma på vad som antecknas i protokollet och icke på vad domstolen omedelbart har uppfattat och iakttagit.

En sådan konflikt föreligger ju redan nu i viss mån mellan det helt skriftliga förfarandet i våra överrätter och ett i viss mån muntligt underrättsförfarande. Det är ju icke alltför sällan man hör den skillnaden framställas mellan underrätterna och överrätterna, att underrätt dömer på vad som förekommer, medan hovrätten »dömer på papperen», som det heter. Hovrätten är den strängt formella domstolen, kan man också ofta höra som omdöme, under det att underrätten är mera mottaglig för billighetsskäl och skälighetssynpunkter. Sådana påståenden kunna ej sällan härledas ur denna skillnad med avseende på grundvalen och underlaget för de olika domstolarnas prövning.

Ej minst erfarenheten från vårt eget land visar, att därest skriftligheten vinner insteg i överrätterna, den tränger också ned till underrätterna. Det är ju på den vägen som vårt gamla muntliga förfarande har undanträngts eller åtminstone uppblandats. Skriftligheten kom in i hovrätterna, och den vägen kom det in i underrätterna. Allt detta tyder därför på, att om icke syftet med hela rättegångsreformen skall förfelas, så måste muntligheten föras upp ända till toppen av instansordningen.

Ur nu antydda synpunkter kan jag icke undgå att känna en viss betänksamhet mot den beskärning av muntligheten i överrätterna, som av utskottet förordats. Enligt propositionen skola parterna eller deras ombud ha att också i överrätterna själva framlägga sin sak. Utskottet har nu föreslagit, att detta framläggande skall kunna ersättas genom målets föredragning av en referent. Jag förstår de skäl, som föranlett utskottet att intaga denna ståndpunkt, men jag måste framhålla, att den föreslagna anordningen kan innebära en allvarlig fara för att skriftligheten i överrätterna helt vinner överhand. Det är i och för sig en stor frestelse för ett ombud att av bekvämlighet eller andra skäl, såsom stor arbetsbörda, helt lita till referentföredragningen, och hela det muntliga förfarandet kan därigenom komma att nedsjunka till en tom form. Skulle detta komma att inträffa, kommer också parternas skyldighet att inställa sig vid huvudförhandlingen att snart framstå som meningslös. Har en gång skriftligheten på detta sätt trängt in i överrätterna, kommer den också till underrätterna, lika säkert som ett brev på posten. För att förebygga en sådan utveckling, synes det mig nödvändigt att strängt fasthålla vid kravet på parts inställelse också vid huvudförhandling i överrätt. Vidare måste denna referentföredragning, om den nu anses av praktiska skäl ofrånkomlig, så anordnas, att den icke skjuter parts eget deltagande i förhandlingen i skuggan, utan tvärtom sporrar till, ja, framtvingar ett sådant deltagande. Här möta uppenbarligen stora svårigheter, som utskottet dock icke närmare dryftat. Men vid det fortsatta arbetet böra uppenbarligen dessa bli föremål för ingående överväganden.

Den av utskottet förordade beskärningen av muntligheten i överrätterna sammanhänger mycket nära med ett annat spørsmål, nämligen det om villkoren för behörighet att uppträda som ombud i överrätt. Enligt propositionen skulle ombud i överrätterna alltid vara rättsbildat, något som däremot icke skulle gälla beträffande underrätterna. I underrätterna skulle ombud kunna nyttjas, vare sig de voro rättsbildade eller inte. Utskottet föreslår nu, att jämväl som ombud i överrätt skulle få användas icke rättsbildad person. Jag förstår mer än väl, att sådana förhållandena nu en gång äro i vårt land, ganska avsevärda praktiska olägenheter äro förknippade med propositionens ståndpunkt. Men om jag skall döma efter min egen erfarenhet som domare, måste jag dock säga, att bortsett från vissa undantagsfall har användandet av icke rättsbildade ombud i överrätterna knappast varit till bättnad för den rättssökande allmänheten. I varje fall synes mig utskottet här ha gått längre än som varit erforderligt. Hänsynen till parten synes icke kräva mera än att det av honom vid underrätten begagnade ombudet skall få fullfölja saken jämväl i överrätt, medan däremot något skäl knappast föreligger att införa ett icke rättsbildat ombud i överrätten, som icke använts i underrätten. För mig framstår det på denna punkt som om de bättre skälen skulle innefattas i den av herr Bismark m. fl. avgivna reservationen.

Jag övergår härefter till domstolsorganisationen. Såsom av mig redan framhållits, böra ändringar i organisationen vidtagas endast i den mån det är nödvändigt för ett förbättrat förfarande. Denna uppfattning har också vunnit utskottets erkännande, och jag kan beträffande organisationen i allt väsentligt ansluta mig till de uttalanden, utskottet gjort på olika punkter. I ett hänse-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

ende har emellertid utskottet intagit en annan ståndpunkt än propositionen, nämligen i fråga om lekmäns medverkan i rättsskipningen. Propositionens ståndpunkt till lekmanadeltagandet är i huvudsak följande. I häradsrätterna skulle i stort sett, som nu, nämnd bibehållas. Nämndens inflytande har emellertid något vidgats. I stället för att nämnden nu skall vara enhällig för att överrösta domaren, har i propositionen föreslagits, att det skulle vara tillräckligt att av åtta nämndemän sex voro ense. Propositionen ansluter sig här till en gammal ståndpunkt, som särskilt andra kammaren vid flera tillfällen med styrka hävdad. Vidare skulle enligt propositionen nämnd också ha plats i rådhusrätterna och i hovrätterna, där som bekant nämnd för närvarande icke medverkar. Nämndens medverkan i dessa domstolar skulle dock enligt propositionen vara inskränkt till de grövre brottmålen. Utskottets majoritet har gått in för ett bibehållande av nämnden i häradsrätterna, men upprätthållit kravet på enhällighet, varemot utskottets majoritet avstyrkt införande av nämnd i rådhusrätt och hovrätt.

Uppenbarligen är spørsmålet om lekmäns deltagande i rättsskipningen icke en organisationsfråga i juridisk-teknisk mening. Ur lagstiftningssynpunkt möter det inga nämnvärda svårigheter vilken väg man på den punkten går. Det är icke några större svårigheter att inpassa den ena eller andra ordningen i systemet. Men frågan har enligt min mening en långt vidare och djupare innebörd. För mig är frågeställningen i främsta runnet: vilken betydelse har rättsskipningens folkliga anknytning för rättsordningens vidmakthållande och stärkande överhuvud taget? Rättsordningens bestånd i ett samhälle är ytterst beroende av dess medlemmars egen medborgaranda, deras sunda och vakna rättsmedvetande. Lagarnas styrkande och upprätthållande måste i sista hand vila på samhällsmedlemmarna själva. Ur den synpunkten kan man säga, att varje samhälle har den rättsordning det förtjänar. För inskräpande av ansvaret för rättsordningen synes mig intet vara av större betydelse än att folkets representanter kallas att deltaga ej blott i lagstiftningen utan ock i rättsskipningen. Vad deras deltagande i lagstiftningen angår, råder ju därom icke någon meningsskiljaktighet, men betydelsen av att representanter för den folkliga åskådningen också deltaga i rättsskipningen synes mig i själva verket icke mindre. Det är i rättens tillämpning i de konkreta fallen, som lagen skall föras ut i livet. Det sätt och de former, under vilka detta sker, är av stor betydelse för allmänhetens uppfattning av lagarnas rättvisa och dess förtroende för rättsordningen.

Vid behandling vid 1902 års riksdag av frågan om nämnds rösträtt gav en lantmannarepresentant, herr Jansson i Djursätra, uttryck för liknande synpunkter. Han yttrade, och i hans anförande instämde ett stort antal lantmän, bland annat följande: »När det gäller lagstiftningen i vårt land, då kunna vi lantmän sitta här i riksdagen i dess andra kammare, vi få då även bli delegerade i lagutskottet, och det kan sålunda åt oss anförtros att stifta lagar. Men då det gäller att tillämpa dessa lagar, som vi själva varit med om att stifta, då är man mycket rädd för att släppa in oss. Jag kan nu icke förstå, att detta motstånd är rättvist eller lämpligt, och det ingiver åtminstone föga förtroende, då det gäller samarbete mellan oss lekmän och våra lärda jurister.»

Jag vill i detta sammanhang endast fastslå, att andra kammaren av år 1902 i långt högre grad behjärtade vikten av lekmäns deltagande i rättsskipningen än det särskilda utskottet av 1931. Jag skall nu icke här närmare gå in på de särskilda skäl, som kunna anföras för eller mot ett utvidgat lekmanainflytande i våra domstolar. Jag vill här endast framhålla, att det väl knappast torde finnas något europeiskt land för närvarande, där lekmännen, som skulle bli fallet vid våra rådhusrätter, äro helt utestängda från varje deltagande till och med i fråga om de grövre brottmålen. Jag anmärker här, att enligt utskot-

tets förslag härutinnan rådhusrätterna skulle bestå uteslutande av lagfarna ledamöter för framtiden och alltså utan nämnd och utan lekmannadeltagande. Jag hoppas, att denna kammare på nu ifrågavarande punkter ansluter sig till de reservationer, som avgivits av herr Schlyter m. fl.

Jag skall nu icke längre, herr talman, upptaga kammarens tid; det är endast några ord jag har att tillägga. Såsom torde framgå av vad jag redan anfört, har utskottet i allt väsentligt anslutit sig till de av departementschefen framställda huvudgrunderna för en reform. Det är med glädje och med verklig tillfredsställelse jag konstaterar, att frågan om vår rättegångsreform genom utskottets utlåtande förts ett stort och ett betydelsefullt steg närmare sin lösning. Utskottet har gått till sin uppgift med en allvarlig strävan att nå ett positivt resultat och har fritt från alla ovidkommande hänsyn sakligt och ingående prövat de framlagda förslagen. Härmed har en fast grund lagts för det fortsatta lagstiftningsarbetet. Och jag slutar med att uttala den förhoppningen, att den tid icke skall vara alltför avlägsen, då denna reform kan föras ut i livet till gagn för vår rättsordning och därmed för vårt folk.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Herr Bissmark: Herr talman! Den som tar del av det särskilda utskottets utlåtande med dess många reservationer får möjligen den föreställningen, att det inom utskottet har rått en alldeles ovanlig splittring i vad det gäller uppfattningen av det föreliggande problemet. Men jag ber därvid de närvarande besinna, att det förslag, som här framlagts för riksdagen, innefattar så många viktiga punkter, att det är lätt förklarligt, att på de skilda punkterna olika meningar ha förekommit. Jag vågar emellertid säga, att på de väsentliga punkterna, dem som av herr statsrådet här särskilt berördes, nämligen i vad det gäller koncentration, muntlighet och omedelbarhet, har en stark majoritet stått bakom utskottets utlåtande.

De punkter, där de mest vägande skiljaktigheterna föreligga — med de mest vägande skiljaktigheterna menar jag då, kanske icke alldeles egentligt, dem där de stridiga åsikterna vägt jämnt — röra sig om nämnden, d. v. s. nämndens rösträtt i häradsrätt och nämndens införande i rådhusrätterna och i hovrätten.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har här framlagt propositionens grundtankar, och det vore därför att taga kammarens tid i onödan i anspråk, om jag nu ingick närmare på dessa. Jag vill dock framhålla att för min personliga del har jag utan förbehåll anslutit mig till de grundprinciper, som innebära att vi genom en koncentration i förfarandet skola erhålla ett bättre ordnat rättegångsväsende vid underrätterna. Denna koncentration kan icke vinnas, utan att man med skärpa betonar vikten av muntlighet och omedelbarhet. Varje avsteg ifrån dessa båda principer medför ovillkorligen en fara för att processen urartar och att vi sjunka tillbaka i det nuvarande uppskovssystemet, vilket väl allmänt torde betraktas såsom varande vårt rättegångsväsendes mest framträdande lyte.

Men givet är att man, när det gäller att genomföra dessa regler, måste visa en viss varsamhet. Det kan bli nödvändigt att uppskjuta en huvudförhandling för att infordra ytterligare utredning. Det kan bli nödvändigt att dröja med avkunnande av dom efter huvudförhandlingen för att domarna må ha tillfälle att närmare överväga, vad som under förhandlingen förekommit. På dessa punkter måste, som jag nämnde, en viss varsamhet iakttagas, men lika säkert är, att man bör ha effektiva medel att framtinga ett huvudförfarande, som icke behöver uppskjutas, särskilt för att förhindra att parterna sabotera förfarandet genom att underlåta att förebringa sin utredning eller att inställa sig.

Vad beträffar förfarandet i överrätterna har, såsom statsrådet påpekade,

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.

(Forts.)

detta ett mycket starkt samband med underrättsförfarandet. Då likväl utskottet i fråga om förfarandet i överdomstolarna gjort väsentliga undantag i fråga om de principer, som ha ansetts böra ligga till grund för underrättsförfarandet, så har detta varit föranlett av de stora svårigheter, som det erbjuder sig att nu, åtminstone på en gång, införa ett muntligt förfarande vid hovrätterna.

Ett muntligt förfarande förutsätter alltid att åtminstone käranden skall ha skyldighet att inställa sig. Den isolering, vari hovrätterna och högsta domstolen för närvarande befinna sig genom att de icke ha tillfälle att i ringaste mån bidraga till ett måls utredning, kommer att väsentligen minskas i den mån muntligt förfarande stadgas. För närvarande är ju förhållandet, att om en överdomstol vill ha en ytterligare utredning, så förutsätter detta antingen målets återförvisande eller, beträffande hovrätt, att parterna inkallas till muntligt förhör, en procedur, som åtminstone vid vår största hovrätt aldrig förekommer. Överdomstolarna befinna sig alltså i den ställningen, att de måste avgöra målen på de förefintliga protokollen och inlagorna. Ingen frågar parten om vad han menat, ingen komplettering av den utredning, som föreligger, är möjlig. Man förstår lätt, hur detta skall kännas för de domare, som i överrätterna ha att pröva målet. Mot detta system brytes här genom att käranden åtminstone i icke alldeles betydelselösa mål tvingas till inställelse. Man har anledning förmoda, att vid sådant förhållande även svaranden kommer att känna sig av sakens natur tvingad att iakttaga inställelse för att bemöta vad som från kärandesidan kan ha framlagts. Det synes då, som om tiden vore mogen för att låta parterna själva framlägga saken inför domstolen, alltså det system, som användes på många ställen i utlandet, där man genomfört den muntliga processen.

Utskottet har emellertid dragit sig för detta steg. Utskottet har ansett, att när parterna äro ense om att själva framlägga sin sak inför domstolen, alltså utan en föregående referentföredragning, bör det tillåtas dem, men däremot har utskottet icke velat ålägga dem denna plikt. I själva verket skulle det ju också ställa sig ganska egendomligt, om t. ex. en part genom sin utvaro skulle kunna framtvunga en referentföredragning åtminstone för hans del, medan han däremot icke, om han personligen kommer tillstådes, kan påräkna en sådan. Vidare ha ju såväl propositionen som utskottet förutsatt, att parterna själva skola kunna föra sin talan, och inför hovrätten lär det väl sällan vara lämpligt, att en enskild part, som saknar juridisk underbyggnad, föredrar sitt mål. Det finns alltså på denna punkt mycket stark anledning att frångå den kungl. propositionen. Enligt min uppfattning har icke heller den kungl. propositionen lämnat klart besked i denna fråga. Där kvarstår den otydligheten, hur man skulle förfara, därest svaranden uteblir. Man kan naturligtvis icke utgå ifrån, att svaranden alltid skall komma tillstådes, och då framträder nödvändigheten av en referentföredragning. Men just denna utsikt att få en referentföredragning kan verka som en lockelse för svaranden att utebli och därigenom bespara sig de stora kostnader, som en inställelse genom juridiskt ombud ovillkorligen innebär, därest det juridiska ombudet fullständigt skall föredraga målet. Detta är, och det vill jag erinra om, i hög grad en kostnadsfråga.

På denna punkt har alltså utskottet enligt mitt förmenande med goda skäl ansett sig böra göra en reservation emot propositionen. Men givet är, som herr statsrådet också påpekat, att frågan får tagas under en mycket omsorgsfull prövning, så att man icke genom några olämpliga bestämmelser förkväver den möjlighet till ett rent muntligt förfarande, som dock även jag skattar högt.

Den andra punkt, där utskottet ansett sig böra giva tillkänna en annan upp-

fattning än den kungl. propositionen, gäller förnämligast de av herr statsrådet berörda nämnderna, den kollektiva rösträttens avskaffande i häradsrätten, införande av en nämnd i rådsturätt och även införande av nämnd i hovrätt. Beträffande nämnds kollektiva rösträtt åberopades av herr statsrådet ett uttalande, som år 1902 gjordes av en lantman i andra kammaren. Det är dock ganska signifikativt, att nu i år stå bakom utskottets utlåtande nästan samtliga de lantmän, som ha deltagit i utskottets arbete. På den punkten föreligger uppenbarligen en strömkantring. Det önskas och kräves numera icke från lantmannahåll, från dem som hittills närmast representerat nämnden vid våra häradsrätter, att någon ändring skall göras i fråga om rösträtten. Nämndens betydelse vid våra domstolar består icke i dess röstande. Den har bestått i de goda upplysningar och råd, nämndens ledamöter kunnat lämna häradshövdingen. Deras inflytande har varit betydligt större än det synes utåt. Skulle man räkna nämndernas inflytande efter de gånger, då de ha överröstat domaren, skulle det vara ytterst ringa, men vad som säges vid överläggningarna, de råd de giva i fråga om straffmätningen och när det gäller att konstatera, huruvida bevisningen är effektiv o. s. v., hava i alla tider och skola städse spela den allra största roll för nämndens betydelse.

Man frågar sig då: har det varit några olägenheter med den kollektiva rösträtten? Kan man påpeka, att den verkligen har lett till någon dissonans mellan häradshövding och nämnd eller på annat sätt varit till olägenhet för rättskipningen? Jag tror, att man måste svara nej. Den starka ställning, som häradsrätterna intaga i vårt domstolsväsen, beror i mycket hög grad på deras nämnder. Det är där tyngdpunkten ligger i det förtroende, som allmänheten hyser för våra häradsrätter. Om man då har en institution, som har visat sig kunna omfattas med förtroende av befolkningen och mot vilken inga rimliga anmärkningar kunnat göras i nu förevarande avseende, frågar man sig onekligen: är det klokt att på den punkten experimentera med ett ändrat omröstningssystem? När nämnden nu överröstar domaren, lägger den sitt tunga auktoritativa ord till förmån för exempelvis den meningen, att bevisningen är fullgiltig, eller att det föreligger försvårande eller förmildrande omständigheter i det särskilda fallet. Detta blir ett moment, som överdomstolarna måste taga hänsyn till. Splittrar man nämnden på sätt, som den kungl. propositionen föreslagit, kan man befara, att häradsrättens och nämndens auktoritet därigenom minskas.

Beträffande införande av nämnd i rådstuvurätterna har utskottet avböjt förslaget därom. För min del har jag icke haft så stora betänkligheter mot att införa nämnd i mycket grova brottmål i städer. Att införa sådan i andra brottmål och i civilmål anser jag fullständigt uteslutet, då man inom städerna knappast kan uppbringa det intresse för denna del av rättsskipningen, som kräves, för att icke nämnd skall verka överflödig. Emellertid vill jag erinra om ett par omständigheter. Det är ytterligt svårt att inpassa en nämnd i dessa domstolar. Hur skall en sådan nämnd väljas? Skall det ske efter politiska grunder med proportionella val, eller hur skall den väljas? Det förefaller mig, som om denna svårighet icke får underskattas. Vidare ha vi omröstningsbestämmelserna för nämnden, som säkerligen också komma att vålla svårigheter. Jag föreställer mig dock, att om man skall ha en nämnd, bör det i varje fall vara en enhällig nämnd, för att den skall kunna öva inflytande.

Beträffande nämnd vid hovrätterna vill jag säga detsamma, som jag sagt i fråga om rådstuvurätterna. Det finnes ingen tradition härför och knappast något krav på dylika nämnder. Emellertid har jag icke så mycket att erinra mot sådana nämnder, därest de skulle begränsas till de allra grövsta brottmålen, men jag anser för min del, att det saknas tillräckliga skäl att införa dem.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

På detta tidiga stadium skall jag icke upptaga de frågor, som komma att behandlas av särskilda reservanter. På en punkt, där jag själv reserverat mig, skall jag dock be att få säga några ord. Det gäller frågan om parterna och deras ombud. Utskottet har här gått in för att parterna i underrätterna skulle kunna anlita icke rättsbildade biträden, och detsamma skulle förhållandet vara i överrätten. Kungl. Maj:ts proposition föreslog frihet i fråga om anlåtande av biträde vid underrätterna, men däremot advokatmonopol vid våra överrätter. Till denna senare uppfattning har jag anslutit mig, och jag skall tillåta mig att med några ord motivera min ståndpunkt.

Vid en underdomstol med dess många ofta synnerligen enkla mål gäller det huvudsakligen för en part, att han framlägger sin sak enkelt och naturligt för domstolen. Där kan man enligt min mening icke vare sig för närvarande eller under någon mycket avsevärd framtid fordra, att parterna skola nödgas anlita en juridiskt bildad person. Det skulle ofta föranleda alldeles oskäligen kostnader. Vårt utsträckt land har ju så avsevärda avstånd mellan de olika orterna, att en resa till advokat för varje litet mål ofta skulle verka oproportionerligt fördyrande på målet. Man måste finna sig i att även icke juridiskt bildade ombud uppträda, och jag får nu för min del säga, att jag från min verksamhet har den erfarenheten, att flera av dessa icke juridiskt bildade ombud väl kunna mäta sig med de juridiskt bildade. Emellertid ställer sig frågan annorlunda, när det gäller våra överdomstolar. För att avgöra, huruvida ett mål skall överklagas eller ej, erfordras ju onekligen en viss kritik av domstolens dom. Den som överklagar bör hava kompetens att kritisera en felbedömning av materialet från domstolens sida. Jag anser för min del, att det är synnerligen viktigt, att en person, som har anlitat en icke rättsbildad advokat i underrätten, när det blir fråga om att gå vidare, vänder sig till en mera kvalificerad person för att göra sig underrättad om huruvida verkliga skäl finnas för att överklaga utslaget.

Vad vidare beträffar själva domstolsförhandlingen i hovrätten, böra dock våra överdomstolar, som äro så överhopade med mål, kunna begära, att den som framträder inför dem skall ha en klar blick för vad som är relevant i målet, så att han icke besvärar domstolen med onödiga utläggningar, vilka taga domstolens dyra tid i anspråk.

Det har visserligen i utlåtandet tryckts på att domstolarna skulle kunna avvisa olämpliga advokater. Men var och en förstår, att det är ganska svårt att vidtaga en sådan åtgärd mot för övrigt aktade saksförare endast på den grund, att de visat sig vara litet fumlige och litet okunniga, när det gällt att bevaka sina huvudmäns intressen. Nu påstår jag ingalunda, att blotta egenkapen att vara juridiskt bildad innebär en garanti för att en person har de kvalifikationer, som man bör kräva av en som uppträder vid överdomstolarna, men det är dock min bestämda uppfattning, att det är en förutsättning, som icke bör felas.

I fråga om rätten att uppträda inför domstol kommer jag alltså att yrka bifall till en av mig m. fl. särskilt avgiven reservation.

Jag skall på detta stadium icke vidare taga kammarens tid i anspråk. Jag kommer väl att framdeles, sedan reservanterna fått tillfälle att yttra sig, ånyo taga till orda. Jag ber emellertid nu att få yrka bifall till punkt 1 i förslaget.

Herr Schlyter: Herr talman! Efter justitieministerns framläggande av grundprinciperna för rättegångsförfarandet skall jag följa herr Bismarks exempel och icke nu vidlyftigt orda om processreformens grundlinjer. De ha på ett alldeles förträffligt sätt framlagts i den kungl. propositionen och ha för kammarens ledamöter återgivits i det särskilda utskottets utlåtande. Särskilt

glädjande synes det mig emellertid vara, att justitieministern i sitt förslag till grundlinjer icke har givit efter för några kompromisser med obehöriga hänsyn, när det gäller att hävda principerna om muntlighet, koncentration och omedelbarhet i förfarandet, utan vi ha här bjudits på ett förslag, som torde tillfredsställa alla verkliga reformvänners önskningsar på detta område.

Vad som från de utpräglade processreformvännernas sida anmärkts mot justitieministerns uppläggning av processreformen, gäller ju egentligen vad som saknas däri. Man klagar över den klyvning av reformen, som justitieministern har gjort, när han i övervägande grad har hållit sig till förfarandet och ställt frågan om en genomgripande reform av domstolsorganisationen på framtiden. Enligt min mening har emellertid justitieministern handlat klokt, då han genomfört denna rationella klyvning av problemet. Skulle vi ha inlåtit oss på alla de ytterst intrikata frågor, som sammanhånga med spörsmålet om statens övertagande av rättsskipningen i städerna o. s. v., skulle vi ha fått vänta ännu åtskilliga år på något livstecken från Kungl. Maj:t i denna sedan årtionden förberedda fråga.

Emellertid har den kungl. propositionen, såsom redan framgått av uttalandena här i dag, tagit med några få punkter, som höra under domstolsorganisationen, och föreslagit vissa jämkningar i nu bestående ordning. Jag skall tilllåta mig beröra några av dessa, särskilt som just på dessa punkter den motsättning förelegat inom utskottet, som herr Bissmark erinrade om, när han nämnde att utskottet praktiskt taget har stått delat i två lika stora hälfter.

Först skall jag be att få beröra en fråga, som icke någon av de båda föregående talarna har upptagit, därför att utskottet på den punkten har anslutit sig till den kungl. propositionen, under det att en manstark reservation vänt sig emot densamma. Jag nämnde, att propositionen icke upptagit frågan om en omorganisation av stadsdomstolarna i den riktningen, att statsverket skulle övertaga kostnaderna för rättsskipningen i städerna redan nu. Den nuvarande ordningen, enligt vilken i städerna domstolsledamöter utses genom val, dels omedelbara, vid val av borgmästare och av rådmän i Stockholm och dels medelbara, vid val av rådmän i landsorten, sammanhänger ju därmed, att städerna för närvarande bekosta sin domstolsorganisation själva. Att vissa olägenheter äro förenade med den nu bestående ordningen, skall ingalunda bestridas. Utskottet har på denna punkt i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag gått med på ett intrång i den nu gällande valrätten beträffande stadsdomstolarnas ledamöter. Jag har här att redan på denna punkt framställa ett yrkande och skall därför be att få hänvisa kammarens ledamöter till sid. 8, där det i det nedersta stycket heter: »Jämväl i fråga om städernas domstolar kunna vissa anmärkningar framställas. Dessa avse främst ordningen för domstolsledamöternas tillsättande. Det gällande valsystemet kan icke anses i erforderlig mån trygga en god rekrytering. I regel sakna väljarna möjlighet att bedöma de sökandes kvalifikationer för domaruppgiften, och erfarenheten har visat, att vid valen ovidkommande hänsyn ej sällan spela in.»

Det är första gången i utskottsutlåtandet, som denna fråga upptages. Sedan sker det även i punkt 28 på sid. 32, och det slutliga förslaget från utskottets sida förekommer på sid. 33 i punkt 30. Jag tror emellertid, att det blir nödvändigt, att kammaren redan i punkt 1 tager ståndpunkt till denna fråga genom att välja mellan utskottets utlåtande och reservationen, som återfinnes på sid. 99.

Jag frågar nu: hur ställer sig detta utskottets uttalande till den grundprincip, som utskottet självt har hävdad under punkt 2 på sid. 10, då utskottet säger: »Ändringar i organisationen böra vidtagas endast såvitt de äro nödvändiga för att domstolar och andra organ skola bliva i stånd att uppbära ett dylikt förfarande.» Jag tillåter mig nu att fråga: kan det verkligen från herr

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Bismarks och andras sida hävdas, att rådhusrätterna i de större städer, som enligt förslaget alltjämt skola ha kollegiala domstolar, icke med sin nuvarande sammansättning skulle vara i stånd att uppbära det nya förfarande, som föreslås av Kungl. Maj:t? Jag är för min del icke anhängare av den domstolsorganisation, som råder i städerna, utan föreställer mig, att det skall bli väsentliga jämkningar i den, när frågan om domstolsorganisationen i städerna framdeles upptages, men ur den synpunkt, som av utskottet anlagts i överensstämmelse med den kungl. propositionen, synes det mig vara svårt att säga, att de föreslagna reformerna i fråga om förfarandet med nödvändighet skulle behöva medföra en ändring i sättet för tillsättandet av de större stadsdomstolarnas ledamöter. Jag kan icke hävda den ståndpunkten, att det nuvarande valsättet i de större städerna genomsnittligt har lett till en sämre tillsättning av ledamöterna i dessa domstolar än som skulle ha blivit fallet, därest domstolsledamöterna tillsatts efter vanliga befordringsmässiga hänsyn. Icke sällan bli städerna vid valen av borgmästare i tillfälle att taga hänsyn till sådana synpunkter på vederbörande persons skicklighet, som icke sammanfalla med vanliga befordringsgrunder efter anciennitet. Icke sällan utväljes till borgmästare i en medelstor eller större stad en person, som är till tjänsteåren yngre än medsökandena, vilka alltså ur ren anciennitetssynpunkt skulle hava satts före, men icke sällan är just denne yngre, tack vare valsystemet, befordrade aspirant på befattningen den otvivelaktigt mest skickade för ämbetet.

För min egen del har jag den uppfattningen, att i framtiden, när vi få en enhetlig organisation av domstolsväsendet, domstolarnas juridiska ledamöter utan undantag böra tillsättas av Kungl. Maj:t på samma sätt i stad som på landet. Det inflytande, som man i framtiden bör tillerkänna det väljande folket i domkretsarna, är enligt min mening samma inflytande, som det för närvarande har på landet, d. v. s. vid utseende av lekmän. Det är mycket lättare för en valkorporation, som icke består av juridiska fackmän, att bland lekmännen, bland dem som de känna i deras offentliga verksamhet, utse personer förtjänta av valmännens förtroende, personer som kunna på ett utmärkt sätt representera den allmänna och upplysta folkopinionen inom domkretsen. Ger man sedan i domstolsorganisationen dessa lekmän den rätta ställningen till domstolens rättsbildade ledamöter, så är det min bestämda övertygelse, att man i städerna likaväl som hittills på landsbygden skall kunna få en idealiskt sammansatt domstol av juridiskt sakkunniga, utsedda av statsmakten, och lekmän, utsedda genom val.

Som jag antydde bör en dylik organisation genomföras i nästa etapp av processreformen, och jag begagnar detta tillfälle att betona, att vad vi i dag diskutera icke är en s. k. allmän rättegångsreform. Det är icke en reform, som omfattar såväl förfarande som domstolsorganisation; vi sätta en del på framtiden utan att därmed ha godkänt den bestående ordningen såsom en slutlig organisation, såsom det slutliga målet för processreformen. På sid. 33 framhåller utskottet, att organisationen av domstolarna i städerna nära sammanhänger med frågan om städernas förvaltning, och yttrar vidare: »Problemet om förhållandet mellan magistraten och de kommunala organen torde inom en nära framtid böra erhålla sin lösning. Skulle denna lösning innebära en överflyttning från magistraten av de kommunala och statligt-administrativa uppgifter, som nu åvila densamma, kommer frågan om förstärkandet av rättsskipningen i ett annat läge.» Enligt min övertygelse är den stund ingalunda avlägsen, då våra stadskommuner komma till insikt om det olämpliga i det nuvarande samröret mellan rättsskipning och förvaltning i städerna och då man ur rent kommunala och förvaltningsmässiga synpunkter kommer att kräva en skilsmässa mellan dessa båda sidor av statsverksamhet. Inom några år tror jag därför, att den sida av processreformen, som vi nu ställa på framtiden, skall

kunna upptagas till förnyat övervägande. Under den tiden kunde man gärna avstå från att göra några ingrepp i stadsdomstolarnas organisation, och i varje fall synes det mig, att man bör avstå härifrån beträffande sättet för utseende av domstolarnas ledamöter. Jag yrkar därför, herr talman, vid denna punkt bifall till den reservation, som återfinnes på sid. 99 vid punkt 1, d. v. s. att det stycke, som jag nyss uppläste, måtte erhålla den lydelse, som angives i reservationen.

Härmed sammanhängande yrkanden måste sedermera, som jag nämnde, framställas vid punkterna 28 och 30, men det är givet, att det beslut, som kommer att fattas på denna punkt, blir avgörande för reservationens öde på de båda andra punkterna. Vi kunna alltså icke votera på mer än ett ställe.

Jag lämnar frågan om valrätten i städerna och skall övergå till att yttra några ord om den fråga, som är berörd av de båda föregående talarna, nämligen om medverkan av nämnd i städernas domstolar. Jag kunde, som jag nyss antydde, ha varit med om att skjuta på frågan om nämndens medverkan i stadsdomstolarna, om man hade gjort den principen gällande, att det här blott rör sig om några få års uppskov, innan vi nödgas upptaga frågan om organisationen av städernas domstolar. Då saken emellertid icke lagts upp på det sättet och då ingen med bestämdhet kan veta, hur länge den nuvarande ordningen kommer att fortfara i städerna, torde det bliva nödvändigt att nu taga ståndpunkt till den fråga, som har framkommit genom den kungl. propositionen, nämligen huruvida lekmän skola medverka även i städerna och man även i städernas domstolar skall insätta en nämnd liknande den vi ha i häradsrätterna. Ett yrkande i den riktningen ingick i processkommissionens reformprogram, och frågan är icke alldeles betydelselös för förfarandet. Jag tror, att frågan om en nämnd i städerna har större betydelse för ett lyckligt genomförande av propositionens principer beträffande förfarandet än vad någonsin valrätten av domstolens ledamöter kan ha. Nämnden i domstolen framtvingar och har redan, såsom erfarenheten visat, på landsbygden i våra häradsrätter framtvingat en muntlighet i långt högre grad, än man har utsikt att vinna i en kollegialt sammansatt underdomstol. Den underlättar också åtgärder för en koncentration i förfarandet, då det helt naturligt framträder såsom mera tvingande att koncentrera ett förfarande, där det gäller att inför ett större antal lekmän framlägga ett mål. Det är mycket svårare att hålla en dylik stor skara domstolsledamöter samlad vid olika tillfällen för att, ifall det blir uppskov, kunna följa målet från början till slut. Betydelsen av lekmäns medverkan i rättsskipningen skall jag icke här närmare ingå på. Jag kan i detta avseende gärna instämma i det yttrande av herr Jansson i Djursätra, som justitieministern citerade. Det är ju icke blott fråga om att i de mål, som komma till våra domstolar, tolka lagens bestämmelser. En mycket väsentlig del av domstolens verksamhet i ett mål går ut på bevisprövning, och bevisprövningen i målen ligger mycket ofta lika öppen och möjlig för lekmännen. Ofta nog torde lekmännen, som representera olika befolkningslager, sitta inne med bättre förutsättningar än en mera ensidigt betonad jurist att bedöma omständigheter, som ha förekommit, och draga de riktiga konklusionerna beträffande vad som kan anses vara i målet bevisat. Jag anser alltså tyngdpunkten i fråga om lekmännens medverkan i rättsskipningen icke vara, vad som ofta betonas av dem som prisa vår nämnd, eller att de sitta inne med en eller annan upplysning och att de kunna vid överläggningen inför domaren lämna bidrag till personkaraktäristik o. dyl. Det är inte dessa tillskott, så att säga till materialet i målet, som äro av betydelse, utan det är just den omständigheten, att lekmännen bedöma förhållandena i livet på ett annat sätt än juristen. Det är just deras egenskap av lekmän som för mig är värdefull, när det gäller att

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

begagna dem i en domstol. Ingen som har suttit i ett riksdagsutskott, där det sitter både jurister och lekmän, som skola bedöma en fråga — tag t. ex. ett sådant utskott som särskilda utskottet — kan bestrida, att vi få utomordentligt värdefulla synpunkter just ifrån lekmännen. Vad juristerna tänka i sådana här saker, vet man tämligen på förhand. De kunna visserligen ha många olika meningar — det har sagts att där två jurister äro församlade, är det minst tre olika meningar — så det är inte fråga om att de inte äro självständiga gent emot varandra och göra allehanda synpunkter gällande, men när man sitter i en större samling lekmän, utsedda efter sådana principer att de representera folkets förtroende, alltså dugliga representanter för lekmanuppfattningen, är det alldeles märkvärdigt vilket uppfriskande inslag deras diskussionsinlägg göra och hur man ofta lär sig av lekmännen betydelsefulla synpunkter på det som är föremål för bedömande. Jag kan inte alls med denna överlägsna juristsynpunkt på lekmännen, att vi jurister, vi kunna lagen, vi äro sakkunniga, vi begripa detta, och därför skola vi avgöra detta och inte lämna något åt lekmännen. Jag tror att juristernas sakkunskap i en domstol, där det sitter jurister och lekmän tillsammans, är av den tyngd och vikt, att när den framlägges av en förnuftig domare för lekmännen, får den minst det inflytande den förtjänar. Snarare skulle man kunna säga, att juristdomaren med sin fackkunskap får större inflytande över lekmännen än han rätteligen borde ha. I varje fall ger erfarenheten stöd för den uppfattningen, att man riskerar inte att lekmännen missbruka den rent kvantitativa överlägsenheten i den makt, som tillkommer dem genom deras större antal, och detta vare sig de ha avgörandet i sin hand efter majoritetsprinciper eller man av dem fordrar enhällighet för domarens överröstande. Det har diskuterats, huruvida man i städerna skulle ha lekmän blott i grövre brottmål eller även i ringare. I propositionen betonades det, att det endast skulle vara i grövre brottmål. Reservanterna ha vänt litet på saken och sagt, att i allmänhet i brottmål är det lämpligt, att lekmän medverka men man kan medge, att de mindre brottmålen undantagas. Var gränsen skall dras, överlämnas åt ett framtida ytterligare övervägande.

Jag skulle vilja, efter det att vi nu för några dagar sedan antogo den nya dagsbotslagen, framkasta till övervägande, huruvida det inte skulle vara synnerligen lämpligt, att man alltid hade lekmännen med i domstolen, när dagsbotslagen skulle komma att tillämpas. Därigenom skulle visserligen ett mycket stort antal ringa polisförseelser komma att uteslutas ifrån medverkan av lekmännen — enligt de uppgifter, som lämnades härom dagen, vill jag minnas att ungefär 60 procent av alla brottmål på detta sätt skulle uteslutas, så att lekmännen endast skulle komma att deltaga i de 40 procenten, men utöver dagsbotsmålen och naturligtvis sådana, i vilka kunna ifrågakomma frihetsstraff, synes mig icke vara något trängande behov av lekmännens medverkan.

Herr talman, jag vill vid detta tillfälle gå förbi frågan om nämnd i hovrätt, men jag vill nämna ytterligare några ord beträffande spörsmålet om förstärkning av nämndens inflytande. Jag hade redan tillfälle nyss att antyda något om den saken. Jag ansluter mig för min personliga del till departementschefens nyss utvecklade ståndpunkt. Gent emot herr Bismarck, som talade om att det sedan herr Janssons i Djursätra tid hade skett en strömkant-ring bland lekmännen, så att de nu i allmänhet stå bakom utskottets mening att för överröstande av domare skall fordras enhällighet, skall jag gärna medge, att det må överlåtas åt lekmännen att bestämma, hur de vilja ha sin medverkan. Jag menar inte, att det är ett juridiskt krav att driva emot en lekmanopinion att ge dem större inflytande än de själva önska få.

Emellertid gäller det ju inte uteslutande lantmännens representation i våra häradsrätter, utan dels har det ju framhållits med styrka både i propositionen

och av utskottet, att vi för framtiden böra räkna med en allsidigare representation av olika befolkningslager i våra nämnder, och dels är det ju föreslaget i propositionen och påyrkat av jämnt hälften av utskottets ledamöter, som genom en olycklig lottkastning kom att utgöra minoritet, att nämnd även skall införas i städerna, så att vill man överlämna åt lekmännen att avgöra denna fråga, är det inte alldeles enbart lantmännens röster som skola räknas. För övrigt torde det vara tillåtet att med anledning av herr Bismarks uppgift nämna, att inom särskilda utskottet hävdades med styrka just ifrån en lantmannarepresentant önskvärdheten av en förändring i fråga om nämndens rösträtt i enlighet med den kungl. propositionens principer.

Jag tror inte på några olägenheter av att ge nämnden ökat inflytande. Herr Bismark efterlyste olägenheterna av den nuvarande ordningen, och det vore ju en lätt sak att erinra honom om vad som särskilt framhölls i utskottet, nämligen att den nuvarande ordningen leder bland annat därtill, att om det uti en tolvmannanämnd finns en enda person, som på grund av sin allmänna läggning och inställning är obenägen att rösta på något annat sätt än den för honom auktoritativa rättsbildade ordföranden, kunna de elva vara fullkomligt överens om att döma på ett annat sätt än ordföranden, men bara den omständigheten, att en enda stiger upp och säger: jag håller med ordföranden, omkullkastar denna opinion inom nämnden. Att detta är en olägenhet, lär väl icke kunna bestridas.

Ifall man frågar någon jurist, vem det vara må, utanför detta lands gränser: Kan ni tänka er en sådan ordning som den, att när det gäller att döma en person till frihetsstraff, då kunna domaren och en nämndeman överrösta de elva nämndemännen och döma den tilltalade till hur strängt frihetsstraff som helst, så framstår detta såsom fullkomligt groteskt. Vederbörande tror inte, att en sådan rättsordning kan existera. Att vi finna oss i den — jag tror det beror på det beståendes otroliga makt över sinnena, men när vi nu stå inför en mera allmän reform av rättegångsväsendet, så undkomma vi inte detta spörsmål, huruvida vi skola finna oss i den nuvarande ordningen på detta område eller vi skola införa en förnuftigare.

Det återstår för mig, herr talman, nu endast en punkt till att beröra, nämligen hovrätternas organisation och proceduren inför dem och i samband därmed frågan, huruvida advokaterna där skola vara rättsbildade eller icke. Herr justitieministern anmärkte emot utskottets utlåtande på denna punkt, att utskottet hade i viss mån beskurit muntligheten därigenom, att utskottet föreslagit föredragning av referent. Justitieministern var rädd för att häri låg en fara för att det muntliga förfarandet skulle nedsjunka till en tom form. Parterna skulle bli obenägna att inställa sig, och vi skulle snart vara tillbaka i den gamla skriftligheten med dess återverkan på underrättsförfarandet. Vad utskottet här gjort, är emellertid bara det, att utskottet har upptagit en tanke, som framkastats av en så renodlat muntlighetsvänlig institution som processkommissionen själv, som på tal om organisationen i hovrätt säger i sin andra del, sid. 204, att enligt processkommissionens åsikt bör i hovrätten utses en referent. Till hans uppgift bör höra bl. a. taga sådan kännedom om handlingarna, att han är beredd att vid huvudförhandlingen med stöd av handlingarna kontrollera och fullständiga parternas utförande av sin talan. Närmare bestämmelser om referentens åligganden skulle ej behöva inflyta i lagen utan kunde innefattas i arbetsordning.

Det är denne referent, som utskottet har erinrat sig, när utskottet stod inför svårigheten: Hur skall det gå till inför hovrätten i de fall, som departementschefen själv har framhållit, när han säger att i vissa ringare mål parterna icke kunna bära kostnaderna för muntligt förfarande med inställelse av rättsbildade ombud och plädering? Vem skall tillvarata de frånvarande

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättsgångs-
reform.
(Forts.)

parternas intresse, att allting, som är att inhämta ur underrättens akter, också blir förelagt hovrätten? Samma fråga inställer sig, när käranden kommer tillstådes men svaranden uteblir. Det är ju inte meningen att mot utebliven svarande i hovrätt tillämpa något kontumacialförfarande, utan han skall få lita på att om han vunnit i underrätten, skall han kunna få detta fastställt i hovrätten utan att behöva iakttaga inställelse. I detta fall är det uppgiften för en i hovrätten utsedd referent att tillse, att den tillstådeskomne icke vid sin framläggning av målet förbigår någonting av betydelse för målets bedömande.

Så långt har alltså departementschefen med sin ståndpunkt och utskottet med sin samma behov av en referent, men utskottet har i någon mån utvidgat behovet därigenom, att utskottet medgivit, att parterna skola få inställa sig i hovrätten även genom icke rättsbildade ombud. I dessa fall, menar man, skulle behovet av en referent framträda mera, än när parterna komma tillstådes genom advokater.

Jag kommer därigenom över till den andra frågan beträffande hovrätterna, nämligen den, huruvida man där bör uppehålla ett advokatmonopol eller man kan, såsom utskottsmajoriteten föreslagit, tillåta även icke rättsbildade ombud att inställa sig inför hovrätten. Justitieministern anmärker här, att hänsynen till parterna i detta avseende icke för längre, än att part bör få använda samma ombud som i underrätten. Det är just den huvudsakliga erinran, som utskottet har gjort på denna punkt mot den kungl. propositionen som icke innehöll något dylikt undantag. Det förekommer, att vid underrätten en parts talan har på ett förträffligt sätt förts utav en person i orten, som sitter inne med alldeles speciella förutsättningar i ett mål av denna beskaffenhet att företräda sin huvudman. Det är inte alltför ovanligt, att mål förekomma, som kräva en sådan intim kännedom om vissa särskilda sakförhållanden, att en på dessa områden bevandrad lekman är *bättre* än första bästa jurist ägnad att utföra huvudmannens talan. Ett stöd för denna uppfattning har jag funnit uti en uppsats, numera tillgänglig i festskriften för president Marks von Würtemberg. Uppsatsen är författad av justitierådet Arthur Lindhagen och handlar om muntlighet och koncentration inför den specialdomstol, där man redan genomfört dessa principer: arbetsdomstolen. Arthur Lindhagen har i denna uppsats utvecklat, att vanligen företräddas parterna genom icke rättsbildade ombud, nämligen genom sina organisationers ombudsmän, som visat sig besitta en eminent sakkunskap och som behärska det område, som är föremål för domstolens bedömande, på ett sätt som ingen advokat i världen, som inte specialiserat sig på just detta område, skulle kunna göra. Om vi då tänka oss, att ett dylikt mål — och det finns andra kategorier av mål, där något liknande kan gälla — skulle komma inför de allraänna domstolarna och talan i underrätt utföres av en dylik lekman, som sitter inne med alldeles speciella förutsättningar för att göra detta, men vi skulle skriva en lag, som förklarade att han fick icke uppträda i hovrätten, utan för att få uppträda där skall man ovillkorligen ha tagit juris kandidatexamen, vad skulle allmänheten säga om en sådan lagstiftning? Kan det verkligen vara i rättsskipningens intresse att på detta sätt utsluta de lämpligaste ombuden från att inför hovrätt föra huvudmannens talan?

Andra exempel anfördes inom utskottet från lekmannahåll. Det var en mycket betrodd lantman i andra kammaren, som talade om att han i vissa syne-mål brukade uppträda som ombud och medhjälpare i sin hembygd, och han menade — och det gjorde ett starkt intryck på utskottet — att detta slags lekmän ofta vore lämpligare än en ung advokat att inför domstol utveckla huvudmannens talan. Har nu en sådan person uppträtt i underrätten, är det bra

svårt att motivera, varför man i hovrätten skulle genom lagstiftning framtvinga ett mindre lämpligt ombud.

Dessa synpunkter låta mycket väl förena sig med ett oreserverat erkännande av det självklara i den tankegången, att i allmänhet är en advokat, d. v. s. ett rättsbildat ombud, lämpligare att inför domstolen utföra en huvudmans talan än icke rättsbildade sakförare. Jag anser också för min del, att det är något som bör sättas i allra främsta rummet bland önskemålen vid genomförandet av en rättegångsreform, att man medverkar till åstadkommande av ett rättsbildat advokatstånd, tillgängligt om möjligt på alla orter i Sverige. Men medgivandet härav leder ingalunda till att man genom lagstiftningsåtgärder skulle behöva sätta sig till förmyndare över parter med hänsyn till deras förmogenhetsrättsliga angelägenheter och säga, att ni få inte lov att vansköta edra saker inför domstolen genom ett ombud, som inte är av allra första klass, utan vill ni komma inför domstolen, skola ni begagna en person, tillhörande ett legitimerat advokatstånd.

Det har ju inte heller i diskussionen gjorts gällande, att det är ur partens synpunkt, som man skulle framgå med en sådan lagstiftning. Herr Bismark framhöll, att särskilt beträffande hovrätten hänsynen till domstolen skulle kräva, att man inte släppte fram ombud, som misshushållade med denna domstols dyrbara tid, genom vidlyftiga orationer i punkter, som inte hörde till målet. Jag är inte alldeles säker på, herr talman, att man kan dra gränsen för dylika onödiga vidlyftigheter i ett ombuds framställning efter huruvida han är rättsbildad eller inte. Åtminstone har jag vid icke få tillfällen i utlandet, där det finns både advokattvång och advokatmonopol, hört legitimerade advokater utveckla en sådan vidlyftighet, att domstolarna varit alldeles förtvivlade med hänsyn till sin dyrbara tid. Jag tror därför inte den synpunkten är avgörande, och om man nu, såsom utskottet gjort här, betonar, att man vill ge parterna frihet att även i hovrätten begagna de ombud, som de haft i underrätten och som äro inne i saken och skickade att uppträda inför hovrätt, även om de icke äro rättsbildade, tror jag inte att man därigenom på något sätt äventyrar en god rättegångsordning inför hovrätten.

Utskottet betonar här, att det är övertygat om att parterna i sitt eget väl förstådda intresse komma att i de allra flesta fall begagna sig av rättsbildade ombud, och jag skulle knappast tro, att parterna ha behov av en lagstiftning om advokatmonopol för att övertyga den rättssökande allmänheten om att den finner sin bästa hjälp i rättegången just hos advokater, som stå under en advokatorganisations kontroll och uppsikt.

Herr talman! Jag skall nu inte uppehålla mig vid flera detaljer i propositionen. Sedan departementschefen på ett så utomordentligt klokt och förtroendegivande sätt lagt upp hela denna fråga, vågar jag sluta med att uttala den förhoppningen, att han inte nu, sedan riksdagen hörts och fått tillfälle att ge uttryck åt sina synpunkter, kommer att åsidosätta något, som kan leda till processreformens skyndsamma främjande i den goda anda, som utmärker den kungl. propositionen. Den snabbhet, varmed justitieministern vid sidan om alla de övriga stora lagfrågor, han förberett, lyckats lägga denna stora och svåra fråga på en enligt min mening riktig bog, är ägnad att inge de för ett förbättrat rättegångsväsende här i landet intresserade medborgarna förhoppning om att vi skola kunna fira 200-årsminnet av 1734 års lags ikraftträdande med en ny rättegångsbalk.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Löfgren: Herr talman! Utskottets ärade ordförande fäste uppmärksamheten på det ganska egendomliga förhållandet, att vi här ha ett utskotts-

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

betänkande, där alla ansluta sig till propositionen eller åtminstone ingen uttalar en i grund och botten från densamma avvikande mening, men där samtidigt alla äro reservanter.

Herr Bissmark sade, att dessa reservationer inneburo i det stora hela endast avvikande meningar i detaljer. På den punkten kan jag emellertid inte riktigt vara ense med honom. Ja, jag skulle nästan vilja säga, att det principiellt viktigaste i de olika reservationerna och skiljaktigheterna avse punkter, där olika uppfattningar om själva grundfrågan gjort sig gällande, nämligen angående företrädena och olägenheterna av det nuvarande skriftliga systemet, jämfört med det man vill införa. I själva verket går det en sammanbindningsbana emellan herr Lindhagen i första kammaren och herr Christenson i andra kammaren, ehuru man kan säga, att herr Lindhagens sida av saken är något varmare eklärerad än den andra. Men båda dessa grupper av reservanter hålla i grund och botten på det gällande systemet och tycka, att man gärna kunde bibehålla det med en smula uppsnyggning — man har bara olika meningar om, var det i så fall skall snyggas upp och hur detta skall ske.

De, som i sin principiella inställning till huvudfrågan, muntligt förfarande eller skriftligt, bestämt utskottets ståndpunkt till justitieministerns förslag, ha inte undgått att taga intryck av denna tveksamhet i valet mellan gammalt och nytt. När de beslutat sig för att hoppa i det kalla vattnet, ha de varit angelägna om att både vara säkra på att ha fötterna på bottnen och att yttermera ha tillgång till en simdyna i närheten. Särskilt har utskottet velat överträffa justitieministern i försiktighet genom att i än vidsträcktare grad än i propositionen bibehålla det skriftliga systemet i överrätterna. Härom heter det i utskottets förslag mycket vackert, att det »öppnas möjlighet att med varandra jämföra två olika processtyper och att vinna erfarenhet rörande deras fördelar och olägenheter.» Det säger nu utskottet med en suck av blandad misstro emot det nya och belåtenhet med att ha den gamla simdynan till hands. Herr Lindhagen med sin mera optimistiska läggning har uttryckt samma sak i annat sammanhang på det sättet, att han hoppas, att man skall kunna tillgodogöra sig båda systemens fördelar och samtidigt utmönstra alla deras olägenheter.

Den linje, som kommit till uttryck i herr Hedlunds och min reservation, går principiellt, skulle man kunna säga, på andra sidan om utskottets samlingspunkt. Vi erkänna visst nödvändigheten av att gå varligen fram och taga all möjlig hänsyn till hävdvunna traditioner och bestående institutioner. Vi äro så mycket mera tvungna att göra detta, som vi ha de gamla domstolarna kvar. Men å andra sidan mena vi, att om vi besluta oss för att ersätta skriftlighet och uppskovsväsen med muntlighet och koncentration, så måste vi också godtaga en del minimifordringar, som följa med den nya metoden. Jag skall strax med några ord ange, vad jag tycker är med och mot naturen i ett muntligt förfarande. Men här skall strax sägas ifrån, att min främsta anmärkning ligger på samma linje som justitieministerns, och den gäller utskottets minst sagt oklara anordning av överrättsprocessen. Man vill förmuntliga — om ett sådant uttryck tillåtes — processen i första instans och där inskränka protokollen till koncentrat av yrkanden, medgivanden och uppenbart relevanta fakta. Det är mycket bra om nämligen förhandlingen i mål, som föres vidare, och särskilt där bevisningen behöver upprepas, också i överrätt blir muntlig. Men om överrättsförfarandet inriktar sig på fortsatt skriftlighet — hur i all världen skola överrätterna kunna avgöra klagomål utan både ord och handling — med handling menar jag då de skriftliga protokollen? Nej, som nyss sagts, därest muntligheten i princip godtages, måste man också acceptera vissa av dess praktiska konsekvenser.

Jag vill nu en smula beröra innebörden av min reservation, sedd mot bak-

grunden av vad jag anser vara principer i och konsekvenser av det muntliga förfarandet såsom det framgick även av utskottsordförandens anförande, har man egentligen av två skäl gått med på justitieministerns förslag. Det, som varit avgörande för utskottets ställningstagande, har varit ett önskemål att bli av med uppskoven, d. v. s. att få ett snabbare avgörande och sålunda en större koncentration i processen. Eftersom man blivit övertygad om, att detta mål icke kan nås utan muntlighet och omedelbarhet, har man gått in för muntlighet för att därigenom erhålla en större koncentration. Men däremot har man mindre erkänt ett annat huvudskäl för reformen, nämligen den större rättssäkerheten. Det förhåller sig på det sättet, att man inom utskottet — icke med så stor styrka i skälen men med stor röststyrka — gjort gällande, att vår nuvarande rättssäkerhet är nog så bra och att vi knappast kunna få den bättre. Ur denna synpunkt krävdes det visst inte att lämna det gamla protokollariska systemet, som man känner, för att gå över till någonting, som man inte känner till. På denna punkt är jag av helt annan mening. Jag tror, att ett konsekvent genomfört och tillämpat muntligt förfarande skall medföra större säkerhet än det nuvarande systemet. Jag avser då icke med rättssäkerhet den allmänna säkerheten på gatorna, och det är inte heller fråga om domarens våld eller ovåld och större eller mindre skicklighet. Inte heller är det möjligt att rent statistiskt avgöra, huruvida man med det gamla systemet fått mindre rättvisa domar, än om man hade haft det muntliga. Det är omöjligt att bedöma. Men däremot tror jag, att vid en omedelbar prövning av ett i följd framfört bevismaterial, domaren är på bättre sätt hjälpt med att finna ut sanningen, så nära som en människa kan komma, än med ett system, vari domaren matas med skrifter och där ofta nog inte ens den domare som dömer i underrätt, är den, som sett och hört vittnena; och i överrätten finns det ju inte den minsta kontakt mellan domaren och dem, som skola dömas, samt vittnena.

Såsom herr justitieministern sagt, är det i ett sådant system, som halva sanningar och hela osanningar trivas vid sidan av varandra, och det ohemula bestridandet användes såsom ett tillåtet rättsmedel. Rättvisan får efter hand leta sig fram, och det har den gjort bland annat genom att man i praxis infört den fria bevisprövningen, som icke finnes enligt lagen. Man kan säga, att det i det stora hela finnes fri bevisprövning, i den mån vittnesjäven icke göra det omöjligt. Men jag vill påstå, vad den fria bevisprövningen beträffar, att den icke kan komma till sin rätt i ett skriftligt system utan partens rättighet att fritt och utan hinder av vittnesjäv framföra sin bevisning och domarens rätt och skyldighet att efter bästa förstånd bedöma, i vad mån bevisningen äger sanningens halt. Härför förutsattes konsekvent en muntlighet och omedelbarhet i processen, som icke är förenlig med det nuvarande systemet. Den fria bevisningen kan icke heller enligt min mening föras till sin fulländning, utan att man i mycket större utsträckning, än som nu är fallet, använder parterna själva såsom bevismedel. Och härmed kommer jag till min första reservation eller erinran till utskottets betänkande.

I den nya ordningen upphör bestridandet att vara ett gammalt svenskt privilegium eller rent av ett nådemedel, såsom det betraktas i någon av motionerna. Det konstrika juristeri, som vuxit fram kring vad som kallas frågan om bevisbördans fördelning och förflyttning från den ena parten till den andra, får ge vika i högsta grad, om bara parterna ha skyldighet att inställa sig och processen lägges på ett sådant sätt, att de känna sig hava *intresse av* att komma fram och tala sanning så gott de förstå var på sitt håll. Ty enligt den nya ordningen hyser icke domaren a priori misstro till någondera partens tro på sin egen rätt utan han går tvärtom ut ifrån denna deras tro, till dess det upptäckes, att någon av dem ljuger. Man utgår ifrån, att bägge parterna tro

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

sig ha rätt, fastän en av dem säkerligen misstagit sig, och därigenom komma de också själva att få intresse av att framföra sin syn på fakta.

Jag har kommit till den mening, att det vore lämpligt att med denna utgångspunkt bedöma och anordna parts utsaga. Såsom det t. ex. sker i engelsk process, höres vanligen parten från början. Det kan dock mycket väl hända, att han höres senare eller inte alls. Men även i civilmål har han själv största intresse av att höras först, och så kommer vittnesbevisningen såsom belysning av vad parten haft att säga. Men det är naturligtvis en mindre viktig punkt, när parten höres. På denna punkt har utskottet inte heller bundit sig för, huruvida parten skall höras i början eller i slutet eller under förhandlingarnas gång.

Men så komma vi till en annan fråga, och den gäller vittnesförhöret. Här finnes också en divergens mellan utskottets mening och den mening, som jag uttalat i min reservation, en divergens, som kan synas ganska obetydlig men som i själva verket inte är av så liten principiell betydelse.

I propositionen står det, att vittnesförhöret skall äga rum under domarens ledning. Ja, tacka för det, hela rättegången skall ju stå under domarens ledning. Men med den nya förhandlingsmetoden, konsekvent tillämpad, kommer den frågan upp, på vad sätt vittnesbevisningen bör framföras för att ge bästa möjliga resultat. Skola frågorna ställas direkt av parterna till vittnet eller skall det tillgå såsom nu, att frågorna i civila mål gå genom domaren och att han har hela initiativet vid vittnesförhöret? Jag för min del anser det ligga i sakens natur att vid den muntliga förhandlingsmetoden vittnena höras av parterna. Det är det enda sättet att bevara materialets omedelbarhet. Och sedan den ena parten hört sina vittnen, så bör den andra parten ha rätt att hålla motförhör med dem.

En av anledningarna till att så bör förfaras är, att även med den förberedelse, som skulle äga rum till rättegången i underrätterna, domaren ingalunda känner till vad vittnena kunna väntas säga i en viss sak. Det är endast den part, som åberopat vittnena, som vet vad han vill fråga vittnena om. Sådana frågor, vilka somliga domare ibland göra, innan de egentligen tagit reda på vad saken gäller, kunna missförstås. Partens frågor beröra kanske inte alldeles direkt kärnpunkten. Men att då avbryta och hindra vittnet att fortsätta eller på annat sätt ge sken av, att full opartiskhet icke iakttages sådant bör man komma ifrån. Men dessutom får domaren endast med den direkta förhandlingsmetoden, i vilken vittnena utfrågas av parterna eller deras ombud, tillfälle att själv i verkligheten leda och draga nytta av vittnesförhöret. Han blir i tillfälle att personligen göra anteckningar och noga höra på, vad som frågas och svaras, samt att, efter det en part eller hans ombud hört ett vittne och eventuellt motförhör ägt rum, komma med sina frågor och därmed komplettera förhöret, ty då har domaren fått reda på de luckor i vittnesbevisningen, som kunna behöva fyllas i. Detta är en ingalunda oviktig sak, och jag vill hoppas, att den ståndpunkt, som utskottet här intagit, icke skall hindra den fortsatta utredningen från att se på denna sak på ett fullt objektivt sätt.

Om man vill inskränka rättegångsprotokollen, kan jag inte förstå, hur det skall gå till, utan att man hör vittnena på detta sätt. Att domaren framställer frågorna hänger ju nära ihop med det nuvarande systemet, där undan för undan anteckning sker till protokollet, som är avgörande för vad som förekommit. Men om domen grundas direkt på den muntliga bevisningen och man vill avskaffa eller förminska protokollet, varom nu är fråga, behövs ju icke denna omgång.

Varpå beror nu utskottets ståndpunkt i det avseende, som jag nyss nämnde? Jo, man har hänvisat till, att advokaternas korsförhör äro så pressande och att det är så många olämpliga frågor, som framställas och vilka parterna böra

skyddas för. Dessa fördomar mot ett effektivt vittnesförhör bottna i själva verket i en föreställning — eller jag vill kalla det fördom — som haft en enligt min mening ännu mera beklaglig inverkan på utskottets oklara och otillfredsställande förslag om förfarandet i överrätt. Jag avser utskottets vägran att fullt ut erkänna de rättsbildade advokaternas betydelse såsom ett led i ett effektivt muntligt förfarande. Det resonemang, som å ena sidan erkänner behovet av advokater men på samma gång varmt förfäktar, att det icke behöves några särskilda åtgärder, utan att man mycket väl kan även i överrätterna tillåta vilka ombud som helst — naturligtvis »välkända» — att föra talan, detta resonemang går i cirkel, fram och tillbaka. Det är ju dock inte tal om annat än att fordran på kvalificerade ombud också hör till konsekvenserna av det nya förfarandet och att om man vill det ena, får man taga det andra. Det muntliga förfarandet ställer ökade fordringar på de skilda processorganen, både på domare, åklagare och advokater. Man vill göra försöket att reda sig med den bestående domstolsorganisationen, och vi må hoppas, att förtroendet till densamma icke svikit. Men enligt min mening är det ofrånkomligt, att i en process, som är byggd på de fria krafternas spel i rättslivet, där materialet enligt sakens natur måste framföras av parterna med skäl och motskäl och icke framletas av domaren — det är klart, säger jag, att en dylik process fordrar med domstolen likvärdiga representanter för partsintressena. Men liksom utskottet nödgats lämna en revision av åklagarmakten åt framtiden, så har utskottsmajoriteten en uppenbar misstro mot de rättsbildade advokaterna såsom ett naturligt och nödvändigt led i en ny rättegångsorganisation. Jag begriper verkligen inte, huru man i vår tid kan vidhålla en sådan fördom. Varför inte lika gärna släppa läkekonsten fri, utan åtskillnad på auktoriserade läkare och kvacksalvare? Jag vill, herr vice talman, i förtroende berätta, att hemma hos mig har det stundom yppats en viss förkärlek för den homeopatiska läkemetoden. Men det skulle därför inte falla mig eller någon annan in att vilja auktorisera homeopaterna såsom lasaretsläkare eller anlita dem för att få en operation verkställd.

Nu skall det visst icke påstås — det håller jag med herrar Bissmark och Schlyter om — att juridisk examen eller ens juristpraktik gör en person till en god advokat. Visst inte. Jag erkänner också med de båda herrarna, att det finns hyggliga ombud, som inte äro examinerade jurister och länge hava praktiserat på ett visst område. Jag tänker mig t. ex. vatten- och egendomsrätt etc., där man kan säga att specialiseringen hos juristen i allmänhet icke sträcker sig tillräckligt långt på grund av att behovet av sådan specialisering icke varit så stort. Men det hör till de oundvikliga bristerna i samhällets organisation, att man är hänvisad till att uppställa allmänna villkor för rätten att utföra ett yrke, som kräver särskilda förutsättningar. Det kan inte hjälpas, att en eller annan speciell begåvning fått stanna utanför, därför att han icke skaffat sig de yttre kvalifikationerna. Men jag kan icke finna annat, än att det är rättvist, att de personer, som med stora kostnader skaffat sig denna nödiga utbildning, också böra ha fördelen att få utöva sitt yrke allenast i konkurrens med sina kolleger. Om den muntliga, koncentrerade processen ställer särskilda krav på de ombud, som utföra partens talan, gör ju redan den omständigheten, att det måste ligga även i domstolens och rättsordningens intresse att hava tillgång till fullt kvalificerade ombud. Man kan inte begära, att man skall kunna försäkra sig om tillgången till en väl kvalificerad advokatkår, utan att den får ett visst monopol. Man måste få en viss avgränsning mellan dem, som ha den speciella advokatuppgiften, och andra, vare sig de nu äro icke examinerade sakförare eller tjänstemän, som ha advokatverksamhet såsom bisyssla. Jag tror, att detta inte är mer än rätt liksom att det är ett samhällsintresse, att så sker.

Ang.
huvudgrunderna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Jag kan emellertid hålla med herr Lindhagen om, att advokaterna äro lika behöfvliga i första instans som i överrätterna. Här talas det mycket om, att tyngdpunkten i förfarandet skall ligga i underrätterna och att där också bör förekomma den väsentliga bevisningen. Varför skola då icke också partens intressen förfäktas på bästa sätt redan i underrätten? Men då jag inte desto mindre måste säga, att det är särskilt beklagligt, att justitieministerns förslag om rättsbildade advokater för hovrätterna inte ens beträffande överrätterna vunnit anslutning från utskottets sida, beror detta därpå, att jag tror, att om man inte i överrätt uppställer fordran på utbildade advokater, kommer inte heller muntligheten att där kunna upprätthållas på det sätt, som jag menar, att ett muntligt förfarande bör te sig. I första instans, där parterna uppträda inför rätta och vittnen höras, måste ju ändå med naturnödvändighet förekomma en viss muntlighet; men om man ger parterna valrätt mellan skriftväxling och muntlig partsförhandling i överrätterna, är det — precis som herr justitieministern nyss har sagt — fara värt, att skriftligheten tager överhanden i överrätterna och sedan allt mera trycker sin prägel även på underrättsförfarandet. Det enda, som kan förebygga en sådan utveckling, är att processen i överrätt lägges så, att det *i regel* blir muntlig förhandling, att bevisningen därvid upprepas i fall av behov, och att det blir *parterna själva*, som var på sin sida ha att framlägga målet, alldeles som i underrätt. Men detta syfte torde icke kunna vinnas utan fordran på rättsbildade advokater i överrätterna.

I stället har utskottet tänkt sig, att en av hovrätten utsedd referent alltid skall föredraga, därest icke parterna som en nåd att stilla bedja om anhålla att få göra det själva. Jag har i min reservation sagt — och det vidhåller jag — att detta är att ställa den sak, som man vill främja, på huvudet. Förresten är det oklart, huru man tänkt sig konkurrensen mellan det skriftliga och muntliga förfarandet.

För min del har jag tänkt mig denna konkurrens ungefär sålunda. Det nuvarande växlandet av skrifter blir en sorts beredelse, motsvarande förberedelsen i underrätten. Först sedan skriftväxlingen inom en kortare tid är slut, blir det fråga om personlig inställelse. Under skriftväxlingen klaras det ut — målet må vara större eller mindre — huruvida parterna förena sig om, att de vilja ha någon som föredrar målet, och att det i så fall dömes på det skriftliga materialet plus koncentratet av protokollet från underrätten. Det finns då ingen anmärkning mot underrättens bevisupptagning, och det är icke heller fråga om att förebbringa någon ny bevisning, utan det är egentligen rättsfrågan, som man vill hava prövad på nytt. Vare sig målet är stort eller litet, vet jag inte, varför parterna skulle behöva personligen inställa sig i överrätten, under dessa omständigheter, då en referent utses, som får föredraga målet. För att ge processen en smula sken av muntlighet, kan man ju även i dessa fall låta parterna vara närvarande vid föredragningen och göra sina framställningar. Men så snart det är fråga om ny bevisning eller om ny plädering, bör det vara en förhandling, där parterna komma tillstädes och deras advokater framlägga saken. Utskottet har tagit så mycken hänsyn till dem, som inte passa tiden, utan äro borta. Varför inte göra som i underrätten och fordra, att parten ser upp, om den vill bevara sin rätt?

Jag har inte mycken förhoppning, att riksdagen på denna punkt skall ändra vad utskottet sagt, men jag hoppas, att den blivande utredningen, som skall leda fram till ett definitivt förslag, får öppna ögon för vådan av att här äventyra muntligheten. Detta kommer att ske om man inte i regel har muntlig förhandling och låter parterna genom sina ombud föredraga även i överrätt. Att detta medför kravet på rättsutbildade advokater är en sak för sig.

Ehuru jag icke från början lovade att vara kortfattad, skall jag ändå sluta

inom några minuter. Men jag vill beröra ännu en punkt i min reservation och det är frågan om brottmålen behandling.

Det är ett gammalt krav att få en förbättrad förundersökning i brottmål med allt vad därtill hör. Om man nu under övergångstiden förbättrar åklagarväsendet, så kan jag — såsom jag sagt i min reservation, och även sökt utveckla i utskottet — icke finna annat än att dit hör också att göra vissa förbättringar i själva förundersökningen i brottmål för att trygga en bättre ledning. Ty eljest sakna vi ju efter denna övergångstid en organisation för att fullgöra den tänkta reformen på denna punkt. Men man torde inte komma ifrån, att en tillfredsställande skötsel av de grova brottmålen kräver särskilda förutsättningar även hos domstolarna. Om man försöker sig på en processreform utan en fullständig omorganisation av domstolsväsendet, framträder i alla händelser enligt min uppfattning behovet av en förstärkning särskilt i de viktiga fall, som angå liv och ära och som ofta uppröra en vidsträckt opinion. Vi hava ju sört för en specialisering på olika områden, såsom genom vattendomstolar och ägodelningsrätter m. m. Justitiekanslern föreslår också, att det skulle upprättas särskilda kriminaldomstolar för grövre brottmål. Men varför skall man vidtaga en så långt gående åtgärd? Jag har framkastat, och inom utskottet har visats en viss sympati för tanken, att för stora områden — låt oss säga hovrättsområden — skulle utses speciellt kvalificerade brottmålsdomare, som åtminstone i de svåraste och mest uppseendeväckande fallen kunde vara att tillgå. Dessa skulle då sitta med den vanliga ordsnämnden på platsen. Jag skall inte gå närmare in på detta, men jag tror, att efter det vi fått ett förbättrat förundersökningsförfarande, kunde dessa särskilda domare också behövas. Hittills har man i särskilda fall varit tvungen att göra speciella anstalter för polisundersökning och i andra fall vidtaga åtgärder för att få särskilda domare; men detta väcker uppseende och minskar de ordinaries auktoritet. Jag anser, att det skulle vara bättre att hava en allmän anordning, varigenom man tryggade behovet av särskilt kvalificerade domare i vissa synnerligen svåra fall, då behov därav yppade sig. Det är också en annan sak som gör, att domstolsorganisationen på den punkten bör förstärkas, nämligen det att utskottet i motsats till justitieministern icke uppställer fordran på, att bevisningen alltid skall upprepas i hovrätten i svårare brottmål. Ja, jag tror, att detta vore opraktiskt. Men uppställer man icke det kravet, yppar sig å andra sidan behov av en starkare underbyggnad i första instans. Dessutom är det just de grova brottmålen, som taga den mesta tiden. Jag har varit med om mål, där man hört 70—80 vittnen. Med muntligt förfarande kommer ett sådant mål att taga veckor, om det går i en följd. Och jag fruktar, att då ett sådant fall inträffar, kan det alldeles bryta sönder den ordinarie domarens verksamhet, därest man inte har särskilda anordningar för att tillgodose det behov, som jag här har antytt.

Till sist vill jag endast göra en allmän erinran om min inställning till denna fråga. Den som i likhet med mig läst lagen för herr Trygger och samtidigt evangelium av Ivar Afzelius, vars kända arbete om rättegången i civilmål intresserat jurister i många generationer och gjort dem intresserade för en reform till muntlighet och omedelbarhet — han har länge med längtan och förhoppning motsett den dag, då en rättegångsreform skulle bli verklighet även i Sverige. Min egen tro på den muntliga processens företräden, som jag insög med modersmjölken hos Alma Mater Upsaliensis, har ytterligare förstärkts genom den erfarenhet jag vunnit under många års praktik. I utskottet ha vi fått höra den ena juristen efter den andra hänvisa till den obestriddiga och allsidiga erfarenhet de ha av det svenska skriftliga rättegångsväsendet, och det har naturligtvis en ytterst stor betydelse. Men å andra sidan kan det icke sakna en viss betydelse att äga någon erfarenhet om tillämpningen av det muntliga

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Förta.)

förfarandet, där det verkligen tillämpas. Min mångåriga erfarenhet härav har lärt mig, att med detta förfarande kommer man ändå sanningen och rätten närmare, om jag nu skall uttrycka mig modest, än med det hos oss nu tillämpade systemet.

Jag har trott, och det vidhåller jag, att det givetvis varit att föredraga, om man fått till stånd i ett sammanhang också en omorganisation av domstolarna och då även av de organ, åklagare och advokater, som skola hjälpa domstolen att komma till ett tillfredsställande resultat. Men jag vill gärna tro, att det skall gå i lås även på den gamla organisationens grund, om bara domarna förtröendefullt taga och få hjälp av fullgoda representanter för partintressena. Jag har icke förfäktat några speicella advokatsynpunkter, men jag anser, att, såsom jag nyss påpekat, ett ansvarskännande, kvalitativt högtstående advokatstånd är en ovillkorlig förutsättning för ett effektivt genomförande av reformen.

Vad jag fruktar är, att med en blandning av olika system — därest man inte gör tillräckligt för att destillera ut det klara vatten, varom justitieministern talade — man kan befara, att det hela leder till ett återfall i det gamla systemet, kanske efter att innan dess ha ställt till en del oreda.

Jag tror därför det är nödvändigt att taga konsekvenserna i en viss nödig utsträckning, likaväl som man tar grunderna. Skall man verkligen kunna hoppas, att det nya systemet i praktiken håller vad man nu har lovat, så får det åtminstone ha rätt till fair play i den konkurrens, för vilken det kommer att vara utsatt, särskilt i överrätterna, med det nuvarande systemet. Jag tar här gärna fasta på herr Schlyters löfte och herr justitieministerns förhoppning, att den starkare plantan skall taga överhanden.

I varje fall ber jag att få uttala ett erkännande till herr justitieministern för den kraftinsats han gjort i syfte att äntligen föra denna stora fråga i hamn. Även om vi ännu inte äro framme, hoppas jag dock, att vi ha kommit ett stycke på vägen.

Herr Lindhagen: Herr talman, mina herrar! Bekymren från Ådalen ha kastat sin skugga över våra förhandlingar. Även de viktigaste saker bli undanskjutna av detta större dagsaktuella intresse. Det fortplantar sig också till pressen. Jag har verkligen försökt att få debattera synpunkter i pressen i denna fråga, och ett inlägg från min sida har till och med satts i tryck. Så har det kommit ett nytt dagspolitiskt material om oroligheter ute i landet, och då har nattredaktören icke funnit plats för debatten i denna fråga, som dock har varit under utredning sedan år 1810.

Nå, detta är ganska förklarligt. Saken är nog för övrigt den, att svenska folket i gemen ej är hemmastatt i processer. Det kan icke bedöma de olika processsystemen och deras detaljer. De tomma bänkarna äro säkerligen i sin mån ett uttryck för denna naturliga inställning.

Jag tror därför, att de många reservationerna i utskottets betänkande, utskottets eget utlåtande och diskussionsprotokollet över riksdagens sammanträden måste vara de handlingar, som få dokumentera, så gott de kunna, den svenska folkrepresentationens inställning i denna fråga. Icke så mycket däremot slumpvis tillkomna majoritetsbeslut efter voteringsklockornas inringning av de frånvarande ledamöterna för avgivande av sina ofta nog auktoritativa vota.

Nu ha emellertid olika meningar yppats inom utskottet i de flesta detaljer, och här är varje detalj viktig. Jag skall dock för min del icke vid detta tillfälle, i generaldebatten, inlåta mig på desamma. Min uppgift nu blir närmast att framhålla några allmänna synpunkter, som enligt min mening icke ha vunnit tillbörligt beaktande i utskottets betänkande.

Jag vill då genast säga, att dessa mångfaldiga olika meningar visa, att vi här stå inför ett väldigt och omfattande område, som det är svårt för riksdagen att på en gång smälta, även vid detta stadium, då det endast gäller att uttala sig om vissa allmänna grundsatser, men icke om utformade paragrafer. Och jag frågar då: hur skall det gå, när de utformade paragraferna komma, som det nu tycks vara avsikten att på en gång förelägga riksdagen att smälta? Det betyder helt enkelt en ogörlighet för riksdagen, och under trycket av ett sådant förhållande komma höga vederbörande att kunna föreslå åtskilligt vad som helst efter sitt tycke. Det kommer i alla fall att gå igenom, därför att riksdagen förmår icke att sätta sig in i de olika paragraferna, deras sakinnehåll och deras formulering.

Därför hade det enligt min mening varit av betydelse, om man här kunnat framgå på samma väg, som man gjort inom civilrättens lagstiftning. Där har man tagit upp olika kapitel var för sig och på så sätt frambragt ett material, som kapitelvis så småningom sammanförts till en balk. Där har man då för varje gång fått endast ett mindre område till omprövning, som man verkligen kunde diskutera och som den, som var intresserad, verkligen kunde sätta sig in i. Men här är redan i stort avvisad möjlighet att få följa en sådan förnuftig plan. Det är egentligen en utmaning mot riksdagens förmåga att begära, att den framdeles skall kunna smälta hela detta komplex på en gång.

Således kunde man t. ex. utan vidare utbryta en ny bevisningslag. Det har varit ett halft sekel ifrågasatt, att man icke skulle behöva vänta till yttersta domen på denna sak. Här skulle verkligen rättsskipningen och rättssäkerheten så snart som möjligt kunnat få dra nytta av en sådan reform. Men detta har, inte minst från muntlighetens anhängare, särskilt på senaste tiden saboterats. Nu för justitieministern fram den enligt min mening förvånande uppfattningen, att med den begränsning av reformen, som föreslagits, kan bevisningslagen ej utbrytas. Detta har ingen förstått förut, då det varit fråga om en mera omfattande reform. När man nu begränsar den, är det omöjligt. Detta är väl att ställa rimligheten klart på huvudet, att skatta åt en bekvämlighet uppe på höjderna, som blir en synnerlig obekvämlighet för riksdagen och folket.

Jag framhårdar således i mitt yrkande, att en bevisningslag bör omedelbart upptagas till behandling och genomföras. Och så lugnt och fruktbart det skulle vara för de herrar, som komma att skriva paragraferna, att få klara ett och annat område före det hela. Det måste de ju i alla fall privatim göra. Det skulle säkerligen påskynda arbetet i stället för att det nu först måste bli enighet också där uppe om alltihop på en gång.

Vidare vill jag framhålla, att en betydande olägenhet i den nuvarande situationen är, att man icke anser det opportunt — det finnes sekundära skäl, som tala för det — att omsider söka genomföra en enhetlig domstolsorganisation för alla underrätterna. Man skall nu bibehålla dualismen mellan rådhusrätterna och häradsrätterna. Då är det givet, att de olika grunder, efter vilka de äro bildade, komma att sammanblanda sig med varandra. På samma gång faller man lätt för frestelsen att inrikta sig i alla fall mer eller mindre mot framtidsmålet för en kommande reform. Förutfattade meningar göra sig gällande, hur den enhetliga domstolsorganisationen skall vara beskaffad. Det är faran i den nuvarande situationen, att man på det sättet utan att egentligen ens diskutera än mindre veta vad man gör även lockar in riksdagen att vara med om saker, som den icke kunnat göra klart för sig och som den, när det till sist kommer till stycket, får sluka helt och hållet, i det man endast åberopar dess instämmande förut.

Nu ser var och en, som läser processkommissionens betänkande, propositionen och slutligen utskottets utlåtande, att det hela inriktats så, att det för-

Ang.
huvudgrunderna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

nämliga är häradsrätterna med enmansdomare och nämnd. Rådhusrätterna med sina kollegiala tremansdomstolar få finnas så länge. Men framdeles skall man i alla fall även i fråga om dem söka komma in på en annan väg. Schlyter m. fl. ha i en reservation å ena sidan försiktigt talat om rådhusrätternas existensberättigande tillsvidare, men å andra sidan antytt, att när det kommer till den stora sammanslagningen någon gång, kanske det blir någonting annat. Och då vet man, att det där andra är inte bara någonting annat än det som nu är, utan det är häradsrätternas organisation. Till yttermera visso föreslås redan nu, att en mängd mindre rådhusrätter skola i den närmaste framtiden, även mot befolkningens önskan, småningom indragas och rättsskipningen läggas under angränsande domsagor. Därmed äro vi inne på att obetänksamt föregripa framtiden på ett mycket inopportunt sätt i ett olägligt ögonblick.

Det rätta är väl, att för en enhetlig underdomstolsorganisation inrätta en kollegial domstol med tre domare, vilket lånas från städernas nuvarande rättegångsordning, och att därtill fogas ett lekmannaelement, lånat från landsbygdsorganisation. I alla tider har — självfallet — en kollegial domstol ansetts ur mångsidighetens och rättssäkerhetens synpunkt vara att föredraga framför ett ensidigt endomarvälde. Därför har det kollegiala systemet införts vid våra rådhusrätter, hovrätter och högsta domstolen. Häradsrätterna ha av tradition, bekvämlighet och kostnadssynpunkt tillsvidare lämnats utanför.

Förslagen anvisa som sagt i stället en väg baklänges utan ansvarigt övervägande. Följden blir, att i stället för allvaret inställer sig allt mer en nedrivande diskussion. Sälunda börjar man plädera för, att en domare ej förstår rättsskipningen bättre än en lekman vilken som helst. Tendenser i den riktningen saknades ej i utskottets diskussion. I en ledare i tidningen Socialdemokraten för den 12 maj, enligt uppgift från redaktionen författad av Schlyter, yttras, att förslagen om domstolens beslut skulle kunna dikteras av sju eller åtta nämndemän ej saknade utsikter i kamrarna. Därefter tillägges: »Det naturligaste kunde annars synas vara att icke frångå de omröstningsregler, som över allt annars tillämpas vid medborgares deltagande i allmänna ärendens handläggning och enligt vilka en var i ett beslut deltagande har en röst.» Ja, visserligen kan det ordnas så. Men hur går det då med »rättssäkerheten» för parterna.

Såsom jag tillåtit mig yrka i min motion, bör i underrätterna medverka ett lekmannaelement, vilket dock ej bör överhoppas med förtroenden, som det ej kan motsvara. Likaså bör icke heller domaren överlastas med befogenheter, som han icke äger kompetens att ensam uppbära, frigjord från kritik av andra domare.

Man önskar ökat inflytande för nämnden, men har förbisett att nämnden får större inflytande genom att åhöra diskussionen mellan olika domare och i tvivelaktiga fall ställas inför deras eventuellt skilda slutsatser. Nämnden erbjuder flera anknytningspunkter för hävdandet av egna meningar.

Diskussionens urspårande av förut antytt skäl visar även sig på andra sätt. Det nojsades att om flera domare komma ihop, yppas alltid lika många meningar, som det finns domare. Det skulle kunna sägas i lika hög grad om lekmän. Exempelvis i riksdagens kamrar, nog finns det där olika meningar i överflöd. Både domaren och lekmannen träda fram ur sina gömslen i en värld, som är byggd även på våld och våld och icke bara på rättvisa. Förhållandet är, att i regel enas man inom en kollegial domstol. Undantagen äro visserligen många. Men det beror på målens omtvistliga natur i en mångsidigt ofullkomlig värld. Det är dock tryggare för rättssäkerheten, att olika sidor av saken på detta sätt komma i dagen än att domen faller ensidigt på en enmansdomares uppfattning utan att andra kanske riktigare synpunkter fått tillfälle att göra sig gällande.

Ett annat tal, som kom till uttryck även inom utskottet, förmenar att domaren är bara jurist; honom åligger att tillämpa de formella föreskrifterna, under det att nämnden är representant för de moraliska buden. Vi komma längre fram till en punkt, där denna sak hör hemma. Det må vara mig tillåtet, att då göra några erinringar mot en dylik för all rättssäkerhet upplösande uppfattning, stridande mot naturens lagar, erfarenhetens vittnesord och rättsskipningens avsikter.

Svårigheter och äventyrligheter yppa sig således genom att man bibehåller den tudelade domstolsorganisationen och ändå inriktar sig på ett visst mål för den framtida organisationen. Det är så mycket angelägnare att betona denna fara, som enligt min uppfattning *underdomstolarna äro och böra än mer bliva landets förnämsta domstolar*. De stå i omedelbar kontakt med folket. De upptaga det levande bevisningsmaterialet, där det ligger närmast till hands. De äro framför allt för största delarna av folket deras första och sista domstol.

Underrätterna böra således utvecklas till folkdomstolar med en stark organisation. Detta har framhållits i min motion, och utskottet har älskvärt nog understrukt, att det instämmer i detta yrkande. Men utskottet har icke låtit detta instämmande efterföljas av några gärningar. Utan utskottet har tvärtom, även i andra avseenden än ovan sägs, lagt krokben för ett sådant strävande. Då blir man bekymrad.

Och bekymrad blir man vidare, när propositionen, som dock velat lämna organisationen oberörd, ansett, och utskottets majoritet med den, att redan nu bör bestämmas att *folkets inflytande på valet av sina domare* vid rådhusrätterna måste beskäras. Ändå är det ingen valrätt, som folket har, när det gäller att utse domare vid rådhusrätterna. Det är en förslagsrätt med rätt för konungen att välja mellan de tre personer som fått högsta röstetalet. En kompromiss sålunda mellan folkval och regeringsval, som förnyades av 1809 års lagstiftare med fullt uppsåt att skapa en demokratisk ordning i denna viktiga angelägenhet. Nu vill man som sagt upphäva den och lägga förslagsrätten huvudsakligen på de, jag måste säga i regel konservativt inriktade ämbetsmannajuristerna på höjderna. Även skenet av ett regeringsutnämmande sviker, då envar vet, att det är en eller flera experter, som tillfrågas och i själva verket avgöra utnämningen. Jag kan ej förstå, att detta skall vara så mycket bättre, än vad 1809 års lagstiftare beslutat och att vi därför skola upphäva grundlagen på denna punkt. Ty nämnda lagstiftare ansågo detta gamla privilegium för städerna så viktigt, att de inskrevo det uttryckligen i grundlagen. Snarare bör en framsyn hålla före, att även häradsrätternas domare tillsättas under medverkan av folket.

Detta var den enda punkt i utskottet, där vi samlades efter partilinjor. Alla socialdemokrater voro emot, att städernas förslagsrätt nu upphävdes, de andra voro för. Det var väl en konservativ intresseinstinkt att få domarutnämningarna i de konservativa intressenas hand. För min del går jag klart emot denna ståndpunkt. Andra reservanter förklara, att för närvarande, innan en enhetlig statsorganisation genomföres, bör städernas grundlagsenliga rätt bibehållas. Århundradens demokrati går i stöpet efter allmänna rösträttens införande!

Nu kan jag icke samtala med advokat Eliel Löfgren, ty han har lämnat kammaren och förmodligen rest till Ådalen. Ådalskommissionens ordförande satt nyss på läktaren, men har visst också försvunnit. Löfgren, expert på engelskt domstolsväsende, har emellertid vitsordat för mig, att *den engelska allmänna underrätten* är så starkt organiserad, att man kan säga, att den blivit både första och sista instansen i stort sett. Jag menar, att vi här i landet böra söka få vår motsvarande domstol så starkt organiserad, att man kan säga detsamma om den. Om då en del parter med bättre inkomster ej få gå vidare, är detta ingen nackdel. Ingen större orätt händer dem, om de få inskränka sig till sam-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

ma instans som det övriga folket. Det kan väl i varje fall kallas likhet inför lagen.

Då kommer jag också till den slutsatsen, att man icke bör göra *hovrätterna* nu till en outhärlig överbyggnad på muntligheten. De böra lämpligen i avvaktan på *folkdombstolarnas* tillkomst bibehållas vid sin nuvarande uppgift att bereda parter, som önska och kunna, möjligheter till en överprövning med den betydande men ej prejudicerande förändringen, att offentlighet införes för alla mål samt *rätt* för alla parter, som så önska, att inställa sig till muntlig plädering. Det är ganska märkligt, att bland muntlighetens juristanhängare kunde man höra, även i utskottet, yttranden som dessa: ja, om hovrätterna kunde försvinna, det vore en god sak! Och ändå vill man nu för huvudparten mål grundmura dem såsom bestående framtidsinstitutioner. Däri ligger skiljaktigheten mellan nyssnämnda och de båda andra motsatta systemen. Löfgren i Stockholm skall icke säga, att det går en sammanbindningsbana bara mellan mig och det bestående. I alla de punkter, som jag talat om och kommer att tala om, är det inte ens en sammanbindningsbana mellan Löfgren och nutidens kapitalistiska trustbildningar. Löfgren faller än mer i armarna på tidens merkantilism än annat ensidigt muntlighetsfolk. Det senare är kanske i någon mån färgat. Men när Löfgren färgar, måste man färga honom också, för att giva liv åt denna politiska sammandrabbning. Ty politik det är just vad det i grunden även nu är fråga om.

Sedan komma vi till *skriftligheten och muntligheten*. Löfgren framhöll, att han i själ och hjärta var anhängare av muntlighet och att det var där, som min sammanbindningsbana gick in på oriktiga spår. Han tillade dock, att Lindhagen var så optimistisk, att han ville, att vi skola försöka genomföra både skriftlighetens och muntlighetens fördelar, men undvika bådas olägenheter. Ja, är nu inte det ett program, som är riktigt samt just därför även utförbart och ägnat att kunna äga bestånd? Kan någon påstå, att det bör vara på annat sätt. om jag får lov att fråga? Man skall icke föreställa sig, att det i vår ofullkomliga värld kan skapas ett system, som bara innehåller vad som är förträffligt. Det är just faran med nya system, att de sällan resonera om sina egna lyten, som de enligt naturlagarna också måste vara underkastade. Det är denna omtanke om de egna lytena, som saknas vid framryckningar i sådana här nya modesaker. När man för litet begrundar de egna lytena, måste befaras, att för litet av de gamla bestående sanningarna ligger till grund. Vi stå inför en modesak, som förmodligen snart nog kommer att efterträdas av något annat.

Att nu inte skriftligheten kan jagas bort av muntligheten, det sörjer naturlagarna för. Det har, tror jag, tillräckligt uppvisats i min reservation sid. 51—53 i betänkandet. Propositionen och utskottet äro ju så fulla av skriftlighet, att ingen knappast behöver önska sig något mera, åtminstone ej vid underrätterna.

Nå, vad inträffar nu? Löfgren talar icke om några allmänna grundsatser. Han känner ej till de »ringare» målen, i varje fall ej i sin reservation. Han glömmar alla, som aldrig nå fram till några domstolar på grund av sin betryckta ställning i vinklar och vrår i landet. Hans patos rör sig bara om en klargörande debatt under ledning av rättsbildade advokater. Men vi veta ju, att rättsbildade advokater söka sitt klientel och måste göra det bland dem, som kunna betala, ty det är ju deras yrke, och helst bland sådana klienter, som kunna betala mycket. Det gör, att Löfgren med sin reservation står och talar endast för fullkomlig muntlighet och fritt spel för de rättsbildade advokaterna att driva sitt yrke bland förmöget folk utan att taga hänsyn till den övriga mänskligheten. Löfgren är i alla fall en verkligt hygglig människa. Han lånar bland annat sina motståndare bevisningsmaterial mot honom. Det är ju så — påstås det åtminstone och Löfgren har sagt det i utskottet och här i kammaren — att den mest utpräglade muntligheten är den, som återfinnes i den engelska processen.

Men så upplyste han i utskottet samtidigt om, att vid sidan av denna muntlighet utges av själva domstolen ett stenografiskt referat innehållande rubb och stubb av vad som förekommit, för att man skall ha något att stödja sig till vid behov. Det är ett praktiskt system. Där går man fram i plädering med hela muntligheten men samtidigt också med ett fullständigt skriftligt material. Där föres ett protokoll, som vi ej ha något motstycke till. Det upptar varenda sak, och ett par, tre dagar efter förhandlingarna utges det i tryck. Det ser för övrigt ut på det här sättet. Detta tryckta engelska protokollsexemplar har Löfgren lånat mig. Det är tredje bandet av protokollet över en tvist mellan Aktiebolaget Malarebanken — det skall väl vara Mälarebanken, antager jag — och ett engelskt bolag samt Wallenberg och samma engelska bolag. Här ser man, att vartenda ord, varenda replik återges. Det här exemplaret är tredje delen, det finns två delar förut, och det finns kanske flera i följd. Där se vi således en sammansmältning just på den linje, som jag tänkt mig och Löfgren kallat optimistisk. Fast på ett annat sätt, det kan nämligen gå till på andra sätt också, utan att det behöver kräva så stora omkostnader. De av herrarna, som äro intresserade av att se, hur fullständigt skriftlig den engelska muntligheten är, kunna vända sig till mig och låna det här exemplaret.

Denna sak komma vi emellertid vidare in på vid behandlingen av detaljfrågorna. Därför skall jag nu ej längre sysselsätta mig med den.

I bevisningsfrågan skulle vi äntligen få *en ny bevisningslag*, som jag fortfarande önskar genomförd först utan avvaktan ad calendas graecas på att det hela skall komma på en gång i hamn. Denna lag har under femtio år ifrågasatts att infogas i det nuvarande systemet och det går lika väl som i det nya. I min motion och reservation är detta ämne utförligt utvecklat. Hit hör också kravet på *parternas hörande personligen*, som är ett viktigt inlägg i det nya systemet. Även det hade kunnat infogas i det gamla systemet. Jag går här längre än utskottet och propositionen därför att enligt sakens natur, bekräftad av erfarenheten, mycket står att vinna på detta sätt. Denna sak bör som sagt helst ordnas samtidigt med en provisorisk ny bevisningslag. Utvägar till parternas hörande personligen saknas nu i regel och då kan man inte heller utkräva någon sanningsplikt. Skyldighet för parterna att inställa sig personligen bör därför uppställas såsom det primära. De böra vanligen ock höras först, innan ombud kommer till ordet. Kanske då i många fall icke heller behöves något ombud, och då kommer man ifrån omkostnaderna. Även vid huvudförhandlingen tror jag, att målet på detta sätt kommer in i de rätta utgångslägena.

Nu är emellertid, såvitt man kan förstå, det moderna förfarandets syfte bland annat, att genom de med detta förfarande *ökade omkostnaderna* för parterna minska tilloppet av mål till alla domstolar. Åtminstone synes man ej ha något däremot. I hovrätterna avses att i flertalet mål ålägga parterna inställelse för muntlig plädering. För sortering av målen för sådant ändamål förordas att skilja tvistemålen efter »tvisteföremålets värde». Således enahanda tankegång, som låg till grund för föreskrift exempelvis, att endast mål om högre värde än 1,500 kronor, den s. k. summa revisibilis, få fullföljas i högsta domstolen. Utländska lagar, som tagits till förebild, bruka ock uppställa liknande ekonomiska villkor för fullföljandet till andra och högsta instans. Med andra ord, de högre rätterna organiseras utan omskrivningar som instans företrädesvis för de förmögnare samhällsklasserna. Rätten till fullföljd vingklippes ytterligare.

Det allmänna omkostnader för det nya systemet önskar man åter förklarligt att nedbringa så långt som möjligt. Understundom till och med på uppenbar bekostnad av rättssäkerheten i betydande mån. Krav på nämndens reducering till fem ledamöter och i synnerhet minskning i hovrättens domföra antal ledamöter från fem till fyra, ja till och med tre, äro exempel på en sådan för rättsäkerheten äventyrlig besparingspolitik.

Första kammarens protokoll 1931. Nr 39.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Slutligen och framför allt diskutera varken processkommissionen, propositionen, utskottet eller övriga reservanter *grundproblemet för rättssäkerheten i landet*, nämligen att en myckenhet samhällsmedlemmar, måhända de flesta, som sagt, ej nå fram ens till underdomstolarna, och en stor del av dem, som med möda kommit dit, förmå icke gå till högre rätt. Kan här talas om ökad rättssäkerhet, då man fortfarande lämnar dessa samhällsklassers bekymmer och hjälplöshet utan handräckning och till och med utan uppmärksamhet?

Nu finns det ju ansatser till rättshjälp. Det finns en uppfordran i propositionen, att domaren skall försöka träffa förlikning. Det står ock i nuvarande rättegångsordning, men har ej lett till något avsevärt. Målet har redan gått till stämning och delgivning och då är förlikningen längre borta. Därjämte är det en vanskelig sak att i detta skede låta domaren ingripa och eventuellt påtvinga sin uppfattning på parter, som kanske ge vika, utan att de i själva verket bort göra det. Därför har utskottet givit uttryck för den uppfattning, att dylika förlikningsförsök måste göras med stor varsamhet.

En rättshjälpsanstalt finnes ju i Stockholm, och det lär också finnas sådana anstalter på två andra ställen här i Sverige, men det räcker ej till för hela landet. Intresset i riksdagen, jag tror år 1919, för detta hjälpmedel, har ej lett till åsyftat resultat. Den »fria rättegången» har däremot i större utsträckning kommit till användning. Den har ock sina olägenheter, den räcker ej till, och är även i övrigt ofullgången såsom i min reservation erinras.

Det gäller väl här att söka rättvist fördela dagar och skuggor. Rättssäkerheten hänger ofta på ett hår både enligt den nuvarande och kommande rättegångsordningen. Alla äro vi på samma gång ense, att rättssäkerhet är yttersta målet för en rättegångsordning lika väl som för andra välfärdsinrättningar i samhället. Rättssäkerheten i landet är emellertid ytterst ett utflöde av tidens väsende. Detta betingas av den omfattning, i vilken folket från civilisationen med dess ekonomiska kamp på djupen närmar sig kulturen med dennas rötter i rättsmedvetandet. Rättskipningens förmåga att i sin mån bidra till rättssäkerhet sammanhänger närmast med måttet av den fullkomning, som tidsläget förmått tillföra lagarna och domarna. Dessa grundvalars vanskligheter äro väl i stort sett ungefär desamma nu som under de närmast förflutna tiderna. Det kan således icke förväntas, att rättssäkerheten, såvitt på lagarna och domarna beror, kommer att i sitt väsende bliva större med en ny rättegångsreform än under den nuvarande ordningen.

Man må således ej föreställa sig, att det nya systemet, som för övrigt i huvudsak ej är nytt, skall skänka de rättssökande »bättre domar». Det är en vag illusion utom i vad kan bero på utsikterna till fullständigare bevismedel, vilka muntlighetens målsmän alltjämt förvägrat den nuvarande ordningen. Rättvisare domar äro visserligen ej att förvänta.

Icke heller bör man söka förhärliga det nya genom illusionen att det skulle kräva »bättre domare». Någon allmän kassation av de nuvarande ordförandena i domstolarna behöves ej och kommer ej heller att ske. Många hava av naturen mindre talang att föra ordet, andra och förmodligen de flesta äro väl insatta däri. De komma varken bättre eller sämre än förut att reda sig även med ett måls koncentration i en huvudförhandling. Domarens olika uppgifter därvid äro ju endast vad han praktiserat vid mera skilda tillfällen. De flesta domare ha väl också upplevat veritabla huvudförhandlingar och själv har jag vid flera tillfällen intensivt praktiserat sådana förhandlingar. De taga mer på den kroppsliga uthålligheten än på själsförmögenheterna.

Koncentration vid underrätterna, parternas personliga hörande, en ny bevisningslag och offentlighet med möjligheter för alla parter, som önska det, till inställelse för muntlig förhandling i de högre rätterna äro vinningar, som ej böra bortkastas, i väntan på bättre tider. Den tillika förordade farliga tillbaka-

gången i åtskilligt måste fortfarande bekämpas. Med detta förbehåll tillåter jag mig att på samma gång yrka provisoriskt bifall väsentligen i övriga delar till propositionen och utskottets hemställan, under hemställan, att man samtidigt griper sig an med förberedelserna till den oundvikliga demokratiseringen av rättegångsväsendet.

Våra särskilda punkter i reservationerna äro hänfödda till de olika punkterna i utskottets betänkande. I fråga om rättssäkerheten återfinnes ingen särskild avdelning för ämnet och därför har jag, som inleder min reservation med en betraktelse om rättssäkerheten, fått sätta en nolla för detta avsnitt. När jag i slutet kommer till den demokratiska rättegångsreformen, finns icke heller där någon punkt att hänvisa till i utskottets betänkande. Därför står också där en nolla. De första och sista ämnena i min reservation äro således betecknade med noll. Det kan se spetsigt ut. Jag tror dock det kunna sägas, att dessa två ämnens väsentliga utelämnande är den tillämnade reformens nattsida.

Nu vill jag till sist ha sagt, att det är lätt att stå här och hålla före åtskilligt. Vi minoritetsmän ha denna möjlighet tack vare en god riksdagsordning, som tillåter oss att framföra meningar. Jag förstår å andra sidan, att justitieministern, som måste försöka genomdriva någonting, nödgas kompromissa ihop problemet genom att komma med hävor än åt den ena än åt den andra sidan. Ur den synpunkten instämmer jag med den föregående talaren att justitieministerns proposition är skickligt, om än i vissa punkter äventyrligt hopkommen.

Herr Linder: Herr talman, mina herrar! Det har sagts om detta utskottsutlåtande, att endast den exklusiva muntligheten talar ur utlåtandet. Det är kanske för mycket sagt, men jag har föredragit att såsom reservant instämma i väsentliga delar med herr Lindhagen. Jag tycker, att han liksom skiftar skuggorna och dagrarna i den här frågan på ett bättre sätt, än vad utskottet gör.

Nu har det talats här i en hel del olika frågor, som detta utlåtande innefattar. Jag skall inte tala i de speciella frågorna, ty det är enligt min mening att komma sig alldeles bort. Jag skall endast hålla mig till vad som egentligen är kärnan i hela den här frågan. Det är nämligen frågan, om det behövs en ny rättegångsreform eller icke.

Man börjar i utskottets utlåtande med att nämna, att arbetet med denna reform tog sin början ungefär år 1810, och justitieministern har talat om, att man hållit på och intresserat sig för denna sak i 120 år. Jag må ju säga, att jag finner detta inte vara så alldeles förfärligt märkvärdigt: att man inte har kommit fram till något tillfredsställande resultat. Mellan 1810 och den dag, som i dag är, ligger en oerhörd utveckling på alla områden, och då man vet, att processen är något, som på ett alldeles särskilt sätt griper in i samhällslivet, blir det inte så lätt heller att forma processen efter fordringarna ute i livet, när dessa växla för människorna så betydligt, som de ha gjort under denna tidsperiod. Ännu den dag, som i dag är, har jag alltså den uppfattningen, att denna fråga, låt vara, att det kanske är denna riksdags största fråga hitintills, dock icke är en fråga i första planet. Det finns så många andra stora problem omkring oss, som sannerligen påkalla allas både uppmärksamhet och bekymmer. Jag ser därför ingen direkt anledning trots allt, som här har förvarit med avseende på tidslängden, att på något brådstörtat sätt avgöra saken.

Det är beklagligt, det medger jag, att jag skall intaga en sådan reserverad hållning i denna fråga, men jag måste säga mig i alla fall, att det tillstånd, som är, har jag inte kunnat finna vara av den beskaffenheten, att det påkallar alldeles omedelbart — för dagen eller för året — ett beslut.

Den proposition, som det nu är fråga om, ser jag på det sättet, att den närmast härleder sig ifrån det riksdagsbeslut om processkommissionens tillsättan-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

de, som kom till år 1911. Om man ser på den motivering, som dåvarande justitieministern hade för tillsättande av processkommissionen, finner man, att vad han framför allt påtalade var långsamheten i rättsskipningen, och då koncentrerade han sig enkannerligen på den långsamhet, som rådde i högsta domstolen. Han ägnade, tror jag, flera sidor åt att tala om den väldiga balans, som då fanns i domstolen och hade fortvarit under lång tid. — Nu har sedan den tiden förflutit 20 år, men man får också tänka sig, att tiden har inte stått stilla under dessa 20 år. Som jag sade, har överallt, framförallt under dessa senare tider, det varit en oerhörd utveckling på alla områden av mänsklig verksamhet, och jag vill för min del hålla före, att i den utvecklingen ha ingalunda domarna på något sätt stannat efter. De ha följt med och tillägnat sig tidens kynne likaväl som varje annan medborgare här i landet. Det kan väl hända, att någonstades kanske kan sitta någon i domstolen, som är mera tillknäppt än man nu för tiden är vand vid och som kanske inte alltid är så tillgänglig. Kanske har en sådan domare också ett och annat allvarsord att säga då och då, som kanske inte är så behagligt. Men i stort sett tror jag, att man får säga om själva domarekåren, att den är fullt i nivå med den tid, som den lever i, och har tillägnat sig dess förståelse för människor och dess humanitet också.

Jag påstår även, att inte ens en gång själva rättegångsförfarandet har kunnat undgå att påverkas av tiden. Jag vill i det avseendet erinra om vad som ju är ganska känt under benämningen »processreformer utan lagstiftning», något som man i främsta rummet har herr Schlyter att tacka för. Numera, såvitt jag har mig bekant, sitta domarna överallt, kan man nästan säga, i domstolarna och mana parterna till skyndsamhet, att de skola raska på med målen. De äro allt mindre och mindre benägna för att meddela uppskov. Man får, såvitt jag har mig bekant, i allmänhet noga tala om vad som gör, att ett uppskov är nödvändigt. Det går inte bara att bocka sig och säga, att man för dagen inte är beredd att yttra sig i målet. Även om något undantag härifrån kan förekomma, så måste man likväl dock säga, att det har inträffat en betydande förändring under de allra senaste åren. — Det äger också rum vad som inte förekom förut, nämligen skriftväxling mellan parterna. Om en part lämnar in en skrift vid ett tillfälle, skjutes inte målet upp bara därför, att den andra parten skall till nästa tillfälle ha sett igenom skriften, utan man försöker i stället att anordna en skriftväxling mellan parterna under tiden mellan rättegångstillfällena, för att det må gå snabbare.

Nu är det så, att här är det fråga om muntlighet och skriftlighet, som befinna sig i tvekamp, så att säga, med varandra. Jag vill om den saken, även om jag måhända kan anses vara mycket gammalmodig i min uppfattning, likväl säga, att jag har aldrig kunnat förstå, att det skulle ligga något olämpligt på något sätt i en väl författad och genomtänkt skrift, när den har presenterats för domstolen. Jag har inte heller den uppfattningen, att det, såsom man vill hålla före, är så onaturligt, att det mycket allmänt har blivit skriftlighet i processen. Man bör ju dock tänka på, att samhällsförhållandena under årens lopp blivit allt mera komplicerade. Det är inte med var och en sak så, att man tager den på hyllan, utan det behövs, att man verkligen tänker igenom saker och ting. Målen äro ofta fyllda med tekniska detaljer, vare sig de komma från handelsområdet, såsom i fråga om stora leveransavtal och dylikt, eller komma ifrån industriområdet eller andra liknande områden. Det är klart, att sådana saker kan man inte i allmänhet efter min tanke stå och tala fritt och obehindrat om, utan man måste för att inte komma vilse i detaljerna ha materialet skriftligt, så att man kan foga samman det ena med det andra och få det hela tillfredsställande efter partens mening. Det är ju också så med människorna, att man vill i allmänhet, när det gäller en allvarlig och viktig sak, gärna ha den beaktad. Man vill vara säker på, att vad man har att säga också

tages till boks, och då välja, som naturligt är, de flesta försiktiga människor skriftligheten för att vara säkra på sin sak. Jag tycker därför för min del, att det inte är så värst märkvärdigt, att skriftligheten har kommit att dominera i den mån, som den har gjort.

Man ondgör sig också över uppskoven i rättegångar. Ja, bevars väl, visst har det förekommit, och det förekommer givetvis ännu i denna dag både många och kanske också onödiga uppskov. Men tro ni inte, mina herrar, att för parterna i allmänhet och likaledes för den moderna tidens advokater uppskov kunna vara av vikt. Tro ni inte, att vederbörande också äro angelägna om att få målen slut och få ett avgörande i saken. Men det är ju likväl dock så, att därför att en människa kommer i en process, behöver detta inte vara något, som sedermera eller i det ögonblicket hela hennes liv vänder sig omkring och som är det enda, som intresserar henne. Detta gäller de flesta fallen. Jag undantager naturligtvis fall, då det kan vara en rättegång, som rör personliga förhållanden, vissa familjerättsliga förhållanden och dylikt. Då tänker jag mig, att det kan vara mycket allvarligt och taga i anspråk en persons hela tid, men eljest måste människor i första hand taga hänsyn till sin borgerliga näring. De kunna inte låta allt stanna därför att de kommit in i en process. Det rör sig här vill jag säga om ganska världsliga saker, i stort sett. Vid sådant förhållande kan det ju hända, att en man inte har tillfälle att komma just då, när domstolen har utsatt saken, ty han kan ha en annan angelägenhet, som för honom är av sådan vikt, att han måste sköta den först. Det är något, som inte alls behöver betyda tredska eller motvillighet, utan som har sin grund i fullt naturliga och berättigade förhållanden. — Det är heller inte så lätt alltid att samla in bevismaterial, som man vill ha före i en rättegång. Man hör talas om, hur till exempel parter få samla in papper, som de vilja åberopa i rättegången, i arkiv än här och än där. De skola ha ett utlåtande, ett sakkunnigutlåtande, och den, som skall avge sakkunnigutlåtandet, är inte färdig att avge detsamma. Även han kan vara upptagen. Vittnen, som åberopas, stå inte heller alltid färdiga att med detsamma resa till domstolen. Jag tänker själv på den situation, som jag ofta såg upprepad i den domsaga, som jag på sin tid hade att förvalta och som omfattade en del skogssocknar. Det hade stämts in vittnen i ett mål, som blivit uppskjutet från en föregående gång. Men det kom inga vittnen. De voro långväga ifrån. — Jag frågade: varför är inte det och det vittnet här? — Då meddelades det t. ex., att vittnet befann sig på skogsarbete inne i Västergötland. Ett sådant vittne kan vara rädd att lämna sitt arbete, är rädd om sin plats och man får vänta, tills han får tid. — När man talar om uppskov, får man se litet mänskligt på förhållandena. — Jag vill nu inte tala om sådana mera unika fall, som jag för en tid sedan hade exempel på från en senare verksamhet, då det befanns, att åtskilliga besättningsmän, som hade mycket viktiga uppgifter att lämna, voro stadda på en resa till Ostasien. Det är ett unikt fall. Men jag vill bara påpeka, att ett uppskov behöver inte alls beteckna något okynnesuppskov, utan det kan ligga både inom det rimliga och mänskliga att meddela både ett och flera uppskov. Jag skall inte tynga protokollet ytterligare med denna sak. Jag skulle dock kunna ha ett och annat att tillägga på denna punkt.

Emellertid vill jag påstå, att när jag bedömer den nuvarande situationen i fråga om vårt rättegångsförfarande — jag vill då exempelvis undantaga den arbetsbalans, som kan förefinnas för närvarande i högsta domstolen — kan jag icke finna annat, än att alltefter som åren ha gått här i landet, ha förhållandena förbättrats till allmänhetens bättnad. Det har blivit allt bättre.

Nu har lagrådet skrivit någonting om, hur det går till vid rättegångar i underrätterna, och jag skall villigt medgiva, att det nog möjligen förhåller sig så som där säges på något enstaka ställe. Detta lagrådets uttalande

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

är för övrigt åberopat i utskottets utlåtande. Jag vill visst medge, att det kan hända, att någonstans här i landet, på någon enstaka punkt kan vara så, som lagrådet har berättat. Men, jag vill lika bestämt påstå såsom ett allmänt uttalande, att detta lagrådets uttalande är en svartmålning av förhållandena. Den är överdriven till det sämre. Det förhåller sig inte på det sättet, såsom frågan ligger till för dagen i detta avseende. Jag anser, att det är viktigt att här taga fasta på det erkännande som utskottet gör, att vårt rättegångsväsen äger betydande förtjänster, liksom att den nuvarande ordningen är fast rotad i folkets föreställning och liv. Den skulle icke kunna vara det, om den på något sätt vore vad jag skulle vilja kalla en skandal. Enligt lagrådets beskrivning är det minst sagt betänkligt, men jag håller före, att folket aldrig skulle ha tolererat ett sådant förhållande, som där beskrives. Möjligen har i enstaka fall, undantagsvis, sådant förekommit, men det har icke någon allmängiltighet.

Jag har ansett, att jag bort göra en sådan deklaration som denna, därför att enligt min uppfattning utskottets utlåtande icke giver ett tillfredsställande uttryck för det verkliga läget i fråga om vårt nuvarande rättegångsförfarande. Detta är icke på något som helst sätt någon anmärkning mot sekretariatet, utan jag har tvärtom all anledning att bocka mig för dess verksamhet. Men jag måste säga, att när man läser i detta utlåtande om det muntliga förfarandet, så är det, som om man ville säga, att man hade att vänta nya himlar och en ny jord, bara vi få den nya rättegångsordningen. Sådant är icke riktigt. Jag anser helt enkelt, att rättssäkerheten, såvitt den beror på domarna och lagarna, kommer icke att bli bättre efter införande av den blivande rättegångsreformen än den är för närvarande. Domstolarnas utslag komma icke heller att bli bättre. Man ägnar åt dem redan nu all den omsorg och noggrannhet, som det står i mänsklig förmåga att presteras med de resurser, som äro tillmätta.

Om jag nu skulle återgå till frågan om långsamheten i rättsskipningen, som var justitieministerns bekymmer år 1911, och som det ofta talats om, så är det min uppfattning, att långsamheten kommer att bli precis lika stor vid underrätterna enligt den nya rättegångsreformen, som den är i dag, ty därigenom att man delar upp förfarandet i en förberedande förhandling och en huvudförhandling får man ett sammanlagt tidsmått, då alltså målen pågå, såsom jag antager, att allmänheten uttrycker sig, som är precis lika lång som nu. Skenet får icke bedraga därigenom, att huvudförhandlingen utspelas vid ett enda rättegångstillfälle. Det är *en* sak, att nämnden och domarna då äro samlade och att parterna rycka fram med sitt bevismateriel och tala och att då domen avkunnas. Detta är dock icke rättegången, sådan som parterna känna den, ty parterna börja med stämning och ha sedan de förberedelser, som skola förekomma. Om dem finnes inga bestämmelser. De kunna draga ut på tiden hur länge som helst; det ligger i domarens skön, och parterna kunna också disponera genom att säga, att de icke äro färdiga. Man bör därför icke göra sig några utomordentliga illusioner, när det gäller den nya rättegångsreformen.

Men vad värre är — jag antager, att justitieministern blir ledsen, men han behöver icke lägga det hårt på sinnet; jag har icke tänkt att yrka avslag på propositionen — reformen är i verkligheten *icke* någon *folklig* reform. Det kan kännas hårt att höra detta, men jag påstår, att med den nya rättegångsreformen få vi ett advokattvång. Vi få det icke på papperet, ty såsom utskottets majoritet formulerat förslaget i denna punkt, blir det intet advokattvång, men i *verkligheten* blir det så. Ingen menige man kan efter den nya reformens genomförande, såvitt han icke är hemmastadd i lagen eller rutinerad i offentliga angelägenheter, föra sin talan vid huvudförhandlingen utan

hjälp, och detta betyder, att han måste anlita någon rättskunnig person eller någon, som han eljest har förtroende för. Jag påstår, att tillträde till överrätterna blir för menige man ofantligt begränsat.

Jag kom av en händelse för ett par dagar sedan att få tag i ett yttrande, som Svea hovrätts nyss avgångne president hade vid det sista juristmötet i Köpenhamn. Han talade där om, att med den nya muntliga förhandlingen blir möjligheten att gå upp till överrätterna förenad med så stora kostnader, att det måste bli en begränsning av målen. Givet är, att de, som icke ha råd att fullfölja, i första rummet få avstå därifrån.

Jag påstår vidare, att reformen *icke* är *folklig*, då det gäller de mindre städernas rådhusrätter. När man betänker, att det är meningen, att 50 bland våra städer skola med sin jurisdiktion springa över klingan för genomförande av en reform, om vilken man icke vet, huru den kommer att verka, så menar jag, att det är något, som icke står i riktig överensstämmelse med en folklig uppfattning.

Nu kan man kanske efter detta mitt anförande fråga, och jag är fullt medveten om detta: »Varför yrkar ni inte avslag, när ni har en sådan uppfattning?» Nej, jag vill ingalunda yrka avslag på detta förslag. Jag vill icke göra det därför, att vi nu ha så länge talat om en rättegångsreform, den har blivit allt mer och mer förd på tal under de senaste åren, så att det är på tiden, att vi få se en *lagtext*. Jag anser, att det är angeläget, att människorna få reda på, varefter de skola ha att rätta sig, att man får reda på den nya lagens innehåll i de punkter, som reglera processförfarandet, och att domarna få reda på vad de ha att hålla sig till, när det gäller deras verksamhet såsom domare beträffande själva förfarandet. Det är först, när vi få se lagtexten till denna rättegångsreform, som jag anser, att riksdagen kan uttala sig om innebörden av reformen och avgöra, huruvida riksdagen vill taga den eller icke. Då är stunden kommen att avgöra detta. Om förslaget skall tagas *helt* eller *delvis*, kan bli en senare fråga. Detta är skälet, varför jag för min del icke vill rösta för avslag.

Förslaget har också sina bestämda förtjänster, och dit räknar jag koncentrationen, som utskottet så livligt tryckt på. Den koncentration, som föreslås, är icke något annat än »processreformer utan lagändring», som satts i lagens system. Den kan då ej av domarna eller parterna tillämpas godtyckligt, utan lagen kommer att indela rättegångsförfarandet på ett visst sätt: förberedande förhandlingar och huvudförhandling. Detta är en förtjänst, att man söker bringa ordning och reda i dessa förhållanden.

Förslaget har enligt min mening också en betydande förtjänst därutinnan, att det vill införa offentlighet i överrätterna. Jag anser, att det är ett ovillkorligt krav, som tiden har ställt, att ingen domare får sitta bakom stängda dörrar och avgöra andra människors angelägenheter. Det finns icke en tanke hos mig med den erfarenhet jag har, att det skulle förhandlas oriktigt inom överrätterna, men det är icke lämpligt, att det sker bakom stängda dörrar. Domarnas visshet om, att de handla riktigt och rätt och efter bästa förstånd och samvete, gör, att dörrarna kunna slås upp. Detta anser jag, som sagt, vara en väsentlig förtjänst hos förslaget.

Vad som även stämt mig till förmån för propositionen är den måttfullhet, med vilken justitieministern gått fram. Jag anser för min del, att de frågor beträffande processförfarandet, som här beröras, äro fullt tillräckliga för att upptaga alla intresserades tankar. Det hade varit att låsa fast allting, om vi hade haft domstolsorganisationen också med i dag. I det avseendet prisar jag justitieministerns klokhet för det sätt, varpå han gått fram, även med de anmärkningar, som jag gjort. Jag tänker icke framställa något yrkande eller — riva sönder något. Jag har endast anført något som jag anser lämp-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

ligt att överväga vid tillfället då lagtexten skall skrivas. Jag anser, att det har varit i hög grad klokt av justitieministern att icke taga upp processkommissionens betänkande i sitt förslag, ty det kan jag efter mitt trägna deltagande i det särskilda utskottets förhandlingar säga, att detta förslag hade varit ogenomförbart i riksdagen.

Nu vill jag vidare endast säga, och ha det särskilt understruket, att utskottets utlåtande tyvärr icke avspeglar all den tveksamhet, som varit rådande inom utskottet, när det gällt denna reform. Det har varit en betydande tveksamhet inför de många nya vägar, som skulle väljas. Men jag medger, att det kanske hade varit att tynga utskottets utlåtande för mycket, ifall man skulle ha låtit detta komma till synes i utskottets utlåtande. Frågorna äro så mångahanda, och man kan icke lägga ned ett ingående arbete och intränga på alla områden. Men jag tror, att det är synd, att det icke kommit mera in i utskottets utlåtande om denna tveksamhet. Justitieministern har ju varit ytterst försiktig och velat lugna alla och sökt att göra alla till lags. Det hade dock enligt min mening varit lämpligt, att man i detta utlåtande närmare hade talat om dessa bekymmer. Det hade icke varit farligt. Ingen vill åt denna proposition. Vi ha varit ense inom utskottet, att justitieministern skall ha fullmakt att göra den nya lagtexten. Men det hade nog, som sagt, varit lämpligt, att justitieministern då kunnat se denna tveksamhet tillräckligt avspeglad i utlåtandet, ty då hade han med sin försynthet kunnat bedöma, vad som varit av värde, och det, som han icke hade ansett vara av värde hade han kunnat taga upp till bemötande och avskriva. Ur den synpunkten tycker jag, att det är litet beklagansvärt, att detta icke kommit med, men jag förstår de betänkligheter, som från utskottsmajoritetens sida inställt sig.

Alla ha slutat med en eloge åt justitieministern, och av vad jag sagt i slutet av mitt anförande — jag tror, att justitieministern känner mig ganska väl — torde framgå, att icke heller jag vill underlåta att giva honom en eloge i detta avseende. Jag önskar, att fortsättningen av denna för vårt folks liv betydelsefulla sak måtte få präglas av justitieministerns försynthet, klokhed och varsamhet.

Häri instämde herr *Mellén*.

Herr *Öhman*: Herr talman! Jag instämmer i det uttalande, som ordföranden i det särskilda utskottet, herr Bissmark, gjort om de allmänna grunderna för den föreslagna rättegångsreformen, och jag kan också i allt väsentligt ansluta mig till vad han har sagt beträffande propositionens detaljer och således även till hans kritik av propositionens förslag till ändring av häradsnämndens ställning och införande av nämnd i rådhusrätter och hovrätter. Beträffande häradsnämnden vill jag tillägga, att jag liksom departementschefen har den erfarenheten, att nämndens inflytande i verkligheten sträcker sig vida längre än som framgår av lagen. Jag har de bästa minnen från samarbetet med nämnden i den domsaga, som jag innehar, och jag är nämnden tacksam för många goda råd, då det gällt att värdesätta bevisning, bestämma ersättning, utmäta straff och dylikt.

Vad som alldeles särskilt är att sätta värde på, då det gäller nämnden, är, såsom herr Bissmark påpekat, att häradshövdingen, som dock ensam bär ansvaret för domen, får tillfälle att lägga fram sin mening inför kloka och förståndiga män samt resonera med dem och höra deras åsikt. Häri ligger nämndens kanske viktigaste uppgift.

Departementschefen har också i propositionen med rätta framhållit, att häradshövdingen sätter stort värde på nämndens mening särskilt i bevisnings-

frågor och ifråga om praktiska saker och att det därför ingalunda är ovanligt, att häradshövdingen tager upp såsom sin en mening, som kommit fram i nämnden och biträts av flertalet där.

Det råder nog en allmän uppfattning därom, att den nuvarande nämndemannainstitutionen fungerar synnerligen väl, och det är nog icke minst det stora anseende som nämnden åtnjuter, som gör, att förtroendet för rättskipningen i häradsrätterna är så stort, som det i verkligheten är.

Processreformen avser väsentligen förfarandet inför rätta och icke domstolsorganisationen. I denna organisation skulle enligt propositionen icke ske andra ändringar än som påkallas av ett verkligt behov och som äro nödvändiga, för att domstolarna skola bli i stånd att uppbära det nya förfarandet.

Men man kan väl ej gärna säga, att det föreligger ett verkligt behov att genom lagbestämmelser utvidga nämndens inflytande, då detta i verkligheten redan är så stort.

Utskottet har med fog påpekat — och dess uttalande kan även tillämpas på förslaget om nämnd i rådhusrätt och hovrätt — att någon ändring i häradsnämndens ställning icke erfordras för att genomföra ett bättre rättegångsförfarande. Ej heller kan man säga, att det finnes någon allmän opinion för att utvidga nämndens inflytande på papperet, åtminstone finnes icke någon sådan opinion på landsbygden — därom är jag viss.

I riksdagen har det visserligen förekommit en del motioner om utvidgande av nämndens rösträtt, och sådana motioner ha flera gånger bifallits av andra kammaren, men det var ganska länge sedan dess. Sista gången det hände var år 1908.

Herr Schlyter har som ett av de främsta skälen för en ändring i nämndens ställning framhållit att det ibland kan vara svårt för nämnden att göra sig gällande mot häradshövdingen, vilket i främsta rummet skulle bero därpå, att i nämnden kan förekomma en person med sådan allmän läggning, att han känner sig hindrad att avvika från häradshövdingens åsikt. Några nämndemän av den typen har emellertid jag aldrig träffat eller förut hört talas om; de utgöra säkerligen sällsynta undantag. Och varför skulle egentligen en nämndeman behöva draga sig för att hålla på en mening, som avviker från domarens? Man har svårt att föreställa sig, att en domare skulle taga illa upp att få höra en åsikt, som skiljer sig från hans egen. Som jurist är han ju van vid och inställd på att inom rättsskipningen förekomma de mest skiftande meningar; det hör helt enkelt till yrket.

Vidare anse herr Schlyter och hans medreservanter, att det särskilt i brottmål skulle vara av värde, att lekmännen kunna, såsom det heter, »mot ämbetsdomarens juridiska bedömande hävda mera allmäntmänskliga synpunkter». Men varför skall en domare nödvändigtvis vara mindre allmäntmänsklig än annat folk? Tvärtom tror jag, man kan säga, att själva domarekallet fostrar till en sådan läggning.

Det förekommer för övrigt i papperen, som höra till detta ärende, uttalanden av den innebörd, att vår rättsskipning särskilt i överrätterna skulle ha en alltför formell prägel. Detta är enligt min mening oriktigt. Det kan numera icke med fog påstås, att våra domare, vare sig i häradsrätterna eller i överrätterna, äro benägna för formalism. Tvärtom är det numera ett genomgående drag i rättsskipningen, att den tar sig till vara för att skatta åt formalism, men däremot strävar efter att låta mänskliga och praktiska synpunkter komma till sin rätt.

De skäl, som reservanterna i övrigt anfört för sin mening, äro ingalunda starkare än de, som jag nu berört och som tyckas vara huvudskälen.

Beträffande förslaget om införande av nämnd i rådhusrätt och hovrätt behöver jag icke här särskilt framhålla den stora betydelse, som ett kollegialt

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

samarbete mellan flera lagfarna domare har för målens grundliga utredning och säkra avgörande. En kollegial domstol anses därför i och för sig vara en starkare och för rättssäkerheten mera betryggande domstolstyp än en enmansdomstol. Därigenom att ledamöterna i en kollegial domstol ha tillfälle att sinsemellan grundligt diskutera målen från olika synpunkter erfordras där enligt min uppfattning icke någon nämnd. Man kan icke åberopa förhållandena vid häradsrätterna, där den ensamme ämbetsdomaren har ett verkligt behov av en nämnd vid sin sida.

Det har förut framhållits, att nämnd i rådhusrätt och i hovrätt är en anordning, som saknar all tradition hos oss och att ett inrättande av nämnd i dessa domstolar skulle innebära en ändring i domstolarnas organisation som icke vore påkallad av den föreslagna rättegångsreformen. Hittills har ej förekommit någon allmän opinion för en sådan anordning. Härvidlag kan man åtminstone icke åberopa några riksdagsmotioner.

I ganska många av de mindre städerna förekommer redan nu ett lekmannaelement, nämligen de två ej lagfarna ledamöterna, vid sidan av den lagfarne ordföranden. Men det har nog i allmänhet icke varit särskilt uppskattat detta lekmannaelement, och utvecklingen har gått i riktning mot dess avskaffande. I den mån dessa små städer mäktat med det, ha de ändrat sina rådhusrätters organisation, så att rätten kommit att bestå av tre lagfarna domare.

De skäl, som i reservationen anförts för inrättandet av nämnd i rådhusrätt och hovrätt, äro i stort sett desamma, som åberopats för en ändring av häradsnämndens ställning. Det är lekmännens friare uppfattning, som på ett lyckligt sätt skulle komplettera ämbetsdomarens mera juridiska synpunkter, men framför allt, säger man, skulle lekmännens medverkan stärka den allmänna tilliten till domstolarna. Det skälet har verkligen anförts också i fråga om utvidgningen av häradsnämndens inflytande, alldeles som om förtroendet till häradsrätterna icke i verkligheten skulle vara stort nog ändå. Jag tror att även förtroendet för rättskipningen i rådhusrätterna och i hovrätterna står sig utan att behöva hjälpas upp av artificiella medel. För övrigt måste man ju antaga, att förtroendet kommer att bli ännu starkare i den mån de reformer i övrigt, som propositionen ställer i utsikt, hinna bli genomförda.

Departementschefen har i sitt anförande i dag som ett skäl för nämnder i dessa kollegiala domstolar framhållit, att dessa därigenom skulle få en mera folklig anknytning. Vad särskilt hovrätterna beträffar, vill jag påpeka, att för dem ställts i utsikt sådana reformer som muntlighet, bevisupptagning, of-fentlighet och hovrättsting. Allt detta skulle väl, föreställer jag mig, medföra en ganska stark folklig anknytning, hovrättsnämnderna förutan.

De reservanter, som följa den kungl. propositionen beträffande nämnden, gå längre än propositionen, ty de anse, att det bör undersökas, huruvida icke i rådhusrätterna i brottmål nämnd bör träda i stället för de bägge lagfarna bisittarna, så att rådhusrätterna i brottmål skulle få en sammansättning som motsvarade häradsrätternas. Detta förslag innebär nog ej någon ändring till det bättre. Det är fråga om att utbyta den existerande kollegiala domstolstypen mot en typ, som är mindre stark, och för att åstadkomma en yttre likformighet med häradsrätterna skulle man låta sakliga och praktiska synpunkter vika.

Departementschefen har i propositionen påpekat, att nämnds medverkan i hovrätterna kommer att äga rum endast i ett jämförelsevis ringa antal mål. I propositionen har man räknat med att i grövre brottmål ett upprepande av bevisningen alltid skulle förekomma i hovrätten. Nu har emellertid det särskilda utskottet enhälligt tillstyrkt, att en förnyad bevisupptagning i hovrätten i dylika brottmål icke skall förekomma obligatoriskt utan endast då hovrätten ansåge det behöfligt. Om utskottets mening beaktas vid den blivande

lagstiftningen, måste man antaga, att antalet mål, där lekmäns medverkan skulle behövas, skulle bli ännu färre än justitieministern beräknat. Under sådana förhållanden skulle ju en anordning med nämnd i hovrätt bli av relativt ringa betydelse, praktiskt sett, men den är i alla fall onödig.

Härtill kommer, att den föreslagna omröstningsregeln för lekmäns deltagande i hovrätter och rådhusrätter ej är utan betänkligheter. Det är väl bra egendomligt, att åtta lekmän, om de äro enhälliga, skola kunna överrösta ett enhälligt domarkollegium på fyra högt kvalificerade hovrättsledamöter, och detta icke bara i bevisningsfrågor utan också i rena rättsfrågor, d. v. s. då det gäller att avgöra, huru lagen skall tolkas och tillämpas, således att träffa avgörande på ett område, där de lagfarna domarna ensamma sitt inne med sakkunskapen. Man kan icke gärna till förmån för en sådan anordning åberopa att en liknande regel gäller vid häradsrätterna, där samarbetet mellan härads hövdingen och nämnden uppbäres av en sekelgammal tradition, och att en ensam häradshövding blir överröstad är dock något annat än att ett enhälligt juristkollegium på fyra män får vika för lekmännen.

Beträffande hovrätterna har herr Schlyter m. fl. i sin reservation ansett, att det bör tagas i övervägande, huruvida icke det domföra antalet ledamöter kunde nedbringas till endast tre. Enligt min uppfattning har departementschefen i propositionen anfört vägande skäl för att antalet bör sättas till fyra. Hovrättens ställning blir naturligen därigenom mera stark. Det får ej förbises, att hovrätterna redan nu äro sista instans i ett stort antal mål, och sannolikt komma hovrätterna att bli det i ännu större utsträckning efter processreformens genomförande.

Herr Eliel Löfgren vill, att det skall stadgas i lag, att det skall tillkomma parter och ombud i första hand att förhöra vittnen. Eljest är nog utskottets förslag ganska liberalt i den vägen. Utskottet menar visserligen, att domaren skall leda förhöret, men det skall stå honom fritt att när som helst överlämna åt parter och ombud att själva höra vittnena. Således kan detta ske redan vid förhörets början, och det är parter och ombud obetaget att direkt utfråga vittnena. Detta behöver ej ske genom domarens förmedling. Domaren skall naturligtvis vaka över att det icke framställes frågor, som ej höra till målet eller äro otillbörliga. Vad som gör, att jag ej kan ansluta mig till herr Löfgrens förslag — ehuru onekligen vissa både praktiska och principiella skäl tala därför — är ej någon större farhåga för att advokaterna skola snärja parterna genom listiga frågor. En sådan farhåga har nämligen uttalats i utskottets betänkande. Förresten skulle man ej komma ifrån sådana frågor även med den av utskottet förordade förhörsmetoden. Förekommer något otillbörligt, får ju domaren ingripa och eventuellt själv övertaga förhöret. Men ett vittnesförhör bör, såsom departementschefen framhållit, vara anordnat så, att det lämnar vittnet tillfälle till en fri och såvitt möjligt sammanhängande framställning. Att leda ett vittnesförhör är många gånger ingalunda en lätt sak. Det fordras därtill en klar uppfattning om vad som hör till målet och en god urskillningsförmåga, för att inte tala om ett mycket stort tålamod. Om nu utskottsmajoritetens förslag beträffande advokatbehörighet skulle beaktas, kommer talan vid underrätterna att föras — förutom av parterna — av ombud, som icke äro rättsbildade, och av rättsbildade advokater, som icke heller de alltid äro så särdeles kvalificerade. En stor del av dessa parter och ombud skulle helt enkelt ej mäktat att på ett nöjaktigt sätt sköta ett vittnesförhör. Att framställa enstaka frågor är ju en sak, men att leda ett sammanhängande förhör är något helt annat. Ordföranden skulle ofta bli tvungen att ingripa för att lägga förhöret på en annan bog och hjälpa till med utfrågandet, och härigenom skulle förhören ofta bli ganska trassliga och tidsödande. Om däremot förhöret skulle hållas av högt kvalificerade advokater — således sådana,

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

som herr Löfgren vill ge monopol åt även i underrätterna — då skulle ju saken ligga annorlunda till. För min del skulle jag ej tveka att lämna sådana säkra ombud tillfälle att direkt, redan från början utfråga vittnena, om utskottets förslag vore lagfäst. Sveriges advokatsamfund har försökt lösa förevarande fråga på det sätt, att samfundet föreslår, att det skall stadgas i lag, att en advokat har ovillkorlig rätt att i första hand höra ett vittne, men om ett annat ombud än en advokat uppträder, då skall det bero på domarens prövning, huruvida domaren själv eller ombudet skall sköta vittnesförhöret. Jag tror ej, att de sålunda föreslagna bestämmelserna äro värda att rekommenderas, och det har ej heller herr Löfgren gjort.

Jag skall nu till sist be att få uppehålla mig något vid underrätternas, särskilt häradsrätternas protokoll. Detta är ett synnerligen viktigt kapitel. Underrätternas protokoll utgöra ju för närvarande det så gott som enda bevismaterial, som står öVERRÄTTERNA till buds. De måste grunda sina domar allenast på dessa protokoll, och så kommer det också att i stor utsträckning förbli även efter rättegångsreformens genomförande. I flera av de avgivna yttrandena har man framställt anmärkningar mot underrätternas protokoll. Det har sålunda anmärkts, att de icke sällan brista i fullständighet och korrekthet, och man anför som orsak till dessa brister det nu tillämpade sättet, att protokollen ofta färdigställas lång tid efter själva rättsförhandlingen och med stöd av ofta knapphändiga minnesanteckningar. Om protokollen understundom äro behäftade med brister — och det låter sig ej förneka — så är detta nog ofrånkomligt med det nuvarande systemet. Jag tror emellertid man kan säga, och det har också vitsordats från öVERRÄTTSHÅLL, att protokollen i det stora hela äro rätt så bra och att de utgöra ett ganska gott underlag för öVERRÄTTERNAS prövning. Att så är fallet beror säkerligen, vad häradsrätterna angår, i främsta rummet på den synnerliga möda och omsorg, som häradshövdingarna lägga ned på protokollens uppsättande. I medelstora och större domsagor är också protokollens kvantitet betydlig, och de äro ofta långa. Allt detta gör, att protokollföringen i sådana domsagor utgör en högst betydande arbetsbörda för häradshövdingen, och i själva verket förhåller det sig så, att häradshövdingens mesta tid är upptagen med att uppsätta och justera protokoll. Han måste därför ägna ojämförligt mera tid åt skrivgöromål än åt egentliga domaruppgifter. Departementschefen framhåller också, att man icke bör underlåta något för att lätta den börda, som protokollen föra med sig för domstolen, och han framställer i det hänseendet det förslag, att protokollen skola färdigställas vid själva rättsförhandlingen. För vinnande av detta syfte anser utskottet det vara nödvändigt, att rättens ordförande befrias från bestyret med protokollföringen och att detta anförtrös åt en sekreterare, som enligt propositionen skall anställas vid rätten. Denne sekreterare skall vara en ganska kvalificerad och erfaren tjänsteman. Utskottet menar nu, att sekreteraren, särskilt om han är kunnig i stenografi, bör kunna hinna med att under handläggningen åstadkomma ett sammanträngt referat av de förhör, som förekomma. Enligt min mening måste sekreteraren i allmänhet göra detta på egen hand, ty om domaren — såsom icke sällan är fallet nu — skulle nödgas diktera ned hela förhöret, så skulle detta verka ofantligt tyngande på handläggningen. Endast i sådana fall, då det kan vara särskilt svårt att få fram vad en part eller ett vittne egentligen menar, kan domaren behöva ingripa med en diktamen till protokollet. När nu ett förhör med en part eller ett vittne är slut, så är också referatet färdigställt. Det skall då omedelbart uppläsas, och sedan parter och vittnen haft tillfälle att yttra sig, skall det justeras. Sedan skall ordföranden ej ha någon vidare befattnings med protokollet.

Om protokollföringen skulle skötas på nu antytt sätt, så tror jag den ej alls komme att verka tyngande på förhandlingen. På detta sätt får man nu verk-

lig kontroll över att protokollen äro riktiga och fullständiga. Språkformen i protokollen blir naturligtvis ej så prydlig som nu ofta är fallet, och ej heller får man ha så stora pretentioner på att materialet ordnas på ett fullt logiskt sätt. Det kan lätt hända, att en utsaga, som förekommer i slutet av ett förhör, därför också kommer in i slutet av referatet, ehuru den logiskt sett skulle haft sin plats redan i början av referatet. Men sådana saker spela ju ingen roll. Huvudsaken är, att protokollet är riktigt och fullständigt. Detta betonas också av lagrådet och Svea hovrätt. Svea hovrätt anser t. o. m. att det är ett plus, att referatet, som det heter, någorlunda troget följer förhandlingarnas ofta nog en smula oregelbundna förlopp. Den färdighet i stenografi, som sekreteraren behöver besitta eller som det åtminstone är bra att han har, behöver naturligen ej vara av någon högre klass. Han behöver exempelvis ej stå i jämnhöjd med riksdagsstenografer. Referatet skall ju föras i mera sammanträngd form, och när ett fullkomligt ordagrant återgivande är av nöden, så gäller det ej så stora stycken åt gången. Svea hovrätt ifrågasätter, att färdighet i stenografi skall uppställas som villkor för avläggandet av juris kandidatexamen, och jag tror att den saken är förtjänt att tagas i beaktande.

Sekreteraren är en funktionär, som närmast skall förekomma vid häradsrätterna. Jag föreställer mig, att vid rådhusrätter med egen jurisdiktion hans värv ofta borde kunna läggas på någon av de yngre bisittarna i rätten.

Genom den nu föreslagna reformeringen av protokollföringen vinner man icke blott fördelen av effektivt kontrollerade och följaktligen säkra protokoll, utan man åstadkommer också en högst betydande avlastning av häradshövdingens arbetsbörda, vilket gör, att han får tillfälle att helt ägna sig åt den egentliga rättsskipningen. Det åstadkommes alltså två reformer, var för sig av mycket stor räckvidd, och man måste vara justitieministern synnerligen tack-sam för att han framlagt ifrågavarande förslag.

Man undrar kanske varför denna utmärkta anordning ej redan förut genom-förts såsom en fristående reform? Detta har emellertid ej låtit sig göra med den nuvarande organisationen av häradsrätterna. Den nu föreslagna anord-ningen förutsätter nämligen nödvändigtvis, att domaren vid sin sida har en fullt kvalificerad tjänsteman, som på egen hand kan uppsätta protokoll i alla mål, och det värvet har man ej kunnat anförtro åt de unga notarierna.

Det har förut framhållits, att propositionen av praktiska skäl måst göra vitt-gående undantag från tillämpningen av omedelbarhetsprincipen i överrätterna. Denna princip innebär ju i sin renodlade form, att domen skall grundas ome-delbart på vad parter och vittnen anföra vid domstolen. Man får ej läsa sig till det i något protokoll. I flertalet fall få nu överrätterna efter reformens ge-nomförande fortfarande grunda sin uppfattning om vad som skall anses bevi-sat, icke på en förnyad bevisupptagning, utan på underrätternas pro-tokoll, och utskottet har som sagt föreslagit en ytterligare begräns-ning av de fall, då ett upprepande av bevisningen får förekomma. Jag tror ej man behöver befara någon olägenhet därav, att överdomstolarna i många fall måste reda sig endast med underrätternas protokoll. Det har sagts, att det talade ordet ger domaren ett mera levande och starkt intryck än ett protokoll, och det är naturligtvis sant. Men då man lägger en alldeles särskilt stor vikt på, att protokollet ej förmår att återge sådana saker som parter och vittnens sätt att uppträda inför rätta och det personliga intrycket av dem, så innebär detta nog en betydlig överdrift. Man måste betänka, att kanske flertalet människor ej ha något anmärkningsvärt i sitt uppträdande och ej göra något särskilt intryck, och i sådana fall spelar det ju en bra liten roll, om överrättsdomaren ej får tillfälle att iakttaga parter och vittnen. I det stora hela tror jag, som sagt, att underrätternas protokoll komma att lämna en syn-nerligen god ersättning för en förnyad bevisupptagning, så mycket mer som ett

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

sådant upprepande av bevisningen, vilket justitieministern också i dag framhållit, ofta inte kan vara något att särskilt bygga på. Saken ställer sig naturligen helt annorlunda, om det skulle finnas anledning antaga, att protokollen vore oriktiga, ofullständiga eller otydliga. Då bör naturligtvis en förnyad bevisupptagning äga rum.

Herr talman! Jag skall be att för närvarande få inskränka mig till det nu sagda.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Det särskilda utskottet hemställer i nu föreliggande betänkande, »att riksdagen måtte såsom eget yttrande angående de genom förevarande proposition framlagda huvudgrunderna för en rättegångsreform återropa vad utskottet här ovan anført». Man gör sig då givetvis den frågan, vilken innebörd det skulle få, om riksdagen biträdde detta uttalande. Riksdagsbeslutet kan, såvitt jag förstår, när det allenast gäller en principförklaring, icke på något sätt binda en kommande riksdag. Ett beslut, som går ut till förverkligande och verkställighet — det är en sak — men ett beslut, som innebär ett godtagande av vissa principer för ett blivande beslut, kan omöjligt binda en kommande riksdag, allraminst om en sådan riksdag är sammansatt efter nya val.

Nu har här ställts i utsikt, att vi skulle få denna reform genomförd år 1934. Jag vågar åtminstone uttala den förhoppningen, att vi skola få den år 1936 allra tidigast. Men i vilket fall som helst blir det nödvändigt att räkna med en annan sammansättning av kammaren, och även om det skulle vara samma sammansättning, föreligger ingen möjlighet att på något sätt binda riksdagen. Det enda, som kan bli vägledande, är under sådana förhållanden ett enhälligt uttalande från kamrarna eller från en överväldigande majoritet inom kamrarna, och icke ens i det fallet kan det bli tal om annat än ett vägledande.

Men utskottets uttalande är också formulerat på ett sätt, som ger anledning till åtminstone två tolkningar. Det är utformat på ett sätt, som gör, att man icke riktigt vet, vilkendera punkten man skall tro. I motiveringen heter det på sid. 45: »På sätt departementschefen anført får i ett sådant yttrande *icke inläggas den innebörden, att riksdagen därmed tagit slutlig ståndpunkt till de i nämnda lagstiftningsfråga ingående spörsmålen.*» Det förefaller ju vara ett ganska klart uttalande. Så kommer nästa punkt: »Vid det ytterligare inträngande i ämnet, som betingas av lagstiftningsarbetet, kunna *nya synpunkter* framkomma, som påkalla beaktande.» Och så kommer den tredje meningen: »Riksdagen bör således, då utarbetade förslag framläggas, äga att upptaga dessa till *förutsättningslös prövning.*»

När man först läser detta uttalande — jag har ju i min motion yrkat, att riksdagen icke skulle binda sig — så blir man ganska tillfredsställd. Men när man granskar det närmare, så måste jag fråga mig, huruvida denna formulering har givits så att säga till väsentliga delar av utskottet självt eller möjligen av »dolda rådgivare», för att använda 1809 års konstitutionsutskotts uttryck, »dolda rådgivare utan ansvar», vilka kanske bättre än både departementschefen och utskottet känna det verkliga syftet med den juristreform, som nu framlägges i folklighetens täckmantel.

Det är »nya synpunkter», som skola tagas i beaktande. Därmed har man sagt, att de synpunkter, som nu under denna riksdag framlagts och prövats men icke vunnit majoritet, de bli naturligtvis inga nya synpunkter; de äro borta. Jag måste bestämt vidhålla, att jag icke kan dela en sådan uppfattning, utan i utskottsmeningen måste inläggas, att *vilka synpunkter som än framkomma, vare sig de varit behandlade i år eller icke, ha de samma rätt att göra sig gällande, när det slutliga förslaget framlägges.* Den förutsättningslösa prövning, som riksdagen här förbehåller sig, bör alltså vara en förutsätt-

ningslös prövning i alla avseenden, icke blott med hänsyn till att den utformade texten kanske icke fullt stämmer med det som man lägger in i de godkända principerna, i den mån man har godkänt dem, utan också en förutsättningslös prövning rörande principerna själva, när man sett, vart de leda. Det är ur dessa synpunkter jag för min del måste anse, att det är en tämligen oriktig väg att här åstadkomma ett riksdagsuttalande, som skall kunna verka vägledande: enighet nås icke, det är uppenbart.

Beträffande därefter behovet av en reform ansluter jag mig i stort sett till de synpunkter, som framlagts av herr Christenson och hans medreservanter, uttalade vid punkterna 1 och 2. Det förefaller mig vara den sundaste och naturligaste synen på tingen.

Vad sedan angår frågan om sättet för reformens genomförande och vad som här karakteriserar reformen, så måste jag uppriktigt bekänna, att jag är så gammalmodig och står på en så föråldrad ståndpunkt i förhållande till den härskande uppfattningen, att för mig hela detta förslag verkar som en upp- och nedvändning av det hittillsvarande tillståndet. Hittills har det åtminstone för mig stått klart, att straffprocessen varit inkvisitorisk, och att man sökt få den förbättrad genom att föra in civilprocessens princip i den och ta bort det där inkvisitoriska momentet. För mig har det stått klart, att straffprocessen avsåg i första hand sanningens utletande. Nu får jag se, att det är civilprocessen, som skall bli inkvisitorisk efter straffprocessens föredöme, medan straffprocessen upphör att vara det. Nu får jag se, att det icke längre är civilprocessens gamla karaktär, som skall bevaras, utan *där* skall man utleta »sanningen».

Det är således en omkastning. Men sedan kommer man då till frågan om vad denna omkastning innebär med hänsyn till utledandet av »sanningen» i civilprocessen. Där ha förslagets anhängare lyckats finna ett utomordentligt bärkraftigt slagord: »parts sanningssplikt». Ingen människa vill väl bestrida en sanningssplikt! Hör, hur ordet smeker örat! Och man känner sig nästan litet mindervärdig, om man vill bestrida denna sanningssplikt. Men vad ligger då i sanningssplikten? Slagordet är alltid till förmån för dem, som använda det, och jag beklagar, att jag inte är nog uppfinningsrik att hitta på ett annat slagord. Ty det, som i själva verket avses, är en parts *självuppgivelseplikt* och icke alls någon sanningssplikt. Ser man efter vad utskottet säger beträffande denna s. k. sanningssplikt, så heter det, att den skall »inskräpas genom därför lämpade medel», och dessa äro framför allt *straff*. Nu har jag i min motion sagt, att det icke är överensstämmande med svensk rätt utan fullständigt främmande för den att stadga straff. Jag beklagar, att jag i min motion använt uttrycket »falsk partsutsaga». Jag har använt det i fullt medvetande om att det verkligen ungefär motsvarar vad som här är meningen, men jag inser, att det i sig självt är mycket mera begränsat och att det nu kan begagnas i ett syfte, som avser, att man skall slå ihjäl det med denna begränsning. I själva verket är det så, att när utskottet åberopar 14 kap. 8 § rättegångsbalcken om ett mycket obetydligt bötesstraff för part, som falskeligen uppger någonting inför rätta och *därmed vilseleder domaren*, vill jag erinra om, att denna bestämmelse först och främst torde få betraktas som en död bokstav i svensk rätt; och redan genom sin karaktär av död bokstav bär den fullt vittnesbörd om att tanken aldrig varit levande: bestämmelsen avser lika väl skriftlig som muntlig falsk utsaga. Men dessutom bär den bestämt vittnesbörd om ännu en sak, och det är, att när man stadgar straff för denna så att säga negativa sanningssplikt, denna plikt att icke direkt ljuga inför domstolen och därmed vilseleda den, har man också, såvitt jag kan fatta, tagit avstånd från propositionens huvudmening, nämligen den positiva sanningssplikten att lägga fram allt som man känner, icke blott i den mån det är relevant för saken, utan även i den

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

mån det icke är relevant, även om det kan för part medföra egen skada. För såvitt man hyser en sådan uppfattning, är det ju helt naturligt, att man går på propositionens linje. Om man som jag inte kan dela den meningen utan anser, att processens uppgift här är en annan, kan man inte följa med.

Nu sade departementschefen, att vad det gällde, var att få ett tillförlitligt material för utletande av sanningen. Ja, man kan upprepa satser så länge, att folk till sist tager dem som självklara, och här tror jag, att i kammaren knappast skola finnas många, som inte anse, att »sanningens» utletande är den självklara uppgiften i civilprocessen. För min del ser jag inte saken så. För min del, med utgångspunkt i den dispositions- och förhandlingsprincip, på vilken civilprocessen dock bygger, måste jag säga, att den har ett annat mål: det är att skaffa *tillförlitligt material för fastställande av vad enligt lagen skall i en viss tvistig situation, som föreligger, anses gällande* och detta är inte precis sammanfallande med det som må utgöra »sanningen» i saken. Det kan råda olika meningar om vad som skall vara gällande och hur domaren skall se saken, men jag kan för min del inte uppge den uppfattning, som jag tror har varit förhärskande och, såvitt jag känner, också är vida mer möjlig att realisera i det levande livet än det »sanningens utforskande», som den nya reformen uppger sig kunna vinna men säkerligen aldrig lyckas nå.

Hur står denna partens sanningsplikt för övrigt tillsammans med advokatens sanningsplikt? Partens ombud är, såvitt jag förstår, inte alls skyldig att hålla sig till någon sanning, utan det gäller endast parten, ja, också vittnena naturligtvis, men det är inte dem vi tala om i detta sammanhang.

Under sådana förhållanden vidhåller jag den uppfattning, jag förut uttalat i motionen, att *denna positiva »sanningsplikt», tvänget att framlägga allt man känner i saken, oberoende av om det är till ens förmån eller inte, till ens nackdel eller inte, om det är relevant eller inte, den är främmande för svensk rättsuppfattning: den är en självuppgivelseplikt.*

Beträffande organisationen ansluter jag mig i stort sett till utskottets framställning rörande underrätterna och nämnden, men måste säga, att utskottet inte ändå hållit alltför mycket utan tvärtom alltför litet på den nuvarande organisationen. Jag skulle helst se, att där inte vidtoges några förändringar alls, utan att det finge förbli som det är, och jag uttalar den livliga förhoppningen, att den talare, som ställt i utsikt, att organisationen skulle följa med på köpet, inte måtte få rätt åtminstone vad riksdagen angår.

Beträffande hovrätterna nödgas jag säga, att jag redan, då jag läste utskottets betänkande, fann ganska mycken oklarhet i detta, och då jag hörde den ärade talaren på Stockholmsbänken, som är en skarp jurist, uttala sig om hovrätterna och utskottets uppfattning av dem, blev jag ännu mera bestyrkt i detta. Antingen skola väl hovrätterna förbli vid sin nuvarande organisation — då äro de odugliga för dessa nya principer, muntlighet, offentlighet och hela tillställningen; eller också skola de reformeras — men att öppna dem för det nya utan att reformera dem förefaller mig vara ungefär som att bära vatten i ett såll. Det är under sådana förhållanden också tämligen klart, att jag ställer mig likgiltig eller åtminstone neutral till frågan, om hovrätterna skola ombildas för att följa dessa nya principer, eller om de inte skola följa principerna och förbli oombildade, men däremot kan jag inte ansluta mig till den uppfattningen, att de skulle få de nya uppgifterna utan någon som helst ändring i sin sammansättning.

Härmed sammanhänger också frågan om domarutbildningen. Jag tror, det är rena undantagsfall, då en lantdomare blir hovrättsråd. Det finns sådana fall, men i regel är det inte händelsen. Däremot är det inte alls ovanligt, att hovrättsråd gå till lantdomarbefattningar. Nu tycks det vara meningen att här driva ett slags cirkulationsprincip, ett slags hälftenbruk mellan hovrätter-

nas och underdomstolarnas ordinarie ledamöter. Jag måste från konstitutionell synpunkt säga, att en sådan cirkulation vore fullkomligt oförenlig med den uppfattning vår svenska grundlag har om domarämbetena, och att bygga en hel reform på en sådan cirkulation kan omöjligt vara rimligt och riktigt. Inte heller kan jag finna, att om hovrätterna skola ombildas för att tillgodogöra sig den erfarenhet, som lantdomarna ha, de vidare kunna var lämpliga som centra för juristutbildningen i den praktiska verksamheten, och om de inte skola ombildas, äro de komplett omöjliga för att utbilda jurister, som skola bli lantdomare.

Jag måste därför uttala den förhoppningen, att när Kungl. Maj:t, som närmast har med den frågan att göra, på egen hand går till en prövning av förhållandena, Kungl. Maj:t ville beakta vikten av att domarutbildningen blir reglerad på ett mera tillfredsställande sätt än vad hittills varit fallet och alldeles oberoende av hovrätterna, även om de unga juristerna där böra hava någon tjänstgöring.

Jag skall inte alls gå in i några detaljer med avseende på frågan om hovrätternas kompetens, men jag vill uttala mitt bestämda tvivel, om att de äro det lämpliga utbildningsorganet. Den allmänna uppfattningen om hovrätterna är nog tämligen säkert den, trots vad den siste ärade talaren sade, att de äro formalismens centra. Det är mera de formella synpunkterna än de reella, som där göra sig gällande. Inte heller har man den uppfattningen, att hovrätternas domar i regel stå sig i högsta domstolen gentemot underrätternas utan snarare tvärtom. I hovrätten gör man en ändring och kommer ut på ett gungfly, och så kommer man i högsta domstolen tillbaka till den säkra grund, där underdomstolen stod.

I samband med denna fråga vill jag emellertid också framhålla, att spørgålet om hovrätternas antal naturligtvis sammanhänger i yttersta grad med frågan om deras organisation och med muntligheten och offentligheten och omedelbarheten och allt det där moderna i hovrätterna. Skola dessa principer där genomföras, så måste jag säga mig, att utskottets ståndpunktstagande i fråga om antalet hovrätter är fullkomligt orimligt, helst om, som jag hoppas, inga »hovrättsting» kommer till stånd; antalet måste i så fall bli mycket större, även om jag fullt beaktar, att det är en fördel för hovrätterna att ha så pass många divisioner, som låter sig göra, för det mera givande tankeutbytet i en vidare krets än som kan vara möjligt i en trängre.

Jag skall, herr talman, inte längre uppta tiden med de två punkter, där jag själv haft intresse av att yttra mig, men när jag nu slutar, gör jag det med ett yrkande. Jag kan inte se annat än att såväl betänkandet som debatten visar en splittring i meningar och en skiljaktighet i uppfattningar, som — särskilt efter vad debatten ådagalagt — är vida längre gående än utskottets högt ärade ordförande antydde vid debattens början. Då således meningarna tydligen icke kunna enas i väsentliga stycken, även om det ser så ut, och då all anledning saknas att forcera fram riktlinjer, vilka kanske sedermera en kommande riksdag inte vill följa — var och en måste ju förbehålla sig frihet att propagera sin uppfattning, och i fråga om min uppfattning förbehåller jag mig den till alla delar — så måste jag i stort sett instämma med den ärade talare på malmöhusbänken, som ansåg, att det inte var skäl att framdriva en reform. Men jag anser också, att då Kungl. Maj:t här begärt riksdagens yttrande, är det nödvändigt att riksdagen svarar åtminstone något; det är konstitutionellt nödvändigt. Därvid kan jag emellertid inte vara tillfreds, om riksdagen skulle svara så som utskottet föreslagit, utan jag tillåter mig, herr talman, att föreslå, att riksdagen, det vill säga här första kammaren, ville, i stället för vad utskottet hemställt, besluta »att såsom yttrande angående de genom förevarande proposition framlagda huvudgrunderna för en rättegångsreform till Kungl.

Ang.
huvudgrunderna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Maj:t överlämna särskilda utskottets betänkande nr 1 med därtill hörande reservationer, ävensom i kamrarna i ärendet förda protokoll». Då får Kungl. Maj:t en klar bild av den förvirring, som här råder, liksom av »behovet» av en reform.

Herr talmannen hemställde nu, att kammaren med hänsyn till att en valförrättning skulle äga rum i kammarens plenisal denna dag kl. 5 e. m. måtte besluta att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta överläggningen i förevarande fråga.

Denna hemställan bifölls.

Ang.
vägrat fram-
ställande av
interpellation.

Herr **Möller** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Första kammaren har i dag vägrat tillåtelse till en interpellation, som i hovsamma ordalag framställde önskemål om upplysning rörande regeringens avsikter på vissa punkter, i vilka dunkel råder. I anledning härav ber jag att få framhålla, att i den situation, som uppstått på grund av tragedien i Adalen, det borde vara av största vikt, att en ständig kontakt hålles mellan folkrepresentationen och regeringen. Inom stora folklager är förtroendet till regeringens goda vilja allvarligt rubbat. Att folkrepresentationen då beredes tillfälle att med regeringen överlägga om de åtgärder, som krävas för återupprättande av nödigt förtroende, kan enligt min mening endast vara till allmänt gagn. Interpellationens framställande och besvarande hade kunnat tjäna syftet att åstadkomma en sådan överläggning. Vägrandet av interpellationen är särskilt beklagligt, därför att första kammarens majoritet uppenbarligen visat sig icke förstå, vilket starkt behov det finns, både i och utanför riksdagen, av det fulla klarläggandet därav, att ingenting försummas, som kan leda till uppdagandet av fulla sanningen kring Adalstragedien.

Ur denna synpunkt anholder jag, att till kammarens protokoll få anmäla min reservation mot kammarens beslut att vägra herr Vennerström att framställa sin interpellation.

I detta anförande instämde herr *förste vice talmannen* samt herrar *Asplund, Karl Johanson, Vennerström, Åström, Norling, Carl Eriksson, Granath, Waller, Lindhagen, Strömberg, Schlyter, Sandén, Örne, Åkerberg, Petrén, Dalberg, Björnsson, Torsten Ström, Sandegård, Gustav Hansson, Sjödahl, Hjalmarsson, August Nilsson, Johan Nilsson i Malmö, Linder, Östergren, Pauli, Åkerman, Bärge, Wilhelm Björck, Norman, Oscar Olsson, Thulin, Albert Bergström, Wahlmark, Larsén, Leo, Forslund, Lindström, Carl Svensson, Klefbeck, Lindley, Olof Carlsson och Fredrik Ström.*

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kyrklig samfällighet i Göteborg ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner till riksdagen med förslag till lagar om ändrad lydelse av vissa delar i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården m. fl. lagar; samt

nr 246, i anledning av väckt motion angående införande av ett dagordningsinstitut i vår författning.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 215, angående val av tre fullmäktige i riksbanken och av tre suppleanter för riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk; samt

nr 219, angående val av ordförande och tre fullmäktige i riksgäldskontoret och av tre suppleanter för fullmäktige i nämnda verk;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 216, för två fullmäktige i riksbanken;

nr 217, för ledamoten av riksdagens andra kammare P. E. Sköld att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 218, för tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 220, för ordförande och två fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 221, för ledamoten av riksdagens andra kammare G. H. Andersson i Rajsön att vara fullmäktig i riksgäldskontoret; samt

nr 222, för tre suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 228, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln, marinen, gjorda framställningar;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av hyresbidragen till vissa beställningshavare av manskapsgrad vid försvarsväsendet;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av fastigheterna nr 1 och 2 i kvarteret Blåmannen i Stockholm;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Norra Södermanlands järnväg jämte en i ämnet väckt motion;

nr 232, i anledning av väckta motioner om anslag för lindrande av krisen inom stenindustrien;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för statens historiska museum m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av brist i samrealskolans i Söderhamn medel; samt

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig förstärkning av tandläkarinstitutets personal.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5, 6, 7 och 8 §§ förordningen den 16 maj 1884 angående patent;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadsplane-lag m. m.;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till byggnadsstadga;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avstyckat eller avsöndrat områdes befriande från ansvar för in-teckning i stamfastighet m. m.;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m.;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens; samt

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 9 oktober 1914 angående förbud i vissa fall mot varors förseende med oriktig ursprungsbeteckning och saluhållande av oriktigt märkta varor.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades fröken *Hesselgren* för tiden från och med den 26 innevarande månad till riksdagens slut.

Anmälades och bordlades

sammansatta stats- och jordbruksutskottets memorial nr 12, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. fl.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 40, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för beskattningen av automobiltrafiken;

nr 41, i anledning av väckta motioner om höjning av skatten å bensin och motorsprit; samt

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör pensions- och indragningsstaterna;

nr 45, angående provisoriskt dyrortstillägg under budgetåret 1931/1932 till befattningshavare vid riksdagens verk;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1931/1932 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna; samt

nr 47, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om tillfällig löneförbättring under budgetåret 1931/1932 för vissa befattningshavare vid Tumba bruk; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion, II:241, angående mera effektiva bestämmelser om avskrivning eller avlösning av landskylder och landgille m. fl. skattepålager.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.19 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 20 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1931 den 20 maj sammanträdde de av riksdagen utsedda valmän för att — sedan förutvarande revisionssekreteraren Hilding Forssman, som den 8 ovanberörda månad utnämnts till justitieråd, anhållit om entledigande från det honom vid innevarande riksdag meddelade uppdrag att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare — utse annan behörig man därtill; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr revisionssekreteraren Carl Hugo Vilhelm Ericsson.....	44 röster;
herr hovrättsrådet Hugo Christian Wikander	2 » ;

i följd varav herr revisionssekreteraren Carl Hugo Vilhelm Ericsson blivit utsedd till justitieombudsmannens efterträdare.

K. von Geijer.

Carl Jansson.

K. G. Westman.

Ernst Eriksson.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att riksdagens kansli-deputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnande för den valde, dels till skrivelse till Konungen med anmälan om det verkställda valet, dels ock till den paragraf därom, som borde införas i riksdagsbeslutet.

Anmälades och bordlades första lagutskottets memorial nr 33, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadsplanelag m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till byggnadsstadga.

Fortsattes överläggningen angående punkten 1 av särskilda utskottets yttrande i utlåtande nr 1.

Herr **Ehrnberg**: Herr vice talman! Även om jag i likhet med ett flertal reseranter inom utskottet ställt mig något frågande till, huruvida en så omfattande omgestaltning av vårt rättegångsväsende som den av Kungl. Maj:t och utskottet nu ifrågasatta kan anses vara erforderlig, kan jag dock i stort sett ansluta mig till de i utskottets utlåtande uttalade meningarna. Jag skall därför inte trötta kammaren med några uttalanden om utskottsutlåtandets särskilda delar, utan jag skall begränsa mig till att endast vidröra den föreslagna om-

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Porta.)

ändringen av rättegångsväsendet i de små och de mindre städerna. Till dessa skulle vara att hänföra städer med ett invånarantal understigande i allmänhet 14- å 15,000, i allt nära ett 60-tal av Sveriges städer och kanske ännu flera, om även städer med tre rättsbildade ledamöter i sina rådstuvurätter i vissa fall skulle kunna fräntas den egna jurisdiktionen.

Det gäller sålunda en mycket genomgripande omstörtning av rättegångsväsendet i Sveriges städer, vilken står i bestämd motsats till det hänsynstagande, som ägnats den å landsbygden rådande åskådningen rörande dess domstolsväsen, vilken åskådning man ansett sig kunna och böra tillmötesgå.

Vad är det nu för skäl, som kunna ligga till grund för denna omstörtningsplan i fråga om en domstolsorganisation, som, för att använda särskilda utskottets uttalande, uppbäres av gammal tradition och införlivats med befolkningens åskådningssätt?

Utan, såvitt jag kan fatta, någon förståelse för den domaregärning, de rättsbildade ledamöterna i de små och mindre städernas rådstuvurätter utövat, eller för det åtminstone i allmänhet odelade förtroende, som dessa befattningshavare tillvunnit sig i sina resp. städer genom det plikttrogna och ansvarsställande sätt, varpå de handhaft sin tjänstegärning, har herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för sitt förslag till omgestaltningen av nämnda städers domstolsväsen åtminstone ganska tydligt angivit såsom skäl, att de rättsbildade ledamöterna i samma städers rådstuvurätter skulle i sin domareverksamhet vara farliga för rättssäkerheten. Även om de från början icke varit oförmögna att på ett tillfredsställande sätt uppehålla sina befattningar, skulle de dock år för år gå tillbaka i kunskaper och erfarenhet och sålunda efter någon längre tids verksamhet bliva kemiskt rengjorda från juridisk tankeförmåga. Så skulle t. ex. vara förhållandet även med mig själv efter en 32-årig borgmästartjänst i en liten stad.

Jag dristar mig emellertid betvivla riktigheten av en dylik karakteristik av de mindre rådstuvurätternas ledamöter, även om majoriteten inom särskilda utskottet ehuru i mildrad form och i ganska stark motsägelse till vad det i andra delar av sitt utlåtande givit tillkänna, lämnat sin anslutning till detta herr justitieministerns omdöme. Och varför skulle nu också de jurister, som av en eller annan anledning kommit att söka sin anställning i en liten eller mindre stad, där de i sin verksamhet komma att syssla med ting av mångskiftande art och där de enligt mitt förmenande komma i närmare beröring med folket och få lära känna det verkliga livet i större omfattning än mången annan domare i landet, fränkännas förmågan att med lärdom av livet kunna utveckla sig?

Det är smärtsamt för denna icke ringa grupp av juridiska ämbets- och tjänstemän att få sig tilldelad en sådan betygsättning för sin tjänsteutövning, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet ansett den vara förtjänt av från det allmänna sida, och jag tillåter mig att för hela denna tjänstemannagrupp uttala ett djupt beklagande härav.

Vad nu dessa tjänstemän tänka och tycka kan ju lämnas helt å sido, men värre är det, att om de, såsom särskilda utskottet nog tänkt sig, icke omedelbart skola avlösas från sina domarebefattningar, vilket tyckes mig eljest böra vara en naturlig följd av herr statsrådets uppfattning, en stark misstro till deras domaregärning måste av de antydda uttalandena i den kungl. propositionen uppväckas hos den rättssökande allmänheten.

Jag hoppas och tror emellertid, att en sådan misstro kommer att i avsevärd grad mildras därav, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nog kommer att inom en ganska nära tid finna sig böra i sin ämbetsutövning vid en förestående borgmästarutnämning själv taga avstånd från sina uttalanden härutinnan i den föreliggande propositionen, och i varje fall hava huvudstadens

vänstersinnade invånare i handling underkänt herr statsrådets värdesättning av en borgmästares i mindre stad domaregärning, när de helt nyligen vid borgmästarvalet givit sina röster åt en borgmästare i en dylik stad.

Uppenbart är emellertid, att en grupp av ämbets- och tjänstemän icke får stå hindrande i vägen för genomförande av en nyttig och nödig ansedd reform, särskilt när det gäller något så viktigt som vårt rättegångsväsen.

Någon del av den hänsyn, som ägnats landsbygden i fråga om dess önskemål vid domsagoindelningen, bör man emellertid kunna få göra anspråk på i de stadssamhällen, som jag förut nämnt ett 60-tal, vilka skola berövas förmånen av egen jurisdiktion, en förmån som alltid räknats såsom ett dyrbart privilegium och skattats mycket högt även av de mindre städerna — mest och högst kanske nu, då de blivit ställda inför hotet att mista den egna jurisdiktionen, mot vars handhavande de icke kunna finna någon åtminstone så vägande anmärkning med fog kunna göras, att den berättigar till dess avskaffande.

Härom bära också de framställningar vittnesbörd, vilka från många små och mindre städer inkommit till särskilda utskottet, och det torde icke något tvivel om, att icke en bestämd opinion kommer att växa fram i alla dessa nu hotade städer för bibehållande av sitt rättegångsväsen, åtminstone till dess de bjudas en annan anordning för rättsväsendet än den nu i propositionen ifrågasatta, som med hänsyn till rättegångstillfällenas fåtal står avsevärt tillbaka för den nu gällande anordningen.

Vad särskilt angår städer av den storlek och med den handels och industri rörelse, att de giva fullt arbete åt två rättsbildade rådstuvurättsledamöter, kan med all säkerhet icke med fog påstås, att rättsvården i dessa städer icke handhaves på ett för den rättssökande allmänheten fullt betryggande sätt.

För denna min uppfattning anser jag mig kunna hämta stöd i särskilda utskottets å sid. 31 i dess utlåtande återgivna uttalande, att det lär näppeligen med fog kunna göras gällande, att städernas domstolar i allmänhet skulle komma att sakna förmåga att handhava ett förbättrat förfarande.

Om nu så verkligen är förhållandet, har jag svårt att förstå, att riksdagen med den ståndpunkt, den intog så sent som 1924 till frågan om städers läggande under landsrätt, nu skulle kunna vara villig medverka till, att ett 60-tal av landets städer skulle utan en närmare utredning av alla på frågan inverkan omständigheter fräntagas sin egna jurisdiktion, däremot också vägande skäl anförts uti den av herr Christenson m. fl. avgivna till utskottets utlåtande föga reservationen.

I detta sammanhang vill jag tillåta mig fästa särskild uppmärksamhet därpå, att en icke ringa olägenhet genom indragning av jurisdiktionen i sådana hamnstäder, vilka icke utgöra tingsplats för den kringliggande domsagan, skulle vållas sjöfartsnäringen i fråga om sjöförklaringar och erhållande av kvarstad vid tvist om bärgarlön vid bärgningstillfällen.

Emellertid vill jag medgiva, att frågan om de mindre städernas jurisdiktion nära sammanhänger med spörsmålet om städernas förvaltning och således kan komma i ett helt annat läge, om den nuvarande magistratsförvaltningen överflyttas å annat eller andra organ, i vilket fall det, för att använda särskilda utskottets uttryck, får anses vara misshushållning med kraft och penningmedel att för de fåtaliga och i regel enkla domaruppgifterna i de små städerna bibehålla särskilda domstolar.

Om sålunda en omläggning av den nuvarande magistratsförvaltningen kan komma att ske på ett för städerna godtagbart sätt och således på ett helt annat sätt, än som angavs i det senast framlagda förslaget härom, och städernas rättsväsende kan inordnas i kringliggande domsaga på sådant sätt, att särskilt för inskrivningsförfarandet någon försämring icke uppkommer för städernas invånare, är jag för min del övertygad om, att det motstånd, som för närvarande

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

är tillfinnandes i fråga om borttagandet av den särskilda jurisdiktionen i de små och mindre städerna, skall dö bort, och att städerna med hänsyn till den ekonomiska lättnad, som därigenom beredes dem, godvilligt skola medverka till en dylik anordning.

Med denna min inställning i sist angivna avseende vill jag dock betona, att det, såsom frågan nu ligger, icke kan vara att påräkna, att de små eller mindre städerna skola godvilligt medverka till avskaffande av deras nuvarande domstolsväsen, med mindre de i stället erbjudas något helt annat än hittills varit ifrågasatt.

Jag har, herr vice talman, åtminstone för tillfället ej något yrkande att framställa, utan vill endast till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet rikta en vördsam vädjan, att han måtte till välvilligt beaktande upptaga mina nu framförda synpunkter och låta anstå med framläggande av särskilt förslag till städernas rättegångsordning, till dess frågan om städernas förvaltning nått sin lösning.

I herr Ehrnbergs yttrande instämde herr *Lindhagen*.

Herr **Mellén**: Herr talman, mina herrar! Då vi nu stå inför nödvändigheten att taga ståndpunkt till detta förslag om en vittgående reform i fråga om vår rättegångsordning, ett förslag, på vilket under många år arbetats och vilket förslag jag på grund därav, att det blivit alltför omfattande och i många avseenden är onödigt, och på grund därav, att det i vissa avseenden är rent av farligt för rättssäkerheten, hittills alltid motarbetat — när, säger jag, vi nu stå inför nödvändigheten att taga ståndpunkt till detta förslag, så måste jag trots mitt motstånd erkänna, att jag i mångt och mycket hyser sympati för den syn på tingen, som herr justitieministern anlagt. I de avseenden, där utskottet tagit avstånd från departementschefens synpunkter, är jag dock ense med utskottet.

Tidigare under dagen hava såväl herr justitieministern som olika ledamöter av det särskilda utskottet framburit sina skäl. Jag skall därför ej trötta kammaren med att upprepa mina åsikter i det ena eller andra avseendet. Men såsom gammal lantdomare och såsom representant för landsbygden och för en rätt stor landsända ber jag att för kammaren få framlägga de synpunkter, som allmänheten i stort sett lagt på processkommissionens ifrågavarande förslag.

Allmänheten är ju den part, som är mest intresserad av reformen, men allmänheten har haft bra litet att säga till om i fråga om detta förslag. Vi må komma ihåg, vi, som ha att stifta lag och att i fall av behov reformera, att våra domstolar och vårt rättegångsväsen äro till först och sist för allmänheten och ej för juristerna. Det är att observera, att kostnaderna för rättegångsväsendet bäras av allmänheten. Den får betala kostnaderna icke i en form utan i många och olika former.

Vi må också komma ihåg, att, när det gäller en rättsordning, är och förblir det så, att lagarna må vara aldrig så lagtekniskt fulländade och domstolarna må vara aldrig så teoretiskt riktigt sammansatta, uppbäras icke såväl lagarna som domstolarna av allmänt förtroende, så äro de av noll och intet värde, och ställer sig rättegångsordningen så dyrbar för allmänheten, att denna ej kan använda processförfarandet, ja, då är den betydelselös. Våra nuvarande domstolar med deras organisation och deras förfarande åtnjuta allmänhetens stora, odelade förtroende. Därom äro vi alla ense. Därav torde också med all tydlighet framgå, att vår nuvarande rättegångsordning är en värdefull tillgång, vilken vi böra vårda och icke nedriva.

Det har därför varit egendomligt att bevittna, huru eniga de sakkuniga och rättslärda i den s. k. processkommissionen och de, som tillkallats att biträda

denna, varit, då det gällt att uppvisa brister hos vårt rättsväsende såväl i fråga om själva förfarandet som beträffande organisationen. Man har ej kunnat frigöra sig från den misstanken, att denna enighet och denna förmåga att se fel innerst och ytterst föranletts av ett alltför långt drivet, opåkallat ändringsnit och av hastiga intryck och osmälta idéer från utländska domstolar och deras förfarande. Herr justitieministern kallade det visst under sitt anförande på förmiddagen för teoretiska spekulationer.

När processkommissionens förslag framkom, med dess fullständiga nedbrytande av vår gamla såsom god erkända processform, väckte också samma förslag en allmän förstämning ute i bygderna. Alla underdomstolar skulle ändras såväl på land som i stad, gammal tingslagsindelning skulle nedbrytas, de flesta tingsställen skulle flyttas, nämndens sammansättning och befogenhet skulle upphävas, hovrätterna skulle ändras och deras antal i hög grad utökas, högsta domstolens befogenhet skulle inskränkas, parter och vittnen skulle inställa sig även i överdomstolarna, processförfarandet skulle nära nog uteslutas bli muntligt, protokoll skulle förbjudas, anföranden och vittnesmål skulle icke antecknas, domare skulle döma på minnet av vad som förekommit i ett hastigt, en enda gång förekommande anförande, och advokattvång skulle införas. Det skulle enligt processkommissionens förslag icke återstå mycket av vårt gamla, under århundraden uppbyggda och såsom gott befunna system.

Icke blott allmänheten reagerade emellertid mot detta förslag utan även de flesta myndigheterna kritiserade skarpt detsamma. Det uttalades såväl av myndigheter som av allmänheten, att man icke tagit hänsyn till allmänhetens önsknings och behov, att domstolarna voro till för folkets skull och inte tvärtom, att allmänheten hyste misstro till förslaget och icke trodde på fördelen av muntlighet och protokollslöshet, att realiserandet av förslaget skulle medföra betydande kostnader icke blott för staten utan även för den rättssökande allmänheten i form av ökade skatter och besvär, och domstolarnas anlitanade för rättegång skulle, sades det, ställa sig så dyrbart, att den mindre bemedlade ej finge råd och ej hade tillfälle att anlita desamma.

Herr talman! All denna kritik var och är enligt min uppfattning berättigad. Uti de härad, i vilka jag verkar, reagerade befolkningen och ställde sig såsom en man mot nedbrytandet av vårt rättegångsväsen och vår domstolsordning. Det skedde så i ett flertal härad. Emellertid fortsatte man som om ingenting hade passerat trots allmänhetens reaktion och trots myndigheternas yttranden, och man har in i det allra sista fortsatt att bereda och uppluckra marken, för att vi en vacker dag skulle stå inför ett fullbordat faktum och processkommissionens stora förslag föreligga färdigt till antagande utan att allmänheten egentligen haft en aning om det.

Man har t. ex. mot befolkningens önskan sammanslagit en del domsagor, man har vakanssatt en mängd sådana, och man har under de sista åren, för att bereda ankomsten i förverkligandet av processkommissionens storartade förslag, infört en hel del nya bestämmelser i domsagostadgan och på andra områden. Möjligheten att bevara vår gamla, av allmänhetens förtroende uppburna rättegångsordning och våra högt aktade domstolar syntes hopplös. Då kom Kungl. Maj:t med nu föreliggande proposition, som i åtskilliga och i betydande avseenden så att säga ställde kyrkan mitt i byn. Tvärt emot processkommissionen, som endast sett fel i det nuvarande systemet, finner departementschefen uti den kungl. propositionen, att samma system innehåller så många och stora förtjänster, att ett reformarbete måste framgå med den allra största försiktighet. Nödiga ändringar, säger han, kunna även i stort sett företagas inom den bestående organisationens ram.

Frågan har alltså genom den nu föreliggande Kungl. Maj:ts proposition i motsats till processkommissionens förslag blivit den, att vi böra uppbygga

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

och förbättra det för vårt land egenartade rättegångsväsendet i stället för att, såsom kommissionen föreslagit, nedriva det. Det är alltså att förvänta, att den hittills bedrivna jakten efter domsagor, som kunna sammanslås, upphör, och att frågan om domsagoindelningsen, som herr justitieministern nämnt, ställs på framtiden och göres beroende av den erfarenhet, som kommer att vinnas genom reformens verkningar.

I fråga om själva förfarandet har av processkommissionen påkallats en hel del ändringar, varom vi alla äro ense. Det gäller sålunda införande av fri bevisprövning, borttagande av vittnesjäv och parts hörande under ansvar. Koncentration och skyndsamhet i förfarandet äro också önskningsar, som vi alla hysa, men frågan står om, på vad sätt dessa önskningsar skola förverkligas. Rättssäkerheten får ej äventyras genom för stor skyndsamhet. Vår rättsskipning är för närvarande både säker och billig. Må man se till, att man ej gör den osäker och dyrbar. Det är av högsta vikt, att vid en rättegång kostnaderna ej stiga till sådana belopp att de mindre bemedlade ej kunna anlita domstolarna. Det nämndes ett belopp i processkommissionens förslag för dess förverkligande, vill jag minnas, på 2,600,000 kronor i årlig kostnad för staten. Det är ju en bagatell mot vad kostnaderna komma att bli i verkligheten. Statens kostnad beräknades sålunda lågt. Men allmänhetens besvär och stora kostnader tog processkommissionen ingen hänsyn till. Dess verk var ett juristverk, som någon har sagt.

I likhet med vad reservanterna under punkten 1 och av skäl de anfört finner jag, att en så djupgående reform, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition, icke är av behovet påkallad och att befintliga brister i vår rättegångsordning kunnat botas och bort botas på de partiella reformernas väg. Med hänsyn till de omfattande kostnader och de oerhörda arbeten, som ligga bakom den kungl. propositionen, och med hänsyn till den förändrade syn på saken, som den kungl. propositionen och de av herr justitieministern framlagda synpunkterna för den reformen innebära, anser jag mig emellertid icke böra motsätta mig, att vi nu skrida till lagstiftning.

Då emellertid herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet i propositionen och vid framläggandet av sina riktlinjer uttryckt sig alltid skickligt, men ofta på ett synnerligen försiktigt sätt och ännu oftare på ett anmärkningsvärt obestämt sätt, så vill jag å egna och mina meningsfränders vägnar framhålla vikten av, att i ett blivande lagförslag verkligen kommer till synes vad som i propositionen utlovats. Det är av största vikt, att icke, genom tillkallade reformbitna sakkunnigas biträde eller genom av herr justitieministern själv på ett ställe i propositionen omnämnda nya synpunkters framkommande, ett sådant förslag till lag till sist framläggas, att det täcker processkommissionens först framkomna principer. Det undgick mig icke vilka uttryck president Schlyter använde, då han på förmiddagen talade och framförde sina åsikter. Han sade: »vi lyckas inte nu med en allmän rättegångsreform, utan vi skola gå fram på etappernas väg». Han sade även, att en hel del av reformerna hade lämnats åt framtiden, och han gav i sitt anförande andra uttryck för sina tankar på mera djupgående reformer. Ja, jag vill säga, att kommer ett förslag fram till nästa eller kommande års riksdag, som går längre än eller utöver Kungl. Maj:ts nu framburna proposition, så kommer med det oerhört ringa intresse för en rättegångsreform, som finns i landet, ett sådant förslag icke att antagas.

När Kungl. Maj:ts proposition framlades, så hade den liksom en frisk fläkt med sig. Justitieministerns djärva grepp och mod att taga avstånd från processkommissionen väckte allmän tillfredsställelse ute i landet. Det är synd, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet icke är närvarande, annars skulle jag ha sagt honom, att det gäller att se till, att de förhoppningar, som propositionen väckt, icke komma på skam och att de reformer, som komma

att vidtagas, göras på det beståendes grund och med bibehållande av den hudsakliga organisationen av våra domstolar. Utskottet har ytterligare understrukit vikten av, att det verkliga göres vad som utlovats, och utskottet har även följt eller åtminstone uttalat sympati för de riktlinjer, jag m. fl. i en motion framburit.

Jag har då, herr talman, åtminstone för närvarande inte anledning att ingå på några detaljfrågor i den kungliga propositionen. Blott det skulle jag vilja säga, att jag tror, att det vore lyckligt, om avgörandet av frågan om, vilka mål som skulle vara föremål för förberedande förhandling, lades i domarens hand. Jag tror, att mycken tid, mycket besvär och mycken kostnad skulle sparas därigenom.

Till sist vill jag uttala den meningen, att såsom läget nu är, allmänhetens behov och intresse och folkets krav synas bli bäst tillgodosedda genom de synpunkter, som utskottet framlagt, och jag vill påminna dem, som till äventyrs få i uppdrag att nu skriva lag, att vårt land är ett fattigt land och att kostnaden för rättegångsväsendet och för domstolarna först och sist blir den hudsakliga frågan. Detta böra särskilt beaktas då man ger sig till att omstöpa ett i och för sig gott och billigt rättsväsende.

Herr Borell: Herr förste vice talman, mina herrar! I likhet med åtskilliga föregående talare vill jag med glädje och tillfredsställelse konstatera, att såväl departementschefen som utskottet framhålla, att man, då det gäller att reformera på nu ifrågavarande område, bör gå fram med varsamhet och försiktighet, så att icke de värden förspillas, som vi äga i vårt nuvarande, på inhemsk tradition uppbyggda och i allmänhetens förtroende rotfasta rättegångsväsende. Förvisso innehåller det mycket av livsduglighet och värde som bör aktsamt bevaras, och jag instämmer gärna med herr Linder däri, att den kritik, som rikats däremot, i åtskilliga hänseenden är i hög grad överdriven. Men i allo kan dock icke denna kritik underkännas. Svagheter och bristfälligheter vidlåda vårt rättegångsväsende, vilka det är av vikt att i möjligaste mån avhjälpa. Den väsentligaste av dessa hänför sig till förfarandet i underrätten med där rådande uppskovssystem och brist på koncentration i målens handläggning. Att avhjälpa detta är enligt min mening kärnpunkten i reformarbetet, och denna punkt är också den centrala i propositionen och utskottsforslaget.

I fråga om den rent tekniska gestaltningen av underrättsförfarandet föreslås i propositionen beträffande flertalet mål i en uppdelning i ett förberedande förfarande och en huvudförhandling, och härom ha i utskottet ej rätt några delade meningar. Däremot ha skiljaktigheter gjort sig gällande rörande processförfarandets anordnande i de särskilda processstadierna. Vad det förberedande förfarandet beträffar, har utskottets majoritet ansett, att alla tvistemål och alla brottmål, där talan föres allenast av enskild målsägande, böra bli föremål för ett sådant förfarande, under det att däremot vissa reservanter, herr Christenson och Frändén m. fl., framhållit, att ett sådant förberedande förfarande väl kan vara nyttigt och välbehövligt i mera vidlyftiga och invecklade mål, men att det däremot skulle vara obehövligt i mindre mål. Jag instämmer i detta avseende med reservanterna, och jag instämmer således i deras mening, att bestämmandet om, vilka mål som böra hänskjutas till den förberedande behandlingen, bör läggas i domarens hand. Häremot har utskottet visserligen invänt, att domaren skulle få svårt, då han endast har det material, som ligger i stämningen, avgöra, i vilka mål ett förberedande förfarande är behövligt och i vilka det icke är behövligt. Det torde emellertid vara så, att i många fall redan stämningen ger vid handen, om ett sådant förfarande kan anses behövligt eller ej. I sådana tvistemål eller åtminstone i flertalet sådana, där tvisten gäller fordran på grund av räkning, och i en hel del andra

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

tvistemål samt i en hel del enklare brottmål, där talan föres av målsägande, kan man nog i regel med tämligen stor visshet utgå ifrån, att ett förberedande förfarande icke kan vara erforderligt, och således låta dessa mål omedelbart upptagas till huvudförhandling. Härigenom skulle man ju vinna två väsentliga fördelar: dels att målet komme att avdömas under nämndens medverkan — utskottet har ju särskilt i sin uppläggning av denna sak såsom en betänklighet anført, att vissa mål på det förberedande stadiet komme att behandlas utan nämnd — dels att *en* inställelse besparades parterna.

Vad frågan om möjligheten att åstadkomma förlikning i sådana mål beträffar, förefinnes ju den i lika hög grad vid huvudförhandlingen som vid det förberedande förfarandet. Skulle under målets utveckling behov visa sig av förberedande förfarande, kan ju sådant på ett senare stadium anordnas.

Om jag sedan övergår att tänka på huvudförhandlingen, så skulle jag först vilja säga några ord om de möjligheter, densamma öppnar för nämnd att förvärva tillräcklig kännedom och kunskap om målet före domens avkunnande. I den kungliga propositionen säges det härom, att ett koncentrerat muntligt förfarande erbjuder större förutsättningar, särskilt för lekmannen, att följa förhandlingarna och bilda sig en på egna iakttagelser grundad uppfattning om sanningen i målet. Jag tror för min del inte på riktigheten av detta påstående. Med vårt nuvarande underrättsförfarande får nämnden följa målet från dess första handläggning genom de olika eventuella uppskoven till domen — om man nämligen har det ordnat så, som väl numera är fallet i ett flertal domsagor, att samma nämnd sitter på samma veckodag av varje tingssammanträde och till den dagen instämmas eller uppskjutas alla mål, som härröra från den trakt, där vederbörande nämnd är hemma. Vid sådant förfarande har nämnden säkerligen bättre möjligheter att fästa målet i minnet och hålla omständigheterna i målet åtskilda från andra mål. Nämndemännen ha dessutom tid att under handläggningen tänka på målet, samtala med sina kamrater och eventuellt i tvistiga fall utbyta meningar med domaren. Nämnden står således vid det slutliga avgörandet med en helt annan kännedom om målet än vad som kan väntas, om den såsom nu förutsättes, aldrig kommer i beröring med detsamma förrän vid huvudförhandlingen, på vilken dag till äventyrs ett rätt stort antal mål kan komma att handläggas. Jag tror, att det kommer att erbjuda utomordentligt stora svårigheter för nämnden att vid det nya förfarandet förvärva den kännedom om målet, som kan utgöra underlaget för ett sakkunnigt deltagande i målets avgörande. En viss förbättring i sådant hänseende skulle möjligen kunna vinnas genom att nämndens ledamöter i förväg finge del av det koncentrat av den förberedande förhandlingen, innehållande målets utgångsläge, som domaren enligt utskottets förslag skall föredraga vid huvudförhandlingen. Möjligen skulle detta förutsätta, att samma koncentrat samtidigt utdelades också till parterna, men därmed vore ju ingen skada skedd.

Vad beträffar förfarandet vid den muntliga förhandlingen, så är ju den väsentligaste vinsten därav, att man så vitt möjligt är får hela processmaterialet samlat vid denna förhandling. Att detta kommer att erbjuda åtskilliga svårigheter är emellertid uppenbart. Det blir nog i många fall så, vilket också herr Linder framhöll i förmiddags, att det ej blir möjligt att samla vittnen och parter på samma dag, utan att uppskovsförfarandet blir nödvändigt i större antal fall, än det egentligen vore önskvärt. Man får således ej ha alltför överdrivna förhoppningar på resultat av huvudförhandlingen, men jag är dock övertygad om, att en väsentlig vinst därmed skall kunna vinnas beträffande domarens möjlighet att leda förhandlingarna och överblicka målet samt således komma till ett så tillförlitligt resultat som möjligt vid domens avkunnande.

Anordnandet av det muntliga förfarandet vid huvudförhandlingen måste emellertid såsom departementschefen på förmiddagen framhöll, bliva direkt

beroende av det sätt, på vilket man ordnar rättegångsförfarandet i hovrätterna. Anordnas hovrättsförfarandet på basis av ett fullt genomfört muntligt förfarande, då kan givetvis ett motsvarande muntligt förfarande äga rum i underrätten. Blir det däremot så, som utskottet förutsätter, att förfarandet i hovrätten skall bli liksom nu ett referentförfarande, där framställning icke göres av parterna om, att dessa själva skola föredraga målet, så torde det vara nödvändigt, att man i viss mån ger efter på muntligheten i underrätterna, för att hovrätten, i saknad av parternas närvaro och det material, som kan inhämtas av parterna själva, skall få ett tillräckligt material för målets bedömande. Den logiken tror jag inte, att man kan komma ifrån. Det finns en direkt växelverkan mellan dessa båda förhållanden. Vill man ej genomföra muntligheten till dess yttersta gräns i hovrätten, så måste man ge efter på muntligheten vid förfarandet i underrätten.

Jag tror nu för min del, att det av rent praktiska skäl icke blir möjligt att genomföra till hela sin vidd ett muntligt förfarande i hovrätten. Det strandar redan på kostnadsfrågan, och vid sådant förhållande blir det således nödvändigt, som jag förut har framhållit, att icke så snävt begränsa protokollsföringen i underrätt, som utskottet synes ha förutsatt. Protokollet under sådana förhållanden måste innehålla en tillräckligt uttömmande bild av allt av vikt, som har förekommit vid huvudförhandlingen i underrätten. Jag tror för min del ej heller på möjligheten att åstadkomma ett sådant protokoll i justerat skick vid huvudförhandlingen. Herr Öhman, som var inne på denna fråga i dag på förmiddagen; framhöll, att protokollet ju ej skulle vara ett fullständigt återgivande av allt vad parterna anföra vid rättegången utan ett koncentrat av detta. Men jag ifrågasätter, huruvida det kan vara möjligt att hinna göra ett sådant koncentrat under det förhandlingarna inför rätta pågå. För att åstadkomma ett sådant koncentrat måste man företaga en bearbetning av anförandena, som man tämligen ordagrant måste skriva upp under förhandlingen inför rätta. Det går ju så till nu, när man för memorialprotokollet. Där försöker man att så vitt möjligt är få upp parternas hela anföranden, och så samarbetar man dem vid protokollets utskrivande. Någon annan väg finns ej, och jag tror som sagt icke, att det blir möjligt att få ett justerat protokoll färdigt vid huvudförhandlingens slut. Som jag förut sagt, befarar jag, att uppskov blir vanligare vid huvudförhandlingen än man nu tror och hoppas. Jag tror också att man icke skall göra sig alltför stora förväntningar på möjligheten att dom omedelbart skall kunna meddelas i större omfattning än som nu sker vid våra nuvarande ting. Nu avdömer man ju omedelbart de enklare målen. Längre kommer man säkerligen icke vid huvudförhandlingen. Skulle det vara tänkbart, att så sker, så skulle det väl med nödvändighet förutsätta, att domaren skreve sitt utslag med ledning av vad som har förekommit vid det förberedande förfarandet, men detta är en utväg, som jag icke tror är rekommendabel. Det kan ej hjälpas, det är rent mänskligt, att har man skrivit en dom eller ett utslag i enlighet med den uppfattning man bildat sig av vad som förekommit vid det förberedande förfarandet, så får man omedvetet en viss inriktning, som kanske inte fullt låter rubba sig av vad som förekommer vid huvudförhandlingen. Man står inte lika obunden, som om man icke gjort det ställningstagande, som alltid måste ligga i skrivande av ett förslag till en dom eller ett utslag. Oavsett detta är man väl knappast någonsin så olämplig för ett mera krävande andligt arbete som efter en lång dag i en underrätt. En sådan dag tar på krafterna, och jag tror, att det skulle vara vådligt att alltför mycket trycka på nödvändigheten av, att dom i större och svårare mål avkunnas omedelbart. Rättssäkerheten skulle säkerligen lida därpå.

Vad beträffar nämnden och dess ställning i underrätten är jag fullt överens

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

med dem, som gått in för, att enhällighet i nämnden fordras för att överrösta domaren. De skäl, som anförts för den motsatta uppfattningen, anser jag föga bärande. Herr Schlyter tog i dag ett exempel. Han sade, att man kan tänka sig, att domaren vill döma en person till frihetsstraff. Elva nämndemän anse, att bevisningen icke varit fullständig, anse sålunda, att parten skall frikännas, men en nämndeman har den allmänna inställningen, att han ej vill vara med om att häradshövdingen skall överröstas, och så blir parten i fråga dömd till frihetsstraff, oaktat elva medlemmar av nämnden vill frikänna. Men samma invändning kan man ju göra om det är t. ex. åtta nämndemän, som tycka, att den anklagade skall frikännas, under det att fyra nämndemän gå med domaren. Det är svårt att säga, var man skall draga gränsen. Det är nog så, som herr Bissmark i sitt anförande i dag framhöll, att nämndens huvudsakliga betydelse ligger i dess rådgivande verksamhet.

Vad beträffar nämnden i hovrätt och i rådsturätt är jag för min del en bestämd motståndare mot införande där av denna nyhet. Den vilar ju inte på någon tradition, och det är dock — den synpunkten har visst också framförts förut i dag — en betydlig skillnad mellan det behov, som gör sig gällande av nämnd i en endomstol och i en kollegial domstol.

Jag hörde herr Bissmark i dag säga, att han inte skulle vara obenägen att införa nämnd i rådsturätt och möjligen också i hovrätt vid avgörandet av svårare brottmål. För min del har jag stora betänkligheter däremot. Sådana brottmål kunna åtminstone vara av den art, att de äro ägnade att uppegga lidelser. Om — såsom man ju kan antaga — nämnden skulle komma att väljas efter politiska riktlinjer, så kan man befara, att i sådana fall en spänning skulle uppstå inom domstolarna, som skulle vara menlig för domstolarnas anseende och därmed för rättssäkerheten. Något behov av nämnd tror jag heller icke förefinnes ens i sådana brottmål.

I övrigt skall jag inskränka mig till det allmänna omdömet, att utskottet enligt min mening på ett synnerligen förtjänstfullt sätt har löst sitt svåra och viktiga värv och att man kan uttala den förväntan och förhoppningen, att en blivande lagstiftning, i det stora hela ansluten till detta förslag, skall komma att medföra ett bestående värde för vårt rättsväsende.

Herr Sundberg: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yttra mig endast i organisationsfrågan, såvitt den rör rättsskipningen i städerna. Med tillfredsställelse har jag konstaterat, att den nuvarande organisationen av rättsskipningen i städerna lämnats orörd i fråga om sådana städer, där rådhusrätterna enligt förslaget skulle få bibehållas. Dessa rådhusrätter skulle alltså som nu sammansättas med tre juristdomare. Jag kan dock icke vara med på utskottets förslag om ändring i fråga om sättet för tillsättandet av domarna i dessa städer. Skola städerna, såsom utskottet förutsätter, själva bekosta sin rättsskipning, böra de bibehållas vid sitt nuvarande inflytande i fråga om domarebefattningarnas tillsättande. Det påstås, att den nuvarande ordningen skulle utgöra ett hinder för dels en god rekrytering och dels skapandet av ett enhetligt domarestånd. Intet av dessa skäl är bärande.

Vad angår rekryteringen, så kan man väl ändå fastslå, att domstolarna i de större städerna äro de starkaste. Domarna där få en mera vidgad erfarenhet och en större rutin, än vad landsdomaren får, på grund av den mängd verkligt svåra och invecklade mål, som förekommer i de stora städerna i jämförelse med vad som förekommer på landsbygden. Ingen anmärkning kan heller med fog riktas mot domarekompetensen i de medelstora städerna. Det har vid en undersökning visat sig, att ändringsprocenten i mål, handlagda vid rådhusrätter med tre juristdomare, är avsevärt mindre än vid

de övriga underdomstolarna, vilket ju med önskvärd tydlighet visar, att nuvarande former för tillsättningen äro tillfredsställande.

Granskar man härafter påståendet om nödvändigheten av ett annat tillsättningsförfarande för att kunna skapa ett enhetligt domarestånd, så syftas härvid uppenbarligen på den skiljelinje, som för närvarande råder mellan den statliga domarekåren och städernas domare. Jag vill säga, att detta nog delvis är en uppkonstruerad linje, som med god vilja ändå skulle kunna utplånas eller göras mindre skarp, om så skulle anses erforderligt.

Jag hyser alltså den uppfattningen att, om städerna som hittills skola vidkännas kostnaderna för rättsväsendet, bör deras inflytande på domarebefattningarnas tillsättande bibehållas vid det nuvarande, och jag kommer alltså att ansluta mig i denna del till den av herr Schlyter m. fl. vid punkten 30 fogade reservationen.

Vad beträffar de mindre städernas jurisdiktion, så har en föregående ärad talare inlagt en gensaga mot vad han kallade det dåliga betyg, som departementschefen tillerkänt rättsskipningen i dessa städer. Jag skall därför icke uppehålla mig härvid, utan vill blott göra den reflexionen, att departementschefen synes lägga alltför stor vikt vid vad jag skulle vilja kalla drillen. Den juridiska drillen är nog mycket bra, men det finns andra egenskaper, som för domaren äro lika viktiga, ja, viktigare, och det är det personliga omdömet och livserfarenheten. Däremot kan jag icke instämma uti samme talaresh förmodan, att möjligtvis departementschefens betyg, om jag så får kalla det, kommer att ha någon menlig inverkan i fråga om allmänhetens förtroende till rättsskipningen i dessa mindre städer. Detta förtroende kommer helt visst att bibehållas orubbat, så länge dessa domstolar finnas till. Det finnes också, enligt min mening, icke fullgiltiga skäl antaga att domarna i dessa mindre städer icke skola kunna klara av det förbättrade processförfarande, som uppskisserats i utskottets utlåtande.

Detta oaktat och ehuru jag själv tillhör den kategori av domare, som skulle komma att försvinna enligt utskottsförslaget, anser jag mig icke böra motsätta mig, att riksdagen i princip uttalar sig för, att nu gällande bestämmelser om stads läggande under landsrätt utvidgas. Däremot kan jag icke helt ansluta mig till de principer i fråga om landsrättsförläggningen, som utskottet vill ha fastslagna, särskilt villkoret för bibehållande av rättsskipningen att anställa tre juristdomare. Spörsmålet om landsrättsförläggningen är ju av en synnerligen ömtålig natur, då det gäller brytande av månghundraåriga traditioner. Det finns så många omständigheter, som man måste taga hänsyn till, innan indragningarna kunna beslutas eller sättas i verket, och det föreligger enligt min mening icke någon särskild brådska att fatta en avgörande ståndpunkt till spörsmålet i den utsträckning som ifrågasatts. Hur skulle det vara att först inhämta yttrande från de städer, som kunna komma i fråga? Kanske skulle man kunna uppnå samma resultat fastän under mjukare former.

Jag vill framhålla ett litet exempel på de svårigheter, som kunna möta att genomföra landsrättsförläggningen på sätt, som blivit ifrågasatt. Det kan ju hända, att en stad med t. ex. 10,000 eller 12,000 invånare ligger mitt i en mycket stor domsaga, som är tillräckligt stor förut. Skulle då icke en sådan stad kunna få behålla sin rättsskipning med t. ex. två juristdomare? För övrigt spelar ju spörsmålet om avlastande av magistraternas förvaltnings- och kommunala uppgifter å andra organ en mycket stor roll vid bedömande av frågan. Godtagbart förslag rörande ordnandet av denna angelägenhet bör väl först framläggas.

På grund av vad jag sålunda anfört ber jag få ansluta mig till de av herr Christenson m. fl. vid punkterna 28 och 29 avgivna reservationerna.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Jag skall till sist också be att få yttra några ord beträffande övergången till den nya ordningen såvitt den avser dessa mindre städer.

Departementschefen har förordat och utskottet tillstyrkt att, oberoende av processreformen i övrigt, åtgärder snarast vidtagas för att staten efter hand övertager rättsskipningen i de mindre städerna. Utskottet har för sin del härjämte uttalat, att vid indragningen av de särskilda stadsdomstolarna stor varsamhet bör iakttagas och städernas ekonomiska intressen vederbörligen beaktas. Detta uttalande är rätt obestämt, och man vet icke vad man skall kunna lägga in i detsamma. Innebär nu detta uttalande en garanti mot en massindragning på en gång utan hänsyn till vederbörande befattningshavares berättigade krav att tjäna sin tid ut eller också att bibehålla sina inkomster av tjänsten obeskurda? Det är givet att de stadsdomare, som beröras av indragningarna, måste känna en viss oro inför framtidsutsikterna, även om de med avseende å sin rätt torde ha lag och författning att trygga sig till. Då det icke ifrågasatts annat, än att vid indragningen av städernas jurisdiktion staten skall övertaga rättsskipningen, så lärers väl därav följa, att om indragningen sker, innan vederbörande domare äro skyldiga att avgå, så blir staten skyldig att till dessa under deras återstående tjänstetid eller livstid utgiva full ersättning för genom avgången mistade inkomster av tjänsten. Härigenom skulle ju staten få vidkännas stora utgifter utan motsvarande nytta. Det gäller ju här 50—60 städer, av vilka många ha mer än en domare anställda. Från statsfinansiell synpunkt torde det alltså vara klokast, att de nuvarande mindre rådhusrätterna få bestå tills dess nuvarande befattningshavare avgått å tid, då de därtill äro skyldiga. Departementschefen och ingen annan heller förresten behöver vara orolig för, att rättsskipningen skall taga någon skada av en sådan anordning. I den mån frivilliga överenskommelser rörande avgång och landsrättsförläggning kunna träffas, kommer saken naturligtvis i annat läge. Ett övergångsspörsmål, som även förtjänar att beaktas, är att i en del städer det faktiskt blir billigare och även bättre att bibehålla och avlöna magistrat och rådhusrätt än att anställa andra organ än magistraten för den administrativa och kommunala förvaltningen. Mycket talar därför, att sådana städer tillåtas bibehålla den nuvarande organisationen åtminstone i avvaktan på stadsdomarnas avgång.

Jag har, herr talman, icke några anspråk på att få dessa svörsmål i avseende å övergången besvarade, ty det är väl meningen, att detta skall utredas i framtiden. Men jag har likväl ansett mig böra framställa dessa spörsmål under förhoppning, att de måtte vinna beaktande under den fortsatta utredningen rörande landsrättsförläggningen i fråga om de mindre städerna.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! Efter det att 11 av kammarens högt förtjänta jurister ytttrat sig här kanske kammaren kommit underfund med en sak, nämligen att dessa inte ändå äro ense. Vi fingo även i det särskilda utskottet höra en god del juridik, och talesmännen där för de juridiska synpunkterna voro inte heller ense. När det för oss enkla män gällde att i alla fall där taga ställning till det spörsmål, som var oss förelagt, så var det ju bäst för oss att söka finna ut vad de flesta juristerna voro ense om eller vad man minst tvistade om och vad som samtidigt ifrån vår synpunkt skulle kunna anses acceptabelt.

Det synes vara så, att det viktigaste i denna reform är det förbättrade förfarandet, som skulle komma till stånd. Om man då antog, att man vill ha detta, och det å andra sidan framhävdes synpunkter, som göra, att man inte bör gå in för för många oprövade saker eller förhållanden, så kom åtminstone jag för min del till den slutsatsen, att vi borde se efter, hur långt det går att förena

det föreslagna förfarandet med de nuvarande anordningarna utan att minska effektiviteten i vad som föreslås.

Då har det emellertid sedan kommit till, att vad som avsågs med den strikta muntligheten fordrade, ansågs det, en föredragning i överrätterna av vissa därför skolade personer, juristutbildade advokater. Men man skulle därmed införa ett advokatmonopol. Ute på landsbygden har ordet monopol inte någon särskilt god klang. För min del vill jag inte gärna vara med om, när det gäller att tillämpa rättvisa för vårt svenska folk, att det skall vara nödvändigt att vända sig till en monopolistisk advokatsammanslutning för att få lov att anlita biträde. Jag vill därför inte i lag skriva in, att det skall vara förbehållet en viss sammanslutning av personer att få utföra talan vare sig inför överrätt eller annars inför rätta. Även om förhållandena göra så, att det blir rättsutbildade advokater i alla instanser som anlitas, så tycker jag det bjuder mig emot att skriva in detta i lag.

Om man således inte vill gå in för ett advokatmonopol, måste det utfinnas något sätt att i alla fall få målen föredragna i överrätterna i de fall, där inte parten själv kan göra det på det sätt, som här är tänkt.

Vi ha ju nu föredragning såväl i hovrätten som i högsta domstolen, och särskilt tror jag, vågar jag säga, att den nuvarande justitierevisionen har ett mycket stadgat och gott anseende. Man vet, att det är tryggt, när ett mål skall föredragas i högsta domstolen, för att ingenting skall bli bortglömt, som kan vara av värde för målets avgörande. Det kan nog vara skäl i, att man, innan man fortsätter med några flera reformer, ser efter, att man bibehåller så mycket som möjligt vad vi redan ha och att vi börja endast införa sådant, som kan förenas så långt görligt är med nuvarande såsom bra och lämpliga anordningar.

Detta resonemang har gjort, att jag för min del kommit att förena mig med den åsikt, som det givits uttryck åt i utskottsutlåtandet. Det är ju egentligen endast i de två frågorna angående nämndens rösträtt och föredragningssättet — advokatmonopolet i överrätterna — som utskottet i stort har skilt sig ifrån propositionen.

I fråga om rösträtten för häradsnämnden vill jag säga, att jag tror det vore klokast, om man bibehöll den nuvarande formen, nämligen enhällighet. För min personliga del anser jag dock, att man kan sätta antalet nämndemän, som fordras, för att domstolen skall vara domför, till fem. Det skulle kunna räcka. Jag har emellertid inte framställt någon reservation om den saken, därför att jag anser, att vi nu tills vidare kunna bibehålla den form, som vi nu ha, och att, om vi framdeles vilja göra några dylika ändringar, det torde kunna gå för sig att då vidtaga sådana.

Av en föregående ärad talare har här yttrats, att man inte torde kunna påräkna ett gott advokatstånd med mindre än att man skulle lämna det monopol. Men jag tror, att det går att få ett gott advokatstånd lika väl framdeles som nu och att vi allt framgent skola få tillfälle att draga nytta av advokaternas tjänster. Detta är beroende på den fria tävlan och den fria verksamhet, som alltför bör finnas även på detta område.

Det har vidare uttalats farhågor för, att den önskade muntligheten i hovrätten skulle skadas av, att man läte målen föredragas av tjänstemän. Hur utvecklingen i det avseendet kommer att gå, beror i mångt och mycket på domstolarna själva och på hur pass dessa föredragningar skola få svälla ut, hur pass omfattande förberedelserna få bli och hur i övrigt utvecklingen länkas in av dem, som ha att däröver bestämma. Jag tror inte det är någon fara för, att inte tillräckligt med muntlighet kommer att förekomma både i hovrätt och högsta domstolen även efter de linjer, som utskottet här har tänkt sig.

I ett par detaljfrågor har jag haft en emot utskottsmajoriteten avvikande

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

mening. Den ena frågan är den, att — enligt utskottsförslaget — resultatet av de förberedelser, som föregått huvudförhandlingen, skall meddelas av domaren endast i undantagsfall, där han så finner lämpligt. Jag anser, att det är mycket viktigt, särskilt för nämndens möjlighet att kunna följa med målet, att domaren redan vid huvudförhandlingens början med några korta ord redogör för utgångsläget för tvisten. Detta bör vara regel och inte undantag.

En annan sak har varit föremål för olika uppfattningar, nämligen huruvida parts ansvar för falsk utsago under rättegången skulle omfatta vilket yttrande, som än fälldes under förhandlingarna, eller huruvida ansvar skulle kunna utkrävas, endast om yttrandet fällts under ett särskilt förhör. Utskottet har inte velat taga ställning till den saken. Jag anser emellertid, att frågan är av så pass stor vikt att det redan på detta stadium bör sägas ifrån, vilken form man anser bör komma i fråga. För min del kan jag inte gå med på ett sådant skärpt ansvar med mindre, än att det i förväg säges ifrån till parten, att nu kan en felaktig uppgift medföra straffansvar.

Detta var i huvudsak vad jag haft att anföra i anledning av de båda reservationer jag avgivit, ehuru jag naturligtvis även skulle vilja bemöta en hel del av vad som här i övrigt sagts. Det är ju emellertid alldeles meningslöst att upprepa vad som förut anförts, och därför ber jag få sluta med en hemställan om bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! En lång procession av fackmän har redan yttrat sig i denna betydelsefulla fråga. Det ligger i sakens natur, att från deras utsiktspunkter de rent tekniska problemen skola komma i förgrunden. I den diskussionen mäktar jag för min del inte deltaga, även om jag i likhet med den siste ärade talaren insupit en hel del juridik under de långa förhandlingar, som föregått detta utskottsyttrandes tillkomst. För mig knyter sig huvudintresset till den allmänna inriktningen av dessa reformlinjer ur rent folkliga synpunkter sett.

Herr justitieministern har såväl i propositionen som i sitt anförande i dag anlagt, så vitt jag kan se, en mycket klok och sund syn på det föreliggande ämnet och hans synpunkter bottna i många och väsentliga hänseenden i gammal germansk rättsuppfattning. Det är bara att beklaga, att utskottsmajoriteten har i ganska viktiga hänseenden betänkligt rubbat på de goda principerna och delvis med hjälp av ödets gudinna gett detta utskottsutlåtande en utformning, som jag såsom lekman måste i hög grad beklaga.

Herr justitieministern har med stor styrka i dag understrukt, att folkets förtroende måste vara den bärande grunden för rättstillämpningen och att det med hänsyn härtill är av fundamental vikt, att folket självt blir i tillfälle att aktivt deltaga i rättsskipningen. Endast därigenom skapar man förutsättningar för ett intresse för denna sida av samhällslivet.

Det förefaller mig vara alldeles uppenbart, att de grundsatser, på vilka herr justitieministern byggt sitt förslag — muntlighet och omedelbarhet — giva en mycket fruktbart jordmån för ett ökat folkligt inflytande och med dessa utgångspunkter är det alldeles uppenbart, att jag för min del i utskottet har med särskild tillfredsställelse konstaterat justitieministerns intresse för att åt nämnden ge en ökad befogenhet. Denna sak har inte minst under de senaste årtiondena i hög grad intresserat demokratiens gamla bärare, böndernas representanter i det gamla lantmannapartiet, och det är icke minst ifrån deras sida, som man med mycken styrka hävdar, att en förändring av rättegångsordningen måste kombineras med ett ökat inflytande åt lekmanneelementen i domstolar-

na. När vi nu på 1930-talet sluta upp kring den uppfattningen, bygga vi alltså på gamla goda demokratiska traditioner, som man ingalunda skall föraktfullt vinka av såsom något betydelselösa eller ligkiltiga.

Jag har därför för min del känt mig särskilt tilltalad av den uppfattning, som kommit till uttryck i propositionen, att man skulle bryta den regel för enhällighet i nämnden, som hittills gällt, och utrusta nämndens enskilda ledamöter med större inflytande på domstolsutslaget. Och från alldeles samma utgångspunkter kommer jag också till den slutsatsen, att det är ett gott och klokt förslag ifrån Kungl. Maj:ts sida att förse även rådhusrätterna med en nämnd och möjliggöra lekmännens deltagande i rådhusrätternas arbete i vidast möjliga utsträckning, större än Kungl. Maj:t tänkt sig. Det gäller dock domare av alldeles samma slag, som hålla till i häradsrätterna, och det är rättsökande och åtalade av alldeles samma folk där som ute på landsbygden. De äro alldeles likadana, när man tager dem närmare i ögonsikte, och jag är övertygad om, att de nämndemän, som, om propositionen skulle realiseras, skulle sitta i rådhusrätternas nämnder, skulle bli lika förträffliga, som det från alla håll vitsordats, att landsbygdens nämndemän äro. Därför har jag i likhet med elva andra ledamöter av utskottet inte kunnat kapitulera för yrkesmännen, som velat inhägnä detta område såsom uteslutande ägnat åt yrkesjuristerna.

Detta betraktelsesätt har jag anlagt också då det gällt förslaget att tillförsäkra hovrätten lekmännens stöd i form av en nämnd även där. De folkliga synpunkter, som jag velat anlägga på det föreliggande reformkomplexet, föra mig också naturligen till en sådan fråga som fullföljdsrätten. Jag har måst säga mig, att den ordning, som för närvarande äger bestånd, inte kan tillfredsställa rättskänslan. Om en begränsning i denna fullföljdsrätt är av förhållandena alldeles oundgänglig, så är det nödvändigt att utforma den på ett sådant sätt, att fattig och rik ställas alldeles lika. Det får icke förekomma, att därför att ett mål i penningar betyder lite, skall den, som bär upp detta mål, avskäras från att få sin sak prövad i den högsta instansen. Det är därför ett fundamentalt krav, att de överbägganden, som i fortsättningen ägnas spörsmålet om fullföljdsrätts eventuella begränsning, ske ifrån den utgångspunkten, att den fattige och rike ställas fullt lika, när det gäller denna fullföljdsrätt.

Slutligen kan man ur mina synpunkter konstatera ett allvarligt fel i den uppläggning, som Kungl. Maj:t ägnat den föreliggande frågan i den punkten, där justitieministern går in för att avskaffa städernas nuvarande rätt att själva välja sina domare. Det har med styrka påvisats i utskottet, och det går igen i den reservation, som av ett antal utskottsledamöter på den punkten är avgiven, att detta skulle leda till en byråkratisering av hela befordringsförfarandet i rådhusrätterna, som skulle allvarligt äventyra den folkliga förankring, som dessa rådhusrätter för närvarande kunna ha. Och jag vill icke ett ögonblick lyssna till dem, som säga, att en ändring här skulle medföra en förbättrad rekrytering. Jag är nämligen nog djärv att hysa den tilltro till städernas invånare, att när de själva skola avlöna sina borgmästare och rådmän, när de själva skola anlita dem i olika värv, så ha de ett så starkt egoistiskt intresse av att verkligen få de bästa möjliga innehavarna av dessa ämbeten, att de alldeles utan någon pekpinne ovanifrån skola veta att utse dem bland de krafter, som äro bäst ägnade att tillgodose städernas egna uppgifter. Man har konstaterat, att utskottsmajoritetens med frenesi har kastat sig över denna munsbit i propositionen, som, såvitt jag kunnat finna, är det enda allvarliga avsteget från demokratiens väg. På samma sätt som regeringsförslaget i övrigt söker vinna anknytning till tidigare, fäderneärvda traditioner, tror jag, att det just ur denna synpunkt är nödvändigt att fasthålla vid den ordning, som hittills har gällt, när det varit fråga om städernas domarval, och det är en-

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

dast med beklagande, som jag nödgas konstatera, att, om utskottet får sin vilja fram, städernas domstolar få över sig en allt annat än folklig prägel. Jag skulle därför, herr talman, vilja uttala en enkel lekmanaförhoppning, att när vi komma till den definitiva utformningen, demokratien skall ha vunnit en ännu starkare ställning än i dag och att, om reservationen mot förmodan icke får rätt i dag, den ändå skall tillkämpa sig den rätten i morgon, och för min del, om jag då kan göra min stämma hörd, skall jag ej tveka att följa de gamla andrakammarböndernas exempel att göra en sådan anordning till ett ofrånkomligt villkor, för att det hela skall godtagas.

Med dessa ord, herr talman, skall jag be att få instämma i herr Schlyters yrkande om bifall till den vid första punkten fogade reservationen.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag har i fråga om de allmänna principerna i den kungl. propositionen anslutit mig till utskottets och propositionens uppfattning. Jag har ej gjort det därför, att jag tycker, att vårt gamla rättegångssystem har varit så dåligt, och icke heller därför, att jag tror, att det nya, som justitieministern bjuder på, är något ymnighetshorn, ur vilket man kan utan vidare med ett enkelt handgrepp plocka fram goda och rättvisa domar. Jag tror, att i framtiden liksom tillförne beror det icke så mycket på systemet, på lagarna, utan på de människor, som skola handhava dessa lagar, på domarna, nämndemännen och till och med på parterna och vittnena.

Justitieministern har ju fått de stora grundprinciperna i sitt förslag godkända av utskottet. I fråga om denna muntlighet, koncentration och omedelbarhet, som det talas om, så är det enda verkliga avsteget det, som gäller föredragningen i överrätterna, och anledningen till, att utskottet på den punkten gjort en avvikelse, som icke är alltför stor, är framför allt kostnadssynpunkten. Förut har det varit en ganska enkel procedur att föra ett mål vidare till hovrätten. Man har skickat in en skrift, och så har det hela gått av sig självt. Man bör icke bryta alltför radikalt med detta genom att införa en ordning, som genom sin dyrbarhet gör det omöjligt för folk att vidare föra annat än större mål över till överrätterna. Om man skall draga upp hela rättsproceduren med partanföranden och vittnesmål och allt sådant samt nämnd i hovrätten, så blir det ju en synnerligen kostsam historia. Ingen människa, som har ett mål, som gäller ett mindre belopp eller värde, kan vid sådant förhållande mera tänka på att fortsätta längre än till underrätten. Man bör icke göra muntligheten till en religion, som hindrar en förnuftig anpassning. Herr Löfgren, som väl får betraktas som muntlighetslärans mest trofaste apostel, åtminstone i utskottet, har reagerat mycket starkt på denna punkt. Han var rädd för att ge ett finger åt den lede frestaren, men man bör icke låta detta de fria krafternas spel, som han talade om, drivas så långt, att hela spelet går i stycken. Justitieministern har ju förutsatt, att i en del mycket små mål skulle parterna icke behöva vara tillstädes, och där skulle alltså hovrättsföredragning ske. Men man får nog se den sanningen i ansiktet, att det kommer att bli mera skriftlighet och mindre muntlighet i överrätterna, än doktrinärerna äro villiga att medge. Man får ju ej slaviskt efterleva sådana utländska förebilder utan söka forma dem efter våra villkor och krav.

Ja, herr talman, jag skulle utöver detta endast vilja hålla mig till ett par detaljfrågor, som redan förut här vidrörts och beträffande vilka jag uppträder som reservant i utskottet. Det är ett område, som man skulle kunna sammanföra under rubriken »det folkliga inflytandet» och som herr Björck varit inne på här nu senast. Rubriken »det folkliga inflytandet» rymmer ju en hel del. Det rymmer nämndens medverkan i domstolen och nämndens rösträtt, domarval och en hel del sådana saker. I avvägningen av detta folkliga intresse får man dock försöka hålla för ögonen, att huvudmålet alltid måste vara att få

en så god dom som möjligt. Jag tror, att det var den senaste ärade talaren, som i utskottet fällde uttrycket: en folklig dom är alltid en god dom. Om man har den uppfattningen, är man inne på formaldemokratien; då har man gett saken till spillo för formen. Om man skulle söka bilda sig en uppfattning om, vilka förutsättningarna äro för en god dom, får väl den första förutsättningen sägas vara, att det åstadkommes en vederhäftig utredning i målet, att man verkligen genom parternas anföranden, vittnenas andraganden och allt sådant får en klar och redig uppfattning om det, som är relevant i målet. Denna synpunkt, som är grundläggande för min uppfattning, pekar alltså på att man bör i domstolen ha tillgång till juridiskt skarpsinne och juridisk erfarenhet. Men det behövs ju också något mera, och sedan gammalt har det ju varit så, som den senaste ärade talaren anförde, att man får vid domens utmätning taga hänsyn även till annat, mänskliga känslor och de förhållanden, som spelat in vid brottets begående eller i det tvistemål, som föreligger. Man fordrar, för att använda ett allmänt begagnat uttryck, att domen skall vara *uttryck för det allmänna rättsmedvetandet*. Det där allmänna rättsmedvetandet är kanske en fiktion, och vore professor Lundstedt i denna kammare, skulle han nog mycket våltaligt kunna bevisa för oss, att det finnes ingenting, som kan kallas för det folkliga rättsmedvetandet. Men även om man teoretiskt kan godkänna hans ståndpunkt, får man väl ändock säga, att det ligger en realitet bakom detta begrepp, detta uttryck, som man ej bör se bort från, även om man filosofiskt kan resonera ihjäl själva uttrycket. Detta folkliga inflytande har ju här i vårt land representerats framför allt av nämnden i häradsrätten. Jag är ense med vad, som jag tror, herr Schlyter i förmiddags utvecklade: lekmannelementets förmåga att tillföra domstolarna nya förnuftiga och uppfriskande synpunkter. Jag tror det är ingen, som skulle vilja gå in för att avskaffa nämnden i våra häradsrätter. Det är en för vårt land säregen institution, som är oändligt överlägsen den jury, som användes i en del andra länder. Jag går så långt, att jag i det stycket kan instämma i vad den senaste talaren sade, att det icke skulle vara en olycka, om man utsträckte nämndens giltighet även till domstolarna i våra städer. Frågan om nämndens inflytande, hur det skall utmätas, ligger i alla fall något på sidan om de formaldemokratiska synpunkter, som den senaste talaren androg. Den starka ställning, nämnden fått i vårt rättegångsväsen, sammanhänger enligt min uppfattning åtminstone i rätt stor utsträckning med det hittillsvarande systemet, att det kräves enhällighet i nämnden, för att den skall kunna rösta omkull domaren. Nämnden har, skulle man kunna säga, ej verkat genom sin massa utan genom sin sakliga tyngd. Det är just därigenom den kunnat godtagas som ett auktoritativt uttryck för det folkliga rättsmedvetandet. Går man över till majoritetsröstningen, så att man förvandlar domaren t. ex. till en individ i ett kollektiv och varje nämndeman till en enkel röst i nämnden, i stället för att det hela förut varit byggt på samspel mellan två jämnstarka parter, domaren och nämnden, är man inne på ett alldeles nytt system, och jag tror, att faran för, att nämndens auktoritet därigenom skall undergrävas, är nära. Propositionen har icke övergått till verklig majoritetsröstning men tagit ett gott steg på vägen mot det målet. Jag tror icke, att om man tager propositionens linje, det blir någon katastrof, men det är möjligt, att det är ett alltför långt steg på vägen från det ideal, som jag nyss utvecklade.

Jag har i utskottet antecknat en blank reservation, och jag vill tala om vad den innebär. Jag har i utskottet väckt förslag om en kompromiss mellan utskottets eget förslag och propositionen, som en del reservanter gått in för. Jag har gjort det framför allt därför att jag räknade med, att om man går fram på dessa båda linjer, kommer det att sluta med att kamrarna på den punkten stanna i olika beslut. Jag antager, att första kammaren kommer att sluta upp

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

kring utskottets förslag, som innebär bibehållande av den nuvarande regeln, under det att andra kammaren kommer att gå in för propositionen, enligt vilken av åtta domföra nämndemän sex skulle kunna rösta över domaren. Man vet ju ej, hur läget skulle bli då. Någon sammanjämkning eller gemensam omröstning kan ju ej tänkas här. Det får väl gå till regeringen med båda dessa direktiv. Den regering, som kommer att framlägga förslag en gång, skulle närmast ha att tänka ut en kompromiss, och jag kan icke tänka mig en annan kompromiss, än att man fastställde nämndens domföra ledamotsantal till sju eller åtta och, om man säger sju, bestämmer, att sex av dessa skulle kunna rösta över domaren. Jag menade då, att det vore lika bra, att utskottet självt och sedan riksdagen gjorde den kompromissen. Därigenom bryter man å ena sidan udden av den anmärkning, herr Schlyter i förmiddags framförde och som jag tror är den enda, som talar för en ändring av de nuvarande bestämmelserna, nämligen att erfarenheten visar, att det finnes i många nämnder en och annan sådan servil natur, som av princip aldrig röstar emot domaren, även om hans uppfattning går i en annan riktning. Men å andra sidan är det ju icke en så radikal brytning med det nuvarande systemet. Man räddar i stort sett principen, att nämnden skall vara ett odelbart helt, icke en majoritetsförsamling, där man röstar efter politiska eller andra principer. Jag tror, att den linjen har framtiden för sig. Jag har icke närmare utformat den i någon reservation och tror icke, att det finnes någon utsikt att här föra fram ett förslag i den riktningen, om det ens finnes formell möjlighet därtill. Men jag tror, att det kommer att bli framtidens lösning.

Jag har ytterligare ensam i denna kammare jämte herr Hedlund i andra kammaren reserverat mig på en annan punkt, nämligen om parts hörande på ansvar. Herr Reuterskiöld har förut talat i det ämnet, och jag kan i det stycket till stor del ansluta mig till honom, om jag också icke kan gilla hans uppfattning i andra stycken. Utskottet säger, att parts hörande under ansvar, partförhöret, skall vara ett primärt bevismedel, under det att jag i min reservation har yrkat på, att part skall höras under ansvar endast om sanningen icke kan framletas på annat sätt. Det där om parts sanningsplikt, som det förut talats om, är något alldeles särskilt. Herr Lindhagen frågade i utskottet: skall man ej ha rätt att fordra, att part skall tala sanning? Och det var samma synpunkt, jag hörde här privat framföras för en stund sedan, när någon talade om vad herr Reuterskiöld hade sagt. Det var någon som sade, att han hade gjort gällande, att part skulle ha rätt att ljuga inför domstolen. Det är ju att vränga och vända upp och ned på det verkliga förhållandet. Det är klart, att man har rätt att fordra av en part, att han skall tala sanning inför rätten. Det fordrar man även enligt nuvarande lag. Det finnes ju till och med bötesbestämmelser för den, som ljuger inför domstol, men det hör till saken, att den bestämmelsen fallit ur bruk, vilket tyder på, att det är något fel med den och att det bjuder emot det allmänna rättsmedvetandet att gå fram alltför radikalt på den punkten. Naturligtvis har man rätt att fordra, att part skall tala sanning, men man finner det antagligen förklarligt, om han försöker svänga sig. Man bör icke i onödan tvinga en part in i en sådan situation. Utskottet erkänner självt detta genom att för egen del undantaga part i brottmål från denna absoluta plikt att tala sanning. Varför skall icke en part även i brottmål tvingas att tala sanning? Det finnes en analogi på ett annat hithörande område. Vi ha gått in för fri bevisprövning och avskaffat de gamla vittnesjäven, men utskottet och propositionen hejda sig i alla fall, när de komma fram till verkligt närstående släktingar, far, mor och syskon. De skola icke kunna tvingas att avlägga vittnesmål gent emot sina närmaste. Anledningen är givetvis den, att man icke vill utsätta dem för en sådan själsklyvning, för frestelsen att stå i fars eller mors eller brors intresse och föra

falskt vittnesmål inför domstolen. Men föreligger det icke precis samma skäl beträffande part? Var och en är sig själv närmast, och frestelsen att ljuga i sitt eget intresse är naturligtvis minst lika stor som frestelsen att ljuga i sin pappas, mammas eller sina barns intresse. Om man anser mänskligt, att man tager hänsyn till sådana saker beträffande vittnesmål, är det väl också mänskligt att taga hänsyn därtill i fråga om parts hörande på ansvar. Processkommissionen, som för övrigt gått på den linje, jag företräder i reservationen, omtalar bland annat, hur det system, som förordas av utskottet, har verkat t. ex. i England, som ju är ett mönsterland också på detta område. Där har det lett därhän, att en rättegång i England i allmänhet inledes med att båda parterna avlägga ed och avlägga ed på diametralt motstridande uppgifter. Domstolsförhandlingen börjar med att konstatera, att den ena av parterna begått mened, och eftersom detta är så vanligt, har det lett till att man ser genom fingrarna med det. Man får icke straff för det och så kommer det naturligtvis även att gå här. Detta att man håller så styvt på att parten skall vara det primära bevismedlet, kommer att leda till att vördnaden för lagen undergräves i stället för att man skapar möjlighet att åstadkomma bättre bevisning. Nu har ju utskottet visserligen mildrat sin ståndpunkt genom att framhålla, att det icke bör vara så strängt straff som för mened, om parten ger falska uppgifter inför rätta, men det skäl, som gäller emot parts hörande på ed, gäller också mot parts hörande på ansvar under tillämpande av lindrigare straffsatser. Eljest glider man ju tillbaka i det nuvarande systemet, att det visserligen finnes en bestämelse i lagen om straff, som dock aldrig tillämpas. Jag tror, att detta kommit till i utskottet på ett alltför lättvindigt sätt. Vi hade diskuterat en lång stund om helt andra saker — visserligen hörande till samma kapitel — men just som debatten höll på att avslutas, var det någon talare — jag tror det var utskottets ordförande — som framkastade detta förslag, att utskottet skulle uttala sig för att part skulle höras i början av förhandlingen och på ansvar. Och det blev också beslutat. Men på denna punkt har opinionen ännu så litet hunnit stadga sig. I juristkretsar har man delade meningar om saken. Och om jag icke är orätt underrättad, kommer just i sommar att hållas ett juristmöte i Stockholm, där denna fråga blir föremål för överläggning. När det ligger så svävande till, tycker jag, att riksdagen ej har någon anledning att låsa fast sig vid en ståndpunkt, mot vilken det framförts så många och starka sakskäl. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den nu föredragna punkten.

Herr Frändén: Herr förste vice talman! Då jag varit med i utskottsbehandlingen av detta ärende och jämväl står bland reservanterna, anhåller jag att få yttra några ord i frågan.

Av riksdagen begäres yttrande över grundlinjerna till en rättegångsreform. Det är verkligen vanskligt för en lekman att taga ställning härtill, då man ej har ett utformat förslag till de ändringar, som avses. Tveksamt är det även med hänsyn till att man ej kan veta så mycket om de kostnader, som reformen kan kräva för sitt genomförande, och även med hänsyn till de ökade kostnader, som kunna uppstå för den rättssökande allmänheten. Det är därför all anledning att riksdagen, såsom utskottet föreslagit, förbehåller sig fria händer, tills ett kommande, utarbetat förslag föreligger.

Reservanterna herrar Christenson m. fl. gilla i åtskilliga delar förslaget, men vi ha dock ansett oss böra anmäla avvikande mening på en del punkter, där vi anse, att förslaget går för långt. Vissa brister finnas ju i vårt rättegångsväsen. Därom kunna vi alla vara eniga. Dessa brister äro dock icke så stora, som man på många håll velat göra gällande. De huvudsakligaste bristerna, som enligt min mening vidläda vårt rättegångsväsen, äro för det första uppskovsväsendet, vidare vikariatsystemet och måhända även åklagarväsendets

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

tillstånd. Dessa brister synas mig kunna avhjälpas med partiella reformer. En fullständig ombildning av vårt rättegångsväsen synes ej vara erforderlig. Å andra sidan har vårt nuvarande rättegångsväsen den stora förtjänsten, att det är synnerligen billigt. Det framhölls i utskottet, att rättegångskostnaderna hos oss säkert äro de billigaste, som förekomma i något land. De nu föreslagna åtgärderna synas mig gå längre än vad som är nödvändigt för bristernas avhjälpande och äro därjämte ägnade att i hög grad öka kostnaderna.

Det huvudsakliga i förslaget avser ändring i förfarandet vid underdomstolarna. Man vill införa ett koncentrerat, muntligt förfarande i stället för det nuvarande blandade muntliga och skriftliga systemet. Muntligheten har otvivelaktigt sina fördelar men även nackdelar. Att koncentrera förhandlingen till ett enda tillfälle och där höra alla vittnen och få all utredning framlagd förefaller kanske tilltalande, men kan särskilt i stora mål medföra svårigheter att sammanhålla det hela. Man får icke gå för långt. Det omedelbara intrycket är givetvis av stort värde, men det kan inträffa, att det hastiga intrycket kan bli vilseledande.

Ökad muntlighet är säkerligen av behov, men part bör ej förbjudas att ingiva skrift, som han också bör få uppläsa inför rätten. Det kan bli svårt för domaren att vid långa anföranden av parten hålla i minnet allt vad denne har att säga. Det upplystes i utskottet, att flera länder, som gått in för den rena muntligheten, ändrat sig och medgivit skrifter i viss utsträckning. Svårt blir det också för parterna att själva eller genom annat än rättsbildade ombud föra sin talan vid muntligt förfarande. Det finns, som vi alla känna till, icke rättsbildade personer, som kunna på egen hand uppsätta en saklig och riktig skrift, som de kunna föredraga inför rätten, men som icke muntligen kunna framföra sin talan.

Sedan kommer jag till frågan om förberedelse. Att uppdelas förfarandet i förberedelse och huvudbehandling är väl lämpligt i större mål. I mindre mål må dock detta anses onödigt. Domaren bör själv få bestämma, om förberedelse skall äga rum eller ej. Till grund för domen bör få läggas allt processmaterial, även om det ej direkt framförts vid huvudförhandlingen, sålunda allt som förekommit vid förberedelsen, såsom skrifter, protokoll m. m. Domaren bör också lämpligen vid överläggningen meddela nämnden det viktigaste, som förekommit vid den förberedande förhandlingen.

Även om uppskov med det nya förfarandet icke kommer att äga rum i på långt när samma omfattning som nu, blir det säkerligen i större mål eller av särskild anledning, såsom vid uteblivande av part, vittne eller annat, i vissa fall nödigt att meddela uppskov. I sådana fall bör förfarandet ej upprepas, utan endast fortsättning därav ske, såsom det nu förekommer.

Man har klagat mycket på protokollen vid underrätterna, och det har i utskottet särskilt med skärpa framhållits huru ofullständiga dessa i regel äro och att de även brista i riktighet. Bästa botemedlet häremot synes vara att göra dem mera tillförlitliga och fullständiga än vad som nu förekommer. De böra ej beskäras i så stor omfattning som föreslagits. Även parternas anföranden böra i erforderlig utsträckning medtagas i protokollet.

Av synnerlig vikt måste det vara, att domen ej meddelas förrän domstolen är fullt beredd härtill. Även om uppskov härför erfordras, är detta vida att föredraga framför en förhastad dom.

Även i brottmål bör allt processmaterial få beaktas vid målets avgörande.

Någon egentlig olägenhet med nuvarande skriftliga förfarande i hovrätterna torde knappast ha uppkommit. Man har ju påtalat långsamheten i hovrätterna, men detta fel har blivit betydligt avhjälp under senare år. Införande av muntligt förfarande i hovrätt kommer utan tvivel att medföra betydligt ökade kostnader såväl för staten som för den enskilde. Det kan ju medgivas, att i vissa

fall muntlig förhandling kan vara lämplig. Om man emellertid medger hovrätten att förordna om muntlig förhandling, där den så finner skäligt, i anledning av parts yrkande eller eljest, torde detta vara tillräckligt.

Någon anledning att ändra nu gällande regler för handläggning av mål inför högsta domstolen torde ej förefinnas. Skulle man här gå in för ett muntligt förfarande, kommer det att medföra synnerligen ökade kostnader för parterna.

Enligt förslaget är det avsett, att endast större och medelstora städer skola få behålla sin jurisdiktion. Meningen synes vara, att detta skulle bli fallet allena med städer, som hava tre lagfarna ledamöter i sin rådhusrätt. Detta synes vara att gå alldeles för långt. Till en början böra de städer, som hava två lagfarna, utan olägenhet kunna få behålla jurisdiktionen. Detsamma kan nog gälla även för en del städer med endast en lagfaren. Huvudsaken är, att full sysselsättning kan beräknas för vederbörande, så att han kan vidmakthålla kunskaper och förmåga för sin uppgift.

En närmare utredning härutinnan synes erforderlig. Frågan bör prövas från fall till fall. Att på förhand generellt fastställa en viss gräns kan ej vara lämpligt. Största avseende bör fästas vid vederbörande städers egen mening.

Om enligt förslaget femtio à sextio städer skulle berövas sin jurisdiktion, uppkomma för statsverket högst väsentliga kostnader för ersättning åt alla de stadsdomare, som skulle sättas på indragningsstat.

Rätt till jurisdiktion synes även böra beredas de städer under landsrätt, som äro så stora, att de kunna bära upp egen rättsskipning.

Införande av den för oss främmande anordningen med hovrättsting synes ej kunna vara till gagn. Den kommer att medföra stora olägenheter för hovrätterna och deras arbete samt betydande kostnader för staten. Om på sätt som föreslagits i vår reservation skriftligt förfarande i hovrätterna bibehålles i större utsträckning än förslaget avser, torde denna anordning vara onödig.

Utskottet börjar sitt yttrande på sid. 5 i andra punkten med följande: »En av de största svagheter i det nuvarande rättegångsskicket är otvivelaktigt bristen på koncentration i underrättsförfarandet. Denna brist, som främst har sin grund i det rådande uppskovsväsendet, icke blott minskar snabbheten i rättsskipningen, den innebär även en fara för rättsskipningens säkerhet.» Emot den sista meningen i detta utskottets uttalande måste jag inlägga min gensaga. Det torde icke med fog kunna sägas, att vårt nuvarande rättegångsväsende åtminstone i någon större grad äventyrar rättssäkerheten. Hur kan detta för övrigt vara möjligt, när man tänker på det stora förtroende, som allmänheten har till vårt rättsväsen?

Till sist ber jag att få framhålla, att den rättegångsreform, som nu påkallas, icke begärts eller påyrkats av den rättssökande allmänheten, utan den har påkallats från annat håll.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till det uttalande, som återfinnes i herr Christensons m. fl. reservation vid punkt 1.

Häri instämde herr *Halvarsson*.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! För en tjugو år sedan, då jag ännu något sysselsatte mig med processrätten, fick jag en inbjudan att hålla en föreläsning i Helsingfors. Jag valde såsom ämne det den 3 december 1900 avgivna förslaget till reform av rättegångsväsendet i Finland, i vad det avsåg skiljemän. Jag redogjorde för ämnet, så gott jag kunde, och slutade med några ord, som jag skall be att få upptaga herrarnas tid med att läsa upp såsom utgångspunkt för min åsikt i den föreliggande frågan. Jag talade om

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

att skiljedomsförfarandet vann allt mer och mer sympati, så att man icke blott ansåg det lämpligt i rättstvister utan till och med starkt diskuterade dess användning också i intressetvister, samt fortsatte därefter: »Men icke dess mindre anser man sig kunna nöja sig med regler för skiljedomstolens konstituerande och förfarandet, som icke äro stort vidlyftigare än de, som vi här hava funnit i föreliggande lagförslag. Man blir inför dessa sakförhållanden benägen att ställa sig den frågan: Är det verkligen nödvändigt att hava ett processförfarande, så genomsyrat av rättsregler, som det såväl äldre som nyare processlagar anordna? Äro alla dessa garantier för ett riktigt avgörande nödvändiga, ja, äro de i själva verket, trots sin talrikhet, tillräckliga? Så mycket torde ligga för var och en i öppen dag, att nödvändigheten av ett flertal processregler har sin grund i domarens och parternas (deras ombuds) ofullkomlighet. Idealet för ett processförfarande synes mig vara ett sådant, där de ledande processobjekten, domstol och parter, äro så fria som möjligt i sitt arbete att nå sanningen. Men detta ideal strandar på processsubjektens bristande förmåga och bristande vilja och, vad parterna angår, särskilt deras bristande sanningskärlek. Man bör dock sträva efter detta ideal så långt omständigheterna tillåta dess genomförande, och vad särskilt det förnämsta processsubjektet, domstolen, angår kan man komma långt och har kommit långt i dess fullkomnande.»

Av vad jag nu uppläst och som uttrycker min åsikt, framgår ju klart, att jag i motsats mot justitieministern anser domstolsorganisationen såsom det primära vid en reform av rättegångsväsendet och förfarandet såsom det sekundära. Målet är ju rättens förverkligande, och det är då främst tack vare domstolen, domaren, som detta förverkligande kan ske. Det förfarande, som skall användas, beror på de garantier, som domstolen lämnar, på domstolens beskaffenhet. Ju större dessa garantier hos domstolen äro, desto mer kan man i fråga om själva förfarandet låta domstolen handla efter omständigheterna, desto smidigare och enklare kan själva förfarandet bli. Man vinner på detta sätt samma säkerhet, men man uppnår ett resultat både snabbare och billigare. Justitieministern anser, att förfarandet just är själva centralpunkten. Organisationen är, som han sade, endast ett medel men icke ett självändamål. För mig ter sig saken så, att varken organisation eller förfarande är självändamål, utan bägge äro medel, men det förnämsta medlet är domstolen.

Detta är den första anmärkning, som jag har med avseende på det nu föreliggande förslaget.

Jag har också en annan anmärkning, nämligen att det förefaller mig beklagligt, att denna fråga skall framläggas för riksdagen genom ett blott principbetänkande. Jag anser det innebära ett förbiseende av att rättegångsväsendet är en enhet och bör bedömas som en enhet. För riksdagen är det nästan omöjligt — ja, kanske många av herrarna ha större förmåga, men mig förefaller det omöjligt att intaga en verklig ståndpunkt till ett sådant här principbetänkande. Det är ett gammalt ordstäv, som säger, att vägen till helvetet är stensatt med goda föresatser. Man kan också säga, att ifall man konstruerade en människa med alla de goda egenskaper, som man kunde hitta på, skulle det säkerligen bli — ett missfoster. Jag erinrar mig från historien, hur det ofta gick till på 1600- och 1700-talen, när hoven skulle knyta släktskapsförbindelser med varandra. En ung prins skulle gifta sig, och man skickade ut några emissarier, som skulle titta på prinsessorna vid de andra hoven. Jag har läst berättelser om huru dessa herrar skrev hem och berättade, att den prinsessa, som de särskilt rekommenderade, hade förtjusande ögon, hon hade något intagande i sitt väsen, hon hade grace i sitt uppträdande, hon hade den allra vackraste hy etc. Hon godkändes av det andra hovet, och så

kom hon, men den, som inte blev nöjd, var den blivande mannen. Men vad skulle han göra? Hon var ju redan där. Hon hade alla dessa vackra sidor. Det fanns åtskilligt vackert, när man tog varje sak för sig, men när man såg på det hela, var hon förskräcklig, och den som förklarade det, var ofta mannen själv, som hade fått henne.

Något liknande gäller verkligen, när man kommer fram med ett sådant principbetänkande som det förevarande. Här ha vi dessa särskilda punkter. Vem tycker inte om muntlighet? Det är något alldeles utmärkt. Och muntligheten måste naturligtvis, om den skall bliva till nytta, vara förenad med omedelbarhet. Och det måste vara koncentration, fri bevisprövning och en massa andra saker — jag skall inte upprepa allt vad herrarna ha talat om under dagens ytterst intressanta debatt. Men hur ter sig, när vi ha röstat om alla dessa särskilda punkter, det förslag, som sedermera kommer att framläggas för riksdagen? Jag har överhuvud taget den uppfattningen, att det som verkligen står sig är det som icke är alltför förträffligt. För min del får jag säga, att jag älskar syndaren mer än alltför fullkomliga människor. Jag tror också, att en processlag, som verkligen uppfyller åtskilliga av dessa fordringar, som man uppställer, vissa axiom, som vi här ha talat om, sedermera kan visa sig vara så beskaffad, att man rakt icke vill ha den. Däremot kan en processlags praktiska värde, dess popularitet, möjligheten att på ett lyckligt sätt genomföra den, bero just på ett eller annat avvikande från de teoretiskt riktiga grundsatserna.

Det är icke alls min mening att klandra justitieministern, vare sig med min första anmärkning eller med den andra. Justitieministern har i en synnerligen svår situation gjort någonting utmärkt, som man läst med allra största glädje — ett gott huvud kan ju alltid göra någonting av en sak. Vad som alltid blir kvar är sålunda justitieministerns proposition, som ingen kan ha läst annat än med god behållning. Frågan blir nu, hur man bör göra i denna situation. Jag vet inte, vad herrarna anse, men jag tänker på den tid, när man var ung och var ute med pojkar. I badhuset var det en företeelse, som nu särskilt kommer mig i minnet. Det var åtskilliga pojkar, som sprungit upp på den s. k. kandidaten, den näst högsta platsen, från vilken man hoppade. De voro uppe där och tittade, och så kröpo de försiktigt ned. Rätt som det var, voro de uppe igen, och så kröpo de ned igen. Men slutligen sade några äldre pojkar som verkligen hoppade: »Hoppa nu, för det här är ett spektakel!» Det samma vill jag säga nu. Vi ha hållit på alla dessa år med processlagstiftningen, och på denna har nedlagts en lärdom i processuella spörsmål, som är större än vad man finner i någon lärobok i hela världen. Då vi nu kommit dithän, måste jag trots den uppfattning jag här uttalat säga: nu måste vi hoppa i sjön! Vi måste göra ett försök. Vi måste göra det, särskilt när vi kunna anförtro det hela åt en så sakkunnig ledning som den nuvarande justitieministerns, och vi få därefter avvakta, hur förslaget tar sig ut, när han fått slutbehandla det. Jag skulle inte bliva ledsen, ifall justitieministern hade förmågan att icke höra allt som är sagt här i kammaren och icke läsa allt, som är skrivet i utskottsbetänkandet. Jag hoppas, att han i stort sett måtte göra det bästa han kan av detta, så få vi sedermera se, huruvida vi kunna antaga förslaget.

Det är min ståndpunkt, herr talman, i denna fråga.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Det är kanske tröttande för herrarna att vid denna sena timme flera taga till orda, men — och detta må tjäna som ursäkt — det kan måhända vara av intresse, att även lekmän uttala sig i denna så betydelsefulla fråga.

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Jag betraktar vårt lands rättsväsende såsom själva ryggraden i samhällsordningen, och det är naturligt, att jag med denna utgångspunkt vill att man skall gå fram med den allra största varsamhet, när det gäller reformer på detta viktiga område. Justitieministern synes mig i sin proposition också hava iakttagit en viss sådan varsamhet. Fast förslaget på viktiga punkter har väckt min och åtskilliga utskottsledamöters betänksamhet, måste jag dock säga, att propositionen med sina förtjänster och sina brister varit ägnad att läggas till grund för utskottsarbetet vid behandlingen av den förestående rättegångsreformen. Utskottets majoritet och i vissa punkter ett enhälligt utskott har företagit åtskilliga ändringar i Kungl. Maj:ts förslag, ändringar, till vilka jag givit min anslutning och som syfta till att ytterligare understryka den varsamhet, varmed man bör framgå på detta område. Det är också med en viss tillfredsställelse, som jag under utskottsbehandlingen kunnat konstatera den förståelse, som i stort sett tagit sig uttryck, när det gällt att diskutera detta problem just såsom varande ett av samhällets allra viktigaste och för den bestående samhällsordningen mest betydelsefulla.

Att den nuvarande rättegångsordningen har sina brister, har utskottet liksom de flesta talarna här erkänt. Jag skall icke upprepa dessa brister — uppskovsväsendet, svårigheten för nämnden att följa förhandlingarna, svårigheten att fatta och förstå skrifter o. dyl., som många gånger inte ens uppläsas. Jag ansluter mig i detta avseende till utskottets uttalande om behovet av en rättegångsreform. Den paroll, som genomgår förslaget — muntlighet, koncentration och omedelbarhet — har på mig verkat ganska tilltalande. I den förprovning och förberedelse inför domaren, som i målen skall äga rum, ser jag en viktig anordning för genomförandet av koncentrationsprincipen och för avskaffande av uppskovsväsendet. Jag tror också, att koncentrationen kommer att i viss mån öka nämndens inflytande samt även öka och stärka nämndens ansvarskänsla. I den förprovning, som skall äga rum, ser jag också möjlighet till förlikning i icke så få fall inför domaren eller någon av domaren särskilt förordnad person. Jag betraktar det vidare som en mycket stor fördel, att förslaget bibehåller domstolen som den enbart dömande i brottmål. Därigenom kommer ju också domstolen att bibehålla sin ställning som opartisk domstol. Avskaffandet av vikariatsystemet är en förtjänst. Åtskilliga andra värdefulla förbättringar skulle kunna framhållas. En sak, som också står klar för mig och som understrykes i propositionen, är, att även åklagareväsendet behöver moderniseras och förbättras. Jag har således kunnat i huvudsak ansluta mig till de huvudgrunder, som ha angivits i propositionen, men för denna anslutning har jag å andra sidan uppställt såsom villkor, att åtskilliga förbättringar på vissa punkter komma till stånd, och jag måste med tillfredsställelse konstatera, att utskottet också i stort sett åtminstone på de allra flesta punkter tillmötesgått min personliga önskan och inställning till frågan. Detta gäller om bibehållandet av häradsnämnds enhällighet, om borttagandet av förslaget om nämnd i stadsdomstolar och nämnd i hovrätt, för att nu nämna några av dessa punkter.

Med avseende på tre särskilda punkter har jag emellertid tillsammans med en annan utskottsledamot, herr Persson i Falla, ansett mig böra vid betänkandet avgiva en reservation. Därmed har icke avsetts att ställa ett yrkande i kammaren, men vi ha dock velat till utlåtandet giva vår mening tillkänna på de punkter, där vi ytterligare ha velat understryka behovet av en viss betänksamhet, och vill jag uttala den förhoppning, att vid lagförslagens utformande dessa synpunkter måtte beaktas.

Vad då beträffar muntligheten, bör det enligt vår mening vara tillåtet för en part att uppläsa en skriftligen uppsatt argumentering. I fråga om protokollen ha vi ansett, att dessa dock böra göras så pass fullständiga, att vid ett måls

handläggning i överrätt protokollets ofullständighet icke skall föranleda en onödig och kostsam inställelse för parterna i överrätt. Beträffande förfarandet i hovrätt ha vi inte velat gå så långt som utskottet, utan anse, att under-rättsprotokollen och processmaterialet bör vara sådant, att domstolen bör väl kunna överblicka och bedöma såväl sakläget som rättsfrågan samt således ett mål i hovrätten kunna avgöras utan inställelse av part, om denne det önskar och hovrätten så finner lämpligt. Vi båda reservanter ha ansett, att utskottet på dessa tre angivna punkter har förfarit väl strängt, och vi ha i vår reservation velat giva denna vår mening till känna.

När jag nu i alla fall har ordet, kan jag icke underlåta att uttrycka den känslan, att den föreslagna reformen kommer att medföra en viss fördyring, i det att allmänheten i högre grad än hittills kommer att känna behovet av att anlita biträden vid rättegångarna. Det muntliga förfarandet kommer säkerligen att leda därtill, och detta medför också en viss ökning av allmänhetens kostnader. Med den kännedom man har om menige mans oförmåga många gånger att muntligen framföra sin talan inser man, att själva systemet med muntlighet säkerligen kommer att medföra ökat behov av biträde, och det är denna kostnadssynpunkt, som vi också ha velat trycka på i de tre punkter jag nyss nämnde — muntligheten, protokollen och förfarandet i hovrätt — för att därigenom om möjligt nedbringa kostnaderna för allmänheten.

Något, som här varit på tal och som jag för min del uppställt såsom ett villkor för min anslutning till den föreslagna reformen, är nämndens enhällighet vid häradsrätterna. En talare — det var herr Björck — sade, att utskottsmajoriteten här hade kapitulerat inför yrkesmännen. Denna herr Björcks framställning är så fullständigt missvisande, att det snarare är så, att det är vi lek-män inom utskottet, som begärt att få bibehålla den nuvarande ordningen. Det är ett allmänt känt förhållande, att vårt domstolsväsende åtnjuter allmänhetens förtroende i sällsamt hög grad och att våra domare åtnjuta ett anseende, som vi böra vara stolta och glada över. Det är min uppfattning, att en ordning med votering och rösträtt inom nämnden skulle komma att rubba domstolens auktoritet. Domarens ställning — han är dock den, som inom rätten handlar under ämbetsmannans ansvar — inom domstolen kommer att rubbas, och den auktoritet, som domstolen bör äga, kommer att försvagas. Att nämnden i åtskilliga fall nu överröstar domaren, får icke uppfattas, som om det alltid rädde något slags motsatsförhållande mellan domare och nämnd inom domstolarna, när sådant äger rum. Jag har ju under en lång tid såsom medlem av häradsnämnd haft erfarenhet på detta område och vet, att det icke så sällan händer, att domaren och nämnden komma överens om ett sådant förfarande, när det gäller att få till stånd den tillämpning av ett lagrum, som man i ett förekommande fall skulle önska. Det är allmänt känt och omvittnat, att en enhällig nämnds dom i allmänhet står sig vid den högre instansen. Man måste ju säga sig, att det ligger något riktigt häri. En nämnds dom, som tillkommit efter votering, har icke samma auktoritet i en överrätt som en enhällig häradsnämnds dom. Den enhälliga nämnden är det samlade uttrycket för den åsikt, som gör sig gällande inom nämnden och därmed inom orten beträffande dessa rättsfall, och nämndens uppfattning vinner ökad styrka, därför att den är så samlad. När det framhållits, att den ifrågasatta reformen skulle giva nämnden ett ökat inflytande, kan jag icke hjälpa, att jag har en motsatt uppfattning. Man får skilja mellan att åstadkomma majoritetsbeslut och att åstadkomma en god dom. Det är den enhälliga nämnden, som åstadkommer en dom, som har den största auktoriteten. För övrigt tror jag, att kravet på enhällighet rent av pressar nämnden själv till en bättre och högre rättsmoral, när det gäller att avkunna sitt domslut.

Jag kan för övrigt icke neka till att jag i detta system med röstning inom

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

nämnden ser ett steg i riktning mot ett juryssystem, låt vara i en annan form än den vanliga juryn, för vilket system vi böra akta oss.

Till slut vill jag påpeka, att det icke framträtt något behov av en reform på denna punkt. Ingen har kunnat påvisa, att det framförts någon önskan om en ändring i detta avseende. Jag har under de närmare tjugufem år jag deltagit i häradsnämnden icke någon enda gång under våra överläggningar kunnat höra någon önskan i denna riktning. Det är således icke något allmänt framställt krav man här vill tillmötesgå. Även ur den synpunkten bör man, såsom utskottet förordar, lugnt kunna bibehålla den nuvarande ordningen och således frångå justitieministerns förslag i denna punkt.

Även i en annan punkt skall jag be att få säga några ord. Den gäller den reservation, som herr Bissmark m. fl. avgivit beträffande införande av ett advokatmonopol, ty det är i verkligheten, vad den kungl. propositionen föreslår i fråga om advokatväsendet. Utskottet har avvisat detta förslag, men det förekommer som sagt en reservation på den punkten. Det har i propositionen föreslagits, att parterna i alla underrätter fritt skola få välja sina ombud, men i överrätt skulle det vara rättsbildade ombud. Jag vill därom säga, att all erforderlig utredning och bevisning och överhuvud det viktigaste arbetet i målet utföres i underdomstolen. Det är där det svåraste arbetet utföres. Har en icke examinerad jurist kunnat och fått utföra detta arbete i underdomstolen, kan man ju fråga sig, vilken anledning man har att vägra honom att fullfölja målet i högre instans. För övrigt skulle en anordning med enbart rättsbildade jurister i överrätterna såsom ombud enligt min mening leda till ett bulvanförfarande, varvid den som fört målet i underrätten satte upp promemior, som den rättsbildade sedan finge använda i överdomstolen. Det är väl icke så visst, att enbart den omständigheten, att en person avlagt juridisk examen, garanterar, att han samtidigt fyller allt mått av skicklighet, som erfordras för målets förande inför domstolen, utan man bör också taga hänsyn till mångårig praktisk verksamhet av de advokater, som deltagit i arbetet vid underrätterna. Ett advokatmonopol skulle enligt min mening fördyra rättegångskostnaderna, och det är ur den synpunkten, som jag för min del anslutit mig till utskottets förslag, och jag hemställer, att kammaren på den grund också ville följa utskottet.

Beträffande nämnd i stadsdomstol och hovrätt har utskottet också avvikit från propositionen och avstyrkt införandet av sådan nämnd. Dessa två punkter i propositionen hörde till dem, som väckte min betänksamhet, och utskottet har här gått mina synpunkter till mötes.

I frågan om de mindre städernas bibehållande av egen jurisdiktion har jag varit mycket tveksam, men jag har icke där avgivit någon reservation, detta icke minst av den anledningen, att jag på grund av annat utskottsarbete icke hade tillfälle att deltaga i realbehandlingen inom utskottet beträffande denna punkt. Jag har emellertid med intresse åhört herr Ehrnbergs nyss hållna anförande och i övrigt tagit del av de skäl, som tala för och mot den ena eller andra anordningen. Jag har icke för avsikt att närmare gå in på denna del av ärendet, men jag skulle vilja tillråda, att man vid lagförslagets utformande på denna punkt går fram med den största försiktighet. Det är en gammal tradition, som man här skulle gå att bryta, och helt visst har den ordning, som nu är rådande, djupa rötter i ifrågavarande samhällen. Det skall icke bestridas, att det naturligtvis finnes vissa skäl, som tala för att man kan och bör åstadkomma en viss ändring, men jag vill upprepa, att man bör gå fram med den största försiktighet på detta område.

Ja, herr talman, jag skall icke uppehålla kammaren vidare. Ehuru jag som sagt hyst betänksamhet, har jag dock ansett mig böra i princip ansluta mig till förslagets huvudgrunder. På några av de punkter, där jag är mot-

ståndare till propositionen, har utskottet vidtagit rättelser i sådan riktning, att det gått min uppfattning till mötes, utom vad som angives i min reservation. Därför anser jag mig nu också böra yrka bifall till den föredragna punkten.

Herr Pålsson: Herr talman! Jag begärde ordet ganska tidigt på förmiddagen på grund av justitieministerns yttrande, då han rekommenderade första kammaren att följa herr Schlyter m. fl. reservanter i deras förslag, enligt vilket nämnden lättare än nu skulle kunna överrösta domaren. Detta är ju en av de allra viktigaste punkterna i förslaget, ty det är just domfällandet, som i framtiden kan bli avgörande för frågan, huruvida domstolens auktoritet skall upprätthållas. Herr justitieministern stödde sig på en talare i andra kammaren, herr Jansson i Djursätra, som en gång i världen i ironisk form påpekade det märkvärdiga i att bönderna här i riksdagen fingo vara med om att stifta lagar, men knappast fingo vara med om att uttyda dem vid häradsrätterna. Det är nu många år sedan herr Jansson i Djursätra fällde detta yttrande. Såvitt jag minns rätt, var det år 1902. Det har förflutit en lång tid sedan dess. Jag undrar, om herr Jansson i Djursätra, ifall han levat och varit med i dag, skulle ha vidhållit sin ståndpunkt, ty det är så mycket som hänt sedan dess.

Det händer nog dess bättre vid ganska få tillfällen, att nämnden överröstar domaren. Och då väl oftast genom vänlig överenskommelse emellan domare och nämnd. Jag undrar, om det skulle vara till nytta, att det inträffade oftare än som verkligen sker. Skulle det komma att ofta upprepas genom att vi nu skapa förutsättningar därför, tror jag, att domstolens helgd bleve en annan än nu och att domstolarnas auktoritet skulle småningom försvinna. Ofta upprepat, måste det ju så småningom medföra en viss schism mellan nämnd och domare. Om på något håll en domare jämte en nämndeman, såsom man här tänkt sig, oupphörligt överröstades av kanske några envisa nämndemän som utgjorde majoritet, skulle det till sist bli en visa i landet, och domaren skulle bli tvungen att begära bli förflyttad till annan domsaga. Både nämnd och domare förlorade säkerligen sin auktoritet. Det är väl därför bäst, att man är mera återhållsam, när det gäller nämndens möjlighet att överrösta domaren. Sådant bör naturligtvis i huvudsak inskränkas till fall, som äro av mycket stor vikt och av enhälligt nämnd.

Herr Björck gav de gamla odalmännen en eloge för deras sätt att fullgöra dömandet i detta land sedan hedenhös, och vad han sade därom är ju enligt historien fullkomligt riktigt. De domar, som de gamla odalmännen fällde, aktades och åtlyddes. Sedermera, när det icke längre var möjligt för dem att behålla lagarna i minnet, utan man måste ha en skriven lag och lagfaren domare, flyttades nämnden jämte domaren in i domsalen. Nämnden skulle giva domaren råd och hade även, som vi veta, möjlighet att överrösta honom, ifall den var enhällig. Men det är en stor skillnad nu mot den tid, som herr Björck talade om, då de fria odalbönderna dömde. De fria odalböndernas ättlingar eller efterträdare utgöra ju nu procentuellt en så liten del av Sveriges befolkning, att det beröm över dem, som herr Björck uttalat, icke här kan öva något inflytande, om man tror, att goda domar i framtiden skola avkunnas endast under den förutsättningen, att det är fria odalbönder, som döma. Nu har det tillkommit helt andra samhällslager, som kunna och böra deltaga i val av nämndemän, och med de starka sammanslutningar, som finnas bland befolkningen i Sverige, komma tydligen nämndemännen att utses av helt andra samhällslager än som var fallet på den tid, då, som herr Björck skildrat, odalbönderna ensamma dömde rättvis dom. Härigenom förändras saken rätt betydligt. Vi veta, att vissa stora klassammanslutningar ha sin egen åsikt om Sveriges lag och de domar, som skola fällas. Häromdagen hörde vi i andra

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

kammaren, att en av ledarna för ett stort politiskt parti förklarade, att om hans parti vid ett visst tillfälle innehade regeringsmakten, skulle denna regering icke handla efter Sveriges lag. Då ett sådant yttrande fälles av en person, som tillhör ledningen av ett stort politiskt parti, ligger den faran nära, om man exempelvis utsträckte rätten för nämndemännen att överrösta domaren och satte kravet på majoritet i nämnden tillräckligt lågt, att andra än nämndens ledamöter komme att avgöra, om domaren skulle överröstas. Detta bleve den största fara för rättsskipningen som tänkas kan. Efter ett sådant yttrande, som det jag omnämnt som fällt i andra kammaren, förefaller det icke orimligt att tänka sig att en klassammanslutning, som är tillräckligt stor och inflytelserik för att välja ett betydande antal nämndemän, skulle kunna utanför nämnden fatta beslut om hur deras andel i nämnden skall rösta i förhållande till domaren. Från samma håll strävar man ju också efter att nämndemännens befattningar skola bliva avlönade och således giva tillräcklig ekonomisk valuta, för att deras folk skall kunna ägna sig däråt. Faran för klassdomar är vid minskad nämndsmajoritet obestridlig, och detta gör att jag icke kan följa justitieministern i hans rekommendation av herr Schlyters och hans medreservanters förslag. Jag anser liksom utskottet det riktiga vara att bibehålla de nu gällande reglerna rörande nämndens rösträtt oförändrade.

Herr von Geijer: Herr talman! Det är med mig enahanda förhållande som med den siste ärade talaren, i det jag nämligen begärde ordet på ett tidigt stadium under diskussionen. Jag gjorde det med anledning av herr Schlyters yttrande. Nu har en lång tid gått sedan dess, och jag kan på grund därav begränsa mig, eftersom jag annars löper fara att i väsentliga delar endast upprepa, vad som redan förut sagts.

Jag antecknade två punkter i herr Schlyters anförande, mot vilka jag ville opponera mig. Den ena gäller just det förhållande, som den siste talaren berörde, nämligen nämndens befogenhet, och den andra tillsättandet av städernas domare. Jag skall beträffande den första punkten inskränka mig till att instämma med flera föregående talare, herr Åkerberg, herr Borell och nu senast herr Pålsson. Jag vill i den delen endast uttala, att jag också finner propositionens förslag vara ett steg i den riktningen, att göra domaren till en ledamot av en kollegial domstol, bestående av nämnd och domare. Gäller detta på landet, så gäller det i väsentligt högre grad om städerna. Aptiten växer medan man äter, heter det, och det kan komma dithän, att man kräver just att alla nämndemännen skola bli meddomare var och en med individuell rösträtt. Jag kan inte tänka mig att detta är något att förorda.

Jag yrkar således i denna del bifall till utskottets förslag.

Beträffande den andra frågan, den om stadsdomarnas tillsättande, sade herr Schlyter själv, att han menade, att en enhetlig organisation vore det förmanligaste, sålunda att staten ensam åtog sig rättegångsväsendet jämväl i städerna, alltså även tillsättandet, men, sade han, en väsentlig del av städernas förvaltning är förenad med domstolsledamöterna i deras egenskap av magistrat, och därför skola vi vänta, ty ännu är inte denna dualism hävd. Jag kan inte finna det logiska i detta resonemang. Om det verkligen är, som herr Schlyter själv sade, en förmån, att staten tar hand om tillsättandet, varför då inte taga ett litet steg i den riktningen, då detta icke på något sätt hindrar, att domstolens ledamöter fortfarande fungera som magistrat?

De skäl, som han hade till lugnande av de farhågor, som mer än en uttalat för att stadsdomarna tillsättas genom val, inskränkte sig, om jag fattade honom rätt, egentligen till att han trodde, att en garanti låg i att den upplysta folkopinionen därvidlag skulle träffa det rätta. Jag tror nästan, han sade att man på den vägen skulle kunna få en idealisk domstolsorganisation. Ack, herr

Schlyter, jag har varit med om allt för många kommunala val för att våga ha en så optimistisk syn på tingen. Det är inte så, det går till. Det är sådana utomordentligt små personliga, politiska, stundom rent futila saker, som äro bestämmande; tror någon av herrarna, att den stora folkmassan egentligen har en aning om vilken person, den går och röstar på? Ånej, det är några få, som göra denna opinion, och de andra följa efter. Om tidningarnas uppgifter äro riktiga, var det 35,000 personer, som avgåvo sina röster vid borgmästarvalet i Stockholm för några veckor sedan. Jag undrar verkligen, hur många det var om det var mer än ett liten handfull folk, som visste vad de gjorde. Jag kan aldrig trösta mig med den uppfattningen, att därvidlag opinionen skulle vara tillräcklig garanti.

Herr Björck hävdade också den ståndpunkt, som herr Schlyter framhållit, att detta gamla sätt skulle vara den väg, på vilken man skulle få bästa möjliga innehavare. Jag vet ju inte vad herr Björck menar med bästa möjliga, men vad jag vet, är, att på den vägen får man inte de skickligaste juristerna och domarna, det är min absoluta mening. Först och främst är det alltid mycket obehagligt att falla igenom, när man söker en befattning, och tänk sedan på pressen, hur den tar valet om hand. Taktiken är icke att höja sin egen kandidat, utan mycket mer att racka ned på motpartens. Att på det viset bli personligen hudflängd, det drar sig mången honnert karl för. Tyvärr tror jag, att det är ett obestridligt faktum, att en viss gradering mellan de två avdelningarna av Sveriges domarekår föreligger, städernas domare och övriga, som utfaller till städernas disfavör. Att den just bottnar i detta valsysteem, som tillämpats sedan början på grund av de privilegier, som städerna förvärvat och vilka på sin tid kunnat ha värde, kan väl svårligen förnekas. Redan i och för sig är det föga lämpligt, att man väljer sin domare, och denna omständighet har vållat att tjänstgöring vid stadsdomstol ej räknas som juridisk ämbetsmannamerit. Erfarenheten visar också, att städernas domare kommit att stå litet under övriga domare. Det finns intet passagesystem vid städernas domstolar, ingen möjlighet att vinna befordran, ingenting sådant som kan tjäna som incitament. Detta är icke några lyckliga förhållanden och är icke ägnat att skaffa domstolarna i städerna det folk, som de böra ha.

Herr talman! Jag skall vid denna sena timme icke tillägga mera än att jag på denna punkt med tillfredsställelse konstaterat, att utskottet gått den väg, det gjort, och jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Herr Bissmark: Herr talman! Kammaren torde icke misstycka, om jag i denna sena timma underlåter att replikera en del av de talare, mot vars yttranden jag reagerat under debattens lopp. Diskussionen har dragit ut på tiden så långt, att jag skall fatta mig kort och endast yttra mig på ett par punkter.

Det gäller då först herr Reuterskiölds generella anmärkning mot att riksdagen här skulle binda sig, så att den skulle på visst sätt icke ha sin frihet, när frågan förekommer i form av lagförslag. Herr Reuterskiöld läste själv upp, vad utskottet skrivit här, där utskottet dels säger, att det får icke i detta yttrande inläggas den innebörden, att riksdagen därmed tagit slutlig ståndpunkt till de i nämnda lagstiftningsfråga ingående spörsmålen, och dels att vid det ytterligare inträngande i ämnet, som betingas av lagstiftningsarbetet, kunna nya synpunkter framkomma, som påkalla beaktande. Riksdagen bör således, då utarbetade förslag framläggas, äga att upptaga dessa till förutsättningslös prövning.

Nu förmenade herr Reuterskiöld, att denna mellansats, där man säger, att under lagstiftningsarbetets gång nya synpunkter kunna uppkomma, skulle göra, att om icke det under lagstiftningsarbetet komme några nya synpunkter, skulle vi vara bundna. Nu får jag säga, att jag har läst detta uttalande så,

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

att med lagstiftningsarbetet menas icke bara det lagstiftningsarbete, som utföres i justitiedepartementet eller under dess ledning, utan även det lagstiftningsarbete, som utföres av ett blivande riksdagsutskott, och även det arbete, som utföres under riksdagens plena. I varje fall har detta varit utskottets mening. Jag tror att jag kan ge denna förklaring på utskottets vägnar, varmed jag förmodar, att alla betänkligheter i den riktning herr Reuterskiöld antytt skola vara försvunna.

Herr Trygger har också, ehuru något vagt, uttalat sig om olämpligheten av att så här på förhand ge en förklaring, och han använde exemplet om en brud, som man tog på beskrivning. Men jag kan inte se annat än att utskottet här sagt, att låt oss få se på bruden, så skola vi se, det låter nog bra, men låt oss få se henne, innan vi träffa något närmare avtal. Det är ju en ganska förständig och klok ståndpunkt, och herr justitieministern har inte heller begärt, att vi skola göra mera.

Jag skall inte närmare ingå på herr Reuterskiölds motivering om sanningsplikten. Jag anser för min del, att det är en grundpelare i förslaget, att vi få klart konstaterat partens sanningsplikt, och det finns vissa yttranden i herr Reuterskiölds motion, som sannerligen göra det ännu mera nödvändigt, att man inskräpper, att en sådan plikt finns.

Beträffande herr Åkerbergs invändning på denna punkt vill jag säga, att utskottet har icke velat gå med på processkommissionens uppfattning, att parterna skulle höras först efter det alla vittnen hörts och alltså som avslutning på förhandlingarna och *endast* för det fall, att bevisningen icke var tillfredsställande. På detta sena stadium veta ju parterna, hur de skola lägga sina ord, så att de inte behöva befara att beslås med osanning. För min del hade jag tänkt, att det närmast skulle bliva så, att parternas utsagor överhuvud taget skulle vara straffbara, om de innebure uppenbar osanning, naturligtvis — det ifrågasätter väl ingen människa, att inte denna uppenbara osanning skulle gälla saker, som äro relevanta i rättegången. På den punkten tror jag ingen domare kommer att misstaga sig.

Sedan skall jag vidare behandla en fråga, som varit på tal. Det gäller de mindre städerna. Det är klart, att denna fråga väcker oro på olika håll, men när det gäller att skapa grunderna för en ny rättegångsreform, kan man dock inte ta hänsyn till alla möjliga önskemål, som kunna förefinnas, utan man måste se till, att man får domstolar, som motsvara det förfarande, som är avsett att tillämpas. När jag först i egenskap av justitieminister tog befattning med denna fråga, hade jag den bestämda uppfattningen, att denna reform inte skulle göras på det sättet, att man gjorde en enda domstol i Sverige sämre än den nuvarande domstolen och att stadsdomstolarna borde vara minst jämn goda med häradsrätterna. Från denna utgångspunkt hävdade jag med bestämdhet, att den med tre juristdomare besatta rådstuvurätten var en säkrare domstol än en enmansdomstol med nämnd, men däremot beträffande de övriga domstolarna måste jag säga, att en juristdomare i en mindre stad med lekmän är sämre än en häradshövding med nämnd. Man kan ju möjligtvis säga, att det kan finnas någon tvekan om huruvida ett kollegium på två juristdomare och en lekman skulle anses vara en mindre tillfredsställande domstol än häradshövding med nämnd, men jag har i varje fall den uppfattningen, att det måste vara så, på grund av den större erfarenhet och vana vid handläggning av mål, som en häradshövding erhåller. Det är dock skillnad att sitta i en domsaga med 40,000—50,000 invånare och att sitta som domare i en stad på 10,000—12,000 invånare. Följaktligen har jag från min synpunkt stannat vid att när det nu gäller att genomföra en ny rättegångsordning, måste man nog finna sig i att stryka ett streck över dessa smärre rådstuvurätter och nöja sig med dem som kunna lämna tillfredsställande sysselsättning för ett juristkollegium på tre.

Jag vill i detta sammanhang också säga det gent emot herr Schlyter, som antytt en utveckling, som skulle gå i den riktningen, att kanske inom kort staten skulle övertaga även städernas rättsskipning och att i så fall juristkollegiet skulle slopas och ersättas av en vanlig häradsrätt eller en juristdomare med nämnd, att detta vore enligt min mening en synnerligen olycklig utveckling, och jag delar till fullo den uppfattning, som herr Lindhagen här uttalat, att i stället vore det rimligare att verka för en sådan utveckling, att man på landsbygden fick en kollegial domstol, låt vara med nämnd.

Så vill jag säga några ord om valet av domare i städerna. Man har sagt här, herr talman, att det nuvarande systemet skulle lämna tillräcklig garanti för att man erhåller väl utbildade domare. Jag får säga det, att jag är ju domare i en medelstor stad, och jag har under hela min verksamhet haft en stark känsla av att det varit en stor brist, att inte domstolens ledamöter haft den större erfarenhet, som det skänker att deltaga i domstolsverksamheten inom olika instanser. Städernas domarekår rekryteras ju vanligtvis på det sättet, att man tar in en ung notarie, som får börja tjänstgöra, och sedan befordras han så småningom till notarie och till rådman o. s. v. Han har hela sin erfarenhet, fränsett en tids tjänstgöring på landet i domsaga, från den stad, där han sedan blir kvar. Jag medger, att i många städer har man, när det gällt borgmästarval, tagit personer, som varit revisionssekreterare eller eljest haft en mera mångsidig utbildning, men detta torde icke vara regel. I fråga om tillsättande av städernas domare tages ofta icke tillräcklig hänsyn till att vederbörande har den utbildning, som brukar vara en förutsättning för att bli en god domare. Med den regel, som det kungl. förslaget upptar, skulle man kunna vänta sig, att man fick såsom domare i städerna personer, som hade deltagit i arbetet i olika domstolar och följaktligen hade den av mig önskade erfarenheten. Det skulle bli en cirkulation mellan de olika domargrupperna, mellan lantdomare och stadsdomare, som verkade välgörande och befruktande åt bägge hållen, ty det vore sannerligen av mycket stor betydelse, t. ex. att våra lantdomareaspiranter finge tillfälle att tjänstgöra i de större rådstuvurätterna och t. ex. där få erfarenhet om brottmål, som ju där förekomma i betydligt rikare utsträckning än på landsbygden. Jag tror, som sagt, att det skulle verka mycket välgörande, om man finge denna cirkulation, men för att få den är det nödvändigt, att man ändrar de nuvarande bestämmelserna, vilka gynna vad man skulle kunna kalla inavel på detta område.

Nu har utskottet något avvikit ifrån de bestämmelser, som den kungl. propositionen upptog. Utskottet har föreslagit, att man skulle lämna tillfälle till att så att säga kalla fjärde provpredikant, och denna utvidgning har skett på grund av de många olika meningar, som rätt inom utskottet i denna fråga. Den kan alltså betraktas som en kompromiss på den punkten mellan olika riktningar, men det är dock gjort det villkoret här, att den, som skall komma i fråga jämte de på förslaget upptagna, enligt vanliga befordringsgrunder skulle kunna konkurrera med dem. Detta betyder alltså enligt mitt förmenande, att man skall vid befordringsärenden taga hänsyn till vanliga befordringsgrunder. Gör man detta, har man dock den garantien, att man får minst en lika god kapacitet som de på förslaget uppförda, och jag förutser, att några större olägenheter icke därav skola uppkomma. Visserligen komma möjligtvis de politiska valen att fortsättas, men man tvingar dock det politiska parti, som vill lansera en kandidat, att välja en, som är högt kvalificerad, och det anser jag vara huvudsaken därvidlag.

Herr talman! Jag skall icke vidare upptaga tiden.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag vill gärna rätta ett misstag, som utskottets ärade ordförande nyss torde hava gjort beträffande min ställning till

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

städernas domstolar. Jag har i utskottet gjort gällande, att vid handläggning av brottmål de juridiska bisittarna i rådhusrätterna borde utbytas mot nämnd. Beträffande civilmål har jag icke tagit ställning till rådhusrätternas sammanläggning vid dessa måls handläggning vare sig i utskottet eller här i kammaren.

I öfrigt skall jag nu av allt som kunde förtjäna repliker endast upptaga en enda sak till bemötande. Det var verkligen beklämande att höra en den akademiska ungdomens rättslärare här prägla slagordet »självuppgivelseplikt» såsom en omskrivning för den i propositionen och av utskottet så starkt understrukna sanningsplikten för parterna. Jag skall inte själv upptaga herr Reuterskiölds argumentering till bemötande, men jag vill gärna i kammarens protokoll få inskrivna några rader, författade av en man, som torde omfattas av denna kammarens synnerliga förtroende, kammarens på sin tid högt aktade talman Ivar Afzelius. Han skriver i en bok om grunddragen av rättegångsförfarandet i tvistemål av år 1882 om parts sanningsplikt bl. a. följande, som jag tror att kammarens ledamöter gärna skola höra på. Han frågar: »Finns i civilprocessen en plikt att tala sanning?», och han svarar härpå: »Varken i den allmänna meningen eller i lagstiftningen har denna plikt vunnit vederbörligt erkännande. Att ljuga inför rätta anses visserligen icke mera hederligt än att ljuga annorstädes; men skyldigheten att där tala sanning kan icke sägas hava inträngt i det allmänna medvetandet. 'Prima regula juris est negare', säger ju ordspråket — att bestrida även vad man vet vara sant, är första regel i all rättegång — och därtill inskränker sig ofta nog hos oss ett rättegångsombuds hela sakförarekonst.»

Härefter citerar Afzelius tydligen någon redan på den tiden existerande målsman för herr Reuterskiölds uppfattning om självuppgivelseplikten. Citatet lyder så här: »Den ena av parterna anses ej böra vara pliktig att mot sin egen fördel gå den andra till handa med skäl, emedan det ej är förenligt med den naturliga försvarsrätten att nödgas framrätta vapen till sitt eget fördärv.» Sedan fortsätter Afzelius: »Såsom vi i det föregående framhållit, är det i allmänhet staten likgiltigt, huru med privata rättigheter förfäres. Staten har i fråga om dem intet *omedelbart* intresse att förhindra, att parterna ljuga sig till rättigheter eller ljuga sig ifrån skyldigheter. Men sanningsplikten kan på andra skäl grundas. Domarens ställning kräver, att han må äga avfordra parterna riktiga upplysningar i saken; part har ett berättigat intresse att fordra, det motparten icke må äga frihet att genom meddelande av oriktiga uppgifter eller genom undanstickande av sanna missleda domaren och sålunda bereda sig en obehörig fördel på rättvisans och motpartens bekostnad.» Och längre ned på samma sida fortsätter Afzelius: »Det vore i sanning förvånande, om part skulle äga rätt att tvinga varje medborgare, som står utom tvisten, att meddela vad han vet därom, fullständigt och sant, men icke själv kunna förpliktas att giva de upplysningar, som av motpartens rätt påkallas. Partens skyldighet måste i detta hänseende tvärt om vara vidsträcktare än tredje mans.»

Dixi.

Herr **Löfgren**: Endast några ord till repliker.

Till en början skall jag be att få uttrycka jag vill inte säga något missnöje, men min missträknung över att vi inte fått höra några visdomsord ifrån kammarens främste specialist på processrättens område, herr Trygger. I stället ha vi fått höra ett käserande och humoristiskt anförande, som innehöll ett par anmärkningar, som det syntes rätt så vägande, emot justitieministerns proposition, men som ändå slutade — om inte med en tillslutning till propositionen — så dock med en uppmaning att hoppa i det vatten, som vi nu snart nära nog se omkring oss: med någonting i den vägen som en allmän förhoppning, att

justitieministern skall fullfölja det goda verket på det sätt, att det i sin definitiva form kan vinna även herr Tryggers godkännande.

Jag tror för min del, att den ovanliga form, förslaget erhållit, haft det goda med sig, att ett svårt, invecklat och omfattande ämne, som inte är så mycket känt och kanske inte heller tilldragit sig så stort intresse bland riksdagens ledamöter, blivit dryftat i en rätt stor krets, först i utskottet och sedan här i kamrarna. Det är ju givet, att en hel del mer eller mindre mogna eller omogna förslag ha framkommit under diskussionen, och jag håller alldeles med herr Trygger om att justitieministern torde böra taga det hela cum grano salis, gallra med förstånd och inte känna sig bunden av tillfälliga majoriteter i en fråga som denna. Men jag beklagar, att man inte kunde just i en del svåra punkter, där olika meningar uppstått, få höra ett förlösande ord ifrån herr Trygger.

På en punkt gjorde herr Trygger en anmärkning, som jag tror gjorts ifrån alla sakkunniga håll, nämligen den, att det är att beklaga, att inte frågan om domstolsorganisationen, själva grunden för förfarandet, och rörande de organ, som skola tillämpa olika delar av förfarandet, blivit löst i detta sammanhang. Detta håller jag alldeles med om, men jag tror, att åtminstone de som suttit i utskottet, blivit övertygade om att det nu skulle vara stört omöjligt att få till stånd någon djupgående reform av domstolsorganisationen. Sedan har man att välja: Är det tillräckligt mycket att vinna på en reform av själva förfarandet, för att man skall våga försöket? För min del har jag — och jag tror av olika anledningar de flesta av oss — besvarat den frågan jakande, och det är av bestämda praktiska skäl, som vi varit med om att i princip tillstyrka propositionen.

Av det som yttrats i den föregående diskussionen fäste jag mig särskilt vid ett uttryck av herr Åkerberg, när han talade om parts sanningssplikt. Han ironiserade en smula över denna plikt för part och ville göra gällande, att den inte kan så strängt utkrävas. Han påminde om att det finns redan inskriven i vår rättegångsbalk en bestämmelse, som med ansvarspåföljd, ehuru ringa, bestraffar parts talande av osanning, men han säger, och det är sant, att stadgandet förlorat praktisk betydelse. Detta skulle, som han uttryckte sig, bero på att det vore något fel med den bestämmelsen i lagen.

Nej, herr Åkerberg, det är nog inte så, att det är något fel med själva bestämmelsen. Felet ligger däri, att det ursprungliga muntliga förfarandet, som tillämpades enligt vår rättegångsordning, försvunnit och ersatts av skrivelser, och det är, som vi många gånger hört, ytterst lätt att tala osanning, när man får skriva, men det är svårare att under den kontroll, som muntligheten innebär, ostraffat ljuga. Det är just det skriftliga systemet, som gör det svårt att upprätthålla sanningssplikten.

Så var det, för att återkomma till spørsmålet om föredragningsättet i hovrätten, herr Gustafsson, som tyckte att referentföredragningen mycket väl kunde förenas med ett muntligt förfarande. Nej, det kan den nog inte. Man kan inte kalla det ett muntligt och omedelbart förfarande, att en tjänsteman i hovrätten föredrar ärendet och sedan parterna få vara med på ett hörn och komma med sina anmärkningar efteråt och få frågor ställda till sig. Jag vill påminna om att för åtskilliga år sedan på den tiden, då jag var justitieminister och hade funderingar att på de partiella reformernas väg komma fram till en lämplig rättegångsreform i de mest nödvändiga punkterna, utarbetades inom justitiedepartementet ett förslag, som gick ut på att vid huvudförhandlingen skulle parterna få vara med och framställa frågor och även ha skyldighet att lämna upplysningar. Förslaget möttes av hovrätterna och andra sakkunniga — utom en hovrätt, där herr Hasselrot var president — med ett bestämt avstyrkande. Man sade, att mitt förslag var varken hackat eller malet. Man

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

borde hava ett muntligt förfarande med föredragning av parten eller ett skriftligt förfarande med referentföredragning. Men någon blandning ville de inte vara med om, den var otillfredsställande och hindrande för hovrätternas arbetssätt.

Till sist ha vi frågan om nämnden, som jag i mitt förra anförande icke angav min ställning till, ehuru den framgår av det förhållandet, att jag i detta avseende icke reserverat mig utan varit med om utskottets förslag. Jag vet inte, varest herr Björck inhämtat kunskapen, att det skulle hava hört till den urgamla germanska rätten, att nämnden hade majoritetsröst. I varje fall förhåller det sig väl på det sättet, att nämndens nuvarande sammansättning och verksamhetssätt är ett arv från gamla tider, då man hade de 12 edgärdsmännen och nämnden var ett bevismedel, som, då den höll ihop, kunde fria en part. En direkt arvinge till den äldsta nämnden är den nuvarande juryn. Hos oss har utvecklingen gått en annan väg, men kollektiv rösträtt hos nämnden torde vara ett gemensamt drag för nämnden såsom juryn med det historiska ursprung, som nyss antyddes.

När herr Schlyter för en stund sedan kritiserade vissa skäl, som skulle ha anförts för den kollektiva rösträttens bibehållande, slog han in öppna dörrar. Det finns, såvitt jag vet, ingen inom utskottet, som gjort sig skyldig till ett sådant »juristeri» som att vilja göra gällande, att vi jurister genom någon särskild nåd skulle hava fått mera sunt förstånd än lekmännen. Så är ingalunda förhållandet; det är uteslutande av andra skäl, som utskottet stannat vid ståndpunkten, att nämnden i sin nuvarande form bör bibehållas. För det första är det ju så, att propositionen i sin helhet vilar på den nuvarande organisationen, och att man vill göra så litet ändringar i nuvarande läge som möjligt. Och då frågar man sig: Varför skall man ändra just på denna punkt? Då man talat om att låta en majoritet inom nämnden överrösta domaren, är man inne på någonting, som man kallar för blandade jurist- och lekmannadomstolar, där lekmännen ha individuell rösträtt. Men det är en sak, som inte varit utredd och som det knappast kan vara skäl att i detta sammanhang upptaga till behandling.

Vidare får man ju erkänna, att den betydelse, som nämnden redan har, inte är ringa. Jag för min del tror, att nämnden haft en mycket stor betydelse, icke genom att den ibland överröstat domaren, utan genom samarbete med domaren. Men den har också såsom en enhet haft stort inflytande på rättsutvecklingen. Jag har roat mig med att för ett visst ändamål gå igenom en hel del fall, särskilt grövre brottmål, där nämnden i underrätterna fattat beslut emot domaren, och det intressanta har iakttagits, att nämnden i betydande grad bidragit till utvecklingen av den fria bevisprövningen, särskilt i grövre brottmål. Och jag frågar mig, om det inte varit tack vare nämndens sammanhållning såsom ett enhetligt uttryck för rättsmedvetandet på orten, som nämnden haft möjlighet till detta inflytande och fått den ställning i rättslivet, som den har. Denna särställning vill jag för min del inte vara med om att rubba.

Det är på dessa och förut anförda skäl som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till denna punkt med de reservationer, som jag tidigare har gjort.

Herr Åkerman: Herr talman! Att det finns så många jurister i första kammaren, hade jag verkligen inte reda på; men det är inte mindre än 15 av kammarens herrar jurister, som hållit anföranden i denna fråga, och då förstå herrarna, att jag känner mig generad över att öka antalet av jurister, som haft ordet. Jag ber emellertid, att herrarna inte skola vara ledsna på mig, för att jag upptager tiden en liten stund; det skall inte bli länge. Men jag tycker, att jag inte vill iakttaga fullkomlig tystnad i detta ärende, fastän jag inte varit med i utskottet. Till försvar för att jag vågar uppträda vill jag åberopa, att

jag varit ledamot av hovrätt i fem år, revisionssekreterare i fyra år och lantdomare i trettio år. Det kan ju sålunda hända, att jag har någon erfarenhet att åberopa.

Nu vill jag till en början — för att inte glömma det — uttala min belåtenhet över, att herr Bissmark skingrade de farhågor, som på vissa håll förefinnas för att, om riksdagen i dag biträder utskottets utlåtande, skulle detta på något sätt vara att försvära sig för framtiden. Det är ju ingalunda förhållandet. Och han har givit klart besked, att det står oss fullkomligt fritt att, om den av herr Trygger omtalade lilla prinsessan icke kommer att passa, så skicka vi henne hem igen, utan att det behöver bli krig med justitiedepartementet. Samme ärade talare använde en annan bild. Han talade om hoppning från trampolin, och att vi nu stode i begrepp att göra det där höga magistersprånget. Det tror jag inte heller, att den ärade talaren hade rätt i, ty nu är det inte fråga om detta. För min egen del får jag säga, att jag aldrig hoppar från trampolin numera, utan jag kliver helt beskedligt i vattnet, och det kommer jag även att göra i dag. Detta skola herrarna finna, när jag kommer till slutet av mitt anförande.

Nu är det ju ändå märkvärdigt, vilken makt slagorden ha. Här talas jämt och ständigt om den *muntliga* förhandlingen. Det är klart, att det är en god sak, men ingen av de även mest entusiastiska anhängarna av den muntliga förhandlingen, som haft det ordet i sin mun, tänker på att här införa en verkligt modern muntlig förhandling. Då jag var ung och började studera juridik, fick jag lära mig, huru man tänkte sig, att en sådan muntlig förhandling skulle gå till. Domstolen sitter i sin upphöjdhet, och på varje sida står en advokat av den allra högsta kvalitet, vanligen klädd i sidenkappa och med baret på huvudet. Så höras vittnena, varefter dessa underbara advokater hålla glänsande tal. Och så säger man: »Där är sanningen, där måste den vara, ty sanningen kan inte vara någon annanstans!» och på detta omedelbara intryck — »voilà la vérité!» — dömer man. Om det sedan skulle appelleras, får hela saken göras om, samma föreställning, samma vittnesförhör och samma, men kanske ännu mera charmant anföranden av advokater. Det är ju ingen, som drömmer om någonting sådant här, utan man har mycket mindre pretentioner. Och det är alldeles nödvändigt. För det första tror jag att hela denna teatraliska föreställning inte passar för oss nyktra svenskar, och för det andra är vårt land så vidsträckt och glest befolkat, att det inte finns någon möjlighet att arrangera dylika till sin spets drivna muntliga förhandlingar.

Jag vill också i detta sammanhang nämna, att jag — jag kan säga, med smärta — läste det uttalande, lagrådet hade vid skildringen av det nuvarande tillståndet här i riket, då man talar om denna skriftliga procedur, som växt oss över huvudet o. s. v. Det är ju tråkigt att tala i egen sak. Men jag vågar påstå, att den skildringen var mycket överdriven, och jag tycker inte, att det är rätt att göra en dylik; men det må ju vara. Det där har ju hänt för länge sedan, så att det är väl inte värt att gräva upp det i dag.

Sedan har man också från visst håll klandrat rådhusrätterna. Jag tror inte heller, att detta är rättvist. Det finns många duktiga domare i rådhusrätterna, och då vi nu för en stund sedan hörde herr Bissmark säga, att ledamöternas utbildning inte var den bästa utan att de helst borde ha varit assessorer och revisionssekreterare, så får jag säga, att den ärade talaren själv på ett ovanligt lysande sätt jävar sina egna påståenden. Här finnas även andra medlemmar i denna kammare, vilka bekläda liknande ämbeten och vilka vi alla respektera både för deras kunnighet och intelligens.

För min del hälsar jag med stor tillfredsställelse, att man anordnar en förberedande förhandling, ty det är alldeles på tok, att en domare sätter sig i domstolen utan att ha närmare reda på de mål, som han skall handlägga. Jag skall

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

tala om för herrarna, att då jag år 1900 först fick domsaga, fanns det i den trakten en massa s. k. stämningssivare. Det var gubbar i bygden, som voro spridda över hela domsagan. Domhavanden hade ingen aning om vad det var för slags mål, som han skulle handlägga, förrän han kom till tinget, och då voro stämningssivarna där och hade sina stämningslistor med sig. Då i sista stund fick domhavanden se, vad det var fråga om. Att det gick lyckligt var, kan man ju säga, tur. Men det berodde ju också därpå, att man spände sina krafter till det allra yttersta. Vi skola besinna, att det var långa dagars förhandlingar med vittnesförhör i det ena målet efter det andra, som ramlade ned på domaren utan att han i förväg hade någon aning om, vad som väntade. Så galet är det inte på långt när nu. Det är ju redan under hand avhjälpt, så att domaren har någorlunda reda på, vad som skall förekomma. Genom att folk varit tillmötesgående har man fått litet hjälp. Folk har i förväg kommit in med utförliga stämningsansökningar, och därigenom har man fått reda på en del.

Nu är det meningen att göra en verkligt allvarlig förberedande förhandling. Detta måste ju hälsas med stor tillfredsställelse. Men den stora tvistefrågan där är den: huru skall man skilja ut de mål, som skola gå till den förberedande förhandlingen, och dem, som icke skola göra detta? Gränsen är svår att draga. Här har man sagt, att till den ena kategorien skulle höra alla civila mål och sådana små brottmål, i vilka endast målsägarna föra talan. Jag vågar inte bestämt säga, om den gränsen är bra dragen. Men jag tror, att det för säkerhets skull är bäst att draga gränsen i lagen. Ty om man överlämnar detta till domstolarna, kan det leda till konsekvenser, som inte äro riktigt lyckliga. Jag vågar verkligen inte göra något bestämt uttalande, men jag lutar mest åt det hållet, att lagen bör avgöra, var gränsen skall gå. Men detta drar med sig en svårighet. Om gränsen drages, såsom här är föreslaget, kommer en mängd skräpmål att behandlas i den första förhandlingen, och då är det ganska bittert, att de skola överlämnas till en ny förhandling. Då säger man: låt domaren avgöra saken! Men då kommer man till en annan svårighet: då finns det ingen nämnd, och då är man ute på ett gungfly. För närvarande är det så, att domhavanden inte ens får förnya en inteckning, utan att han har nämnden bakom sig. Nu vill man låta domaren ensam döma i tredskomål och medgivna kravmål. Men det är ju i alla fall ett litet naggande i kanten på nämndens befogenhet. Man måste sannerligen vara försiktig, och jag vågar inte ge något bestämt om-döme i detta avseende.

Sedan komma vi till den muntliga huvudförhandlingen. Då vill jag säga, att man inte kan låta bli att le ett litet — naturligtvis aktningsfullt — löje, då man ser, huru utskottet bemödat sig att kryssa sig fram och inte ge för mycket på hand åt någotdera hållet. Å ena sidan säger man, att det uteslutande skall vara ett muntligt förfarande, men å den andra vill man gärna ha litet skriftligt. Det finns ingen möjlighet att med en verkligt koncis lagtext ordna den saken, utan det får bero på domarens förstånd, huru han kan jämka och ordna. Nu vill jag säga, att jag inte kan begripa, att det kan vara trevligare att höra en enkel lantman, som kanske är blyg och försagd då han första gången står inför domstolen, stå och hacka, stamma och taga tillbaka, i stället för att låta honom ha en skrift, som är klar och som han kan läsa upp, medan domaren punkt för punkt går igenom och frågar, vad han menar med det ena och med det andra. Det måtte väl vara ett muntligt förfarande, fastän det är litet papper och bläck inblandat i saken. Inte skall man fasa så förskräckt för papper och bläck, att man inte vill höra talas därom. Det går ju inte.

Det har också varit många funderingar, huru man skulle förhålla sig till det material, som insamlats vid den förberedande förhandlingen. Det är klart, att även där blir en massa skrifter; men även detta reder sig nog, det är ingen fara. Man får väl också taga detta, om det gäller och om det inte skulle bli

någon ordning på annat sätt. Antag, att det gäller ett arvskifte, som någon skall muntligt beskriva exempelvis sålunda: »Min farfar var född då och då och hade så och så många barn. Min far var född då och då och hade så och så många barn», o. s. v. Till slut kommer man under fund med att det inte går att reda ut det, utan att få det skriftligt.

Jag vill endast ha sagt, att man inte får driva det därhän, att man av fruktan för skriftlig process ointetgör alla skriftliga utläggningar, när man har visshet om, att domaren går igenom målet för domstolen och att den får en muntlig förklaring om, vad som menas.

Det är en annan sak, som också är klar, såsom en föregående talare påpekar. Jag skall inte heller uppehålla mig vid den — nämligen att uppskovsolägenheterna som vi så mycket talat om aldrig fullt kunna borttagas. Det kan hända tusen saker, som göra, att det måste bli ett uppskov. Det är väl ingen olycka, om ett mål förekommer två, ja, till och med tre gånger. Det kan inte hjälpas. Men att lagen ställer sig på den principen, att det skall vara en förberedande förhandling och sedan en huvudförhandling, där så mycket som möjligt på en gång presenteras, är ju ingenting annat än bra.

Det var två saker. Men så var det en tredje mycket viktig sak, nämligen att den fria bevisprövningen blir lagfästad. Vi ha ju, så gott vi kunnat, hankat oss fram till det bestående systemet, men man har på känn att den fria bevisprövningen borde vara befästad i lagen. För denna fria bevisprövning ha ju framför allt de gällande vittnesjäven stått i vägen, men nu är det meningen att man skall införa en fullt fri bevisprövning. Det är ju bra, det måste alla med tillfredsställelse erkänna.

I detta sammanhang vill jag endast säga ett enda ord om vad man kallar parts sanningssplikt. Det är väl alldeles tydligt och klart, att i lagen bör på det allra allvarligaste fastslås parts sanningssplikt; men den stora frågan är, om man skall kriminalisera ett brytande mot denna sanningssplikt. Utskottet har ju självt icke vågat att i brottmål införa kriminalisering av falsk parts utsaga, utan det skulle ju endast gälla de civila målen. Nu är ju till en början gränsen rätt så svävande. Till brottmål räknas även sådana skadeståndsmål, i vilka icke yrkas ansvar blott talan grundas på brottslig gärning. Hela min inställning till frågan är emellertid den, att jag inte tycker om att med straffbestämmelser inskräpa en sådan sak som sanningssplikten, i synnerhet om den inte är konsekvent genomförd, så att man stadgar den i alla mål. Sunda förnuftet säger ju dock, att i ett grovt brottmål är frestelsen så stor för den tilltalade att dölja sanningen, att det inte går an att stadga ansvar för falsk utsaga av parten, och nog tycker jag, att man även i de civila målen till en början åtminstone skulle kunna se, om det inte ginge an att utan att stadga ansvarspåföljd lära folk att hålla sig till sanningen, då de i regel skola själva komma till domstolen och muntligen förhöras av domaren. Är det en liten smula fart i domaren och begriper han sin sak, så tror jag, att den part, som vill ljuga, så småningom skall mista lusten. Därtill kommer vid den fria bevisprövningen, att om en person beslås med lögn i den ena punkten, så tror domaren honom inte på de andra punkterna heller. Detta är straffet. Men jag skakar på huvudet beträffande kriminalisering av att en part narras. Men på samma gång bör lagen på det mest otvetydiga sätt inskräpa, att man skall tala sanning inför domstol.

Så kommer jag till frågan om nämnden, och det har ju talats mycket om denna. Även där är det ju mycket svårt att ge ett bestämt råd. Men jag må säga, att jag inte känner mig övertygad om att det för närvarande skulle vara något verkligt demokratiskt krav att utvidga nämndens befogenhet. Min unge kamrat, herr Björck, talade så vackert om detta krav. Men det var bra länge sedan, som det kravet framställdes från folkligt håll. Att det skedde på den tiden berodde på böndernas allmänna inställning gentemot ämbetsmannaklassen,

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

och vad särskilt häradshövdingarna angår var det nog så, att i äldre tider voro de svenska häradshövdingarna ganska morska herrar. Jag tror, att de trots sina många goda egenskaper kanske hade den lilla svagheten, att de togo folket litet för mycket uppifrån. Och bonden var på den tiden inte densamme som nu. Jag tror nog, att häradshövdingen kallade bönderna för du, utan att han druckit brorskål med dem, och i övrigt behandlade dem en smula överlägset, så att de kände trycket av den förnämne herrn, som de gärna skulle velat opponera sig mot, bara de vågat. Det förhåller sig nog helt annorlunda nu för tiden. Det är en helt annan anda i domarekåren. Det lär finnas — jag känner dock inte någon — en och annan häradshövding, som tager munnen full. Men de äro lätt räknade, och tro mig, mina herrar, de försvinna snart, ty de passa absolut inte i detta samhälle. Nu hava vi häradshövdingar, som lärt sig vett och som förstå, huru man skall umgås med folk, häradshövdingar, som uppträda på ett sådant sätt, att då de sitta i domstolen, te de sig snarare som en snäll farbror än som en sådan där barsk herre, som excercerar med och rent av är ovetting mot folket. Jag tror, att de förhållanden jag nu berört äro förklaringen till de gamla framstötarna i syfte att öka nämndens befogenhet. Men nu ha vi hört av nämndemän här i kammaren, att ingen av dem kan minnas, att de träffat på en häradshövding av den där överlägsna typen. Därför tror jag, att man kan se tiden an och, om det verkligen skulle bli någon bestämd fordran på reform på detta område, ta upp frågan på nytt.

Det var en ärad talare på förmiddagen, som sade, att han förgäves sökt att för utlänningar förklara, huru man kan ha en sådan bestämmelse, som att nämnden skall vara enhällig för att kunna överrösta domaren. Det kunde nämligen ingen utlänning förstå. Ja, jag tror, att den ärade talaren bara behövt säga dessa utlänningar, som säkerligen stodo mycket högt i bildning, att denna institution och denna anordning äro lika gamla som det svenska samhället. Så hade vederbörande begripit, varför de finnas kvar. Vi må ha den ena eller den andra trosbekännelsen i politiskt hänseende, men i vissa punkter äro vi alla mycket konservativa, vilket herr Lindhagen också klagat över här i kammaren, och det tror jag vi alla äro beträffande vår gamla svenska nämnd. Min ställning till frågan är alltså: »vänta och se!»

Nu kommer jag till den sista punkten jag vill beröra, och då skall jag be justitieministern vara vänlig att ett ögonblick höra på mig, så skall jag ge honom ett råd. Han tager nog inte illa upp, då rådet kommer från en så gammal man som mig och då det ges offentligt, så att han inte behöver frukta, att det skall sägas komma från hemliga rådgivare, som springa och fjäska i trap-porna, utan jag står här i kammarens talarstol och riktar det rådet till honom. Innan jag gör detta, vill jag emellertid uttala min tillfredsställelse över, att han redan så kraftigt beskurit kommissionens betänkande, som han gjort. Men enligt min uppfattning räcker det inte. Får jag nu ge ett råd, vill jag säga justitieministern: kom in till nästa år — jag tror det skulle medhinnas — med ett förslag, där man inför den förberedande förhandlingen, en förnuftig muntlig och koncentrerad huvudförhandling och en fri bevisprövning, men låt bli det andra ännu så länge. Det blir annars för mycket på en gång. Jag tror, att det mycket väl går för sig att sova ut dessa tre saker, som jag talat om. Få vi dem, kan det vara så länge med hovrätterna.

Jag skulle nu vilja rekommendera ännu en sak, men innan jag kommer därmed, skall jag tala om, att det är en tanke, som jag haft ända sedan jag var föredragande i högsta domstolen. Jag må säga, att jag då många gånger med en viss förskräckelse tänkte: »Här faller högsta domstolens dom blott på min föredragning.» På den tiden lästes mycket sällan några handlingar, utan det var en, som tog promemorian. Man litade emellertid på att den, som föredrog, var en hederlig karl, som gjorde så gott han kunde, och han visste, att hela

hans juridiska bana stod på spel, ifall han felade. Man litade, som sagt, på honom, och det gick lyckligt, såvitt man vet. Jag tänkte emellertid i alla fall många gånger, att det vore allt bra ändå, om parterna eller deras ombud vore inne och åhörde föredragningen, så att när man slutade, ena sidan skulle kunna säga: »Låt mig få påpeka en sak! Ni har visserligen sagt det, men ni har inte tryckt tillräckligt på det och låt mig därför nu få tala.» Sedan kan den andre säga: »Det är en sak här, som jag också vill påpeka.» Bara med en sådan anordning försäkrar jag, att en stor trygghet står att vinna. Och det är likadant i hovrätterna, där målen föredragas antingen av en ung fiskal eller en ledamot. Låt dem, som målen gälla, få vara inne och höra på och göra sina anmärkningar! Börja med detta och se, hur det faller ut! Jag tror, att det skall visa sig, att detta är en god sak. Under tiden vänjer man sig vid att dörarna till hovrätterna och högsta domstolen äro öppna. För närvarande äro de slutna.

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

Nu är jag visserligen inte säker på att så många människor komma att gå dit. Jag tror inte, att det blir så många. En liten anekdot skall jag tala om, innan jag slutar. Den är från den tid, då jag satt som ledamot i hovrätten här i Stockholm, och det är många år sedan. En dag öppnades dörren, och in trädde en gammal häradshövding från landet, som kände ordföranden på divisionen och frågade, om han fick höra på. »Ja, det får du gärna lov till,» sade ordföranden. Gubben gick bort och satte sig i ett hörn och satt där från klockan 11 till klockan 2, när vi slutade. Han gick litet före sammanträdet slut, och då sade ordföranden: »Man skall vara något till renons på nöjen för att gå hit och höra på oss.»

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Endast ett par ord.

Det var med stor tillfredsställelse, som jag hörde utskottets ärade ordförande gå in för den ena och enligt min uppfattning lyckligare tolkningen av det, som utskottet hade skrivit eller fått för sig skrivet. Men när jag då slår fast denna tolkning, som ordföranden i utskottet framställde, måste jag göra mig den frågan: Innebär inte det i själva verket detsamma som att säga, att vad riksdagen nu beslutar att skriva till Kungl. Maj:t, det bör Kungl. Maj:t inte fästa något större avseende vid? Det blir ungefär kontentan också av den ståndpunkt, som en ärad talare på stockholmsbänken här framkastade. Vi skriva och besluta, men vi säga själva, att vi äro icke bundna av det. Är Kungl. Maj:t då på något sätt vägledd av detta uttalande? Det är intet annat än en stundens ingivelse av en tillfällig majoritet.

Den andra punkten, som jag med ett ord skulle beröra, är den om sanningsplikten. För den vanliga uppfattningen synes det mig åtminstone vara klart, att med sanningsplikt menar man en plikt att tala *sanning*, när man talar. Men i det här förslaget betyder sanningsplikt en plikt att *tala* och, när man då talar — eller skriver — tala sanning. Det är enligt min uppfattning en mycket felaktig användning av uttrycket sanningsplikt att använda det för skyldighet att tala och lämna upplysning om allting vid äventyr av straff. Det är ju, som den siste ärade talaren mycket klart och riktigt har påpekat, så, att i brottmål får man inte ställa det kravet, därför att där står det så många personliga intressen på spel. Jag undrar, om i ett enkelt brottmål detta personliga intresse, som står på spel, är större än i ett mycket omfattande och viktigt civilmål. För min del vågar jag påstå, att partens intresse i det civila målet många gånger kan vara *mycket* större än vad det någonsin kan vara i ett brottmål. Anlägger man den synpunkten och inte vill vara med om straff för underlåtenhet att *tala* i brottmål, då torde man inte heller vara berättigad att pålägga något sådant straff, då det gäller underlåtenhet att *tala* i civilmål. Sanningsplikt är således en plikt att tala sanning, när man

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

talar, men icke en plikt att tala, oaktat det är den senare meningen, som behärskar hela förslaget.

Om man nu tänker sig en sådan här sanningsplikt, frågar man sig till sist: Vad blir följden av underlåtenhet att lämna upplysningar? Ja, det bör naturligtvis icke bli straff enligt min mening, utan det blir den risken, att när upplysningarna inte äro behörigen lämnade, får parten stå sitt kast i det avseende det här brister, och den siste ärade talarens utveckling av synpunkten synes mig vara ganska riktig och tilltalande. Av parts tystnad och uteblivna svar kunna också slutsatser dragas.

Till sist, herr talman, vill jag endast säga ett ord angående det intryck, som denna debatt åtminstone på mig har efterlämnat. Här har framhållits, att det primära bort vara organisationen, men det har också betonats med mycken styrka från andra håll, att om detta hade blivit huvudpunkten, hade ingenting gått igenom. Jag tror, att man kan vara tacksam för att departementschefen bortsett från organisationen, icke blott med hänsyn till möjligheten för honom att få igenom vad han här lagt fram, utan också med hänsyn till att vad som sålunda lagts fram kommit speciellt genom debatten här att framstå i sin rätta dager, just därför att det icke kopplats samman med organisationen. Jag erinrar mig från debatten häromdagen om dagsbot, att den till slut reducerade sig till en skrivning, som i praktiken skulle bli tämligen värdelös. Och när man hör debatten här och icke minst den siste ärade talaren, tycks resultatet av nu ifrågavarande stort anlagda reform, när den begränsas till förfarandet, också bli ungefär detsamma som under en normal utveckling utan nya principer. Jag undrar, om icke under sådana förhållanden hela reformen kan liknas vid kejsarens nya kläder.

Herr Lindhagen: Vi behandla nu första paragrafen, och snart är väl generaldebatten slut. Då skola vi ha klart för oss, vilka yrkanden böra framställas under första paragrafen. Det gäller, såvitt jag vet, endast att välja mellan utskottets yrkande och ett yrkande av Schlyter m. fl.

Det är ganska äventyrligt, att i utskottets förslag såsom ingress talas litet allmänt under »behovet av en rättegångsreform» även om vissa riktlinjer, om vilka man sedan under de speciella punkterna stannat vid olika meningar. Det värsta är, tycker jag, att på sid. 8 i utskottsbetänkandet står det: »Jämväl i fråga om städernas domstolar kunna vissa anmärkningar framställas. Dessa avse främst ordningen för domstolsledamöternas tillsättande.» Där äro vi således inne på denna brännande fråga, en av de mest brännande, som förekomma.

I stället för detta stycke, som avser val av domare vid underrätt — som ju egentligen inte är något val utan ett förslag, som valmännen få göra och varefter sedan Konungen väljer bland de föreslagna, ehuru vi kalla det för korthets skull för »folkets val av sina domare» —, vill herr Schlyter m. fl. för att mildra detta, såsom framgår av sid. 99, ha följande: »Jämväl i fråga om städernas domstolar kunna vissa anmärkningar framställas. Den särskilda ordning som gäller för tillsättande av städernas domare har medfört en skarp gräns mellan dessa domare och den statliga domarkåren och därigenom förhindrat en ur olika synpunkter önskvärd cirkulation inom domarståndet.» Under en annan punkt utveckla dels dessa reservanter och dels jag närmare vår syn på förslaget i denna del.

Jag vill inte blanda in det här under § 1, då denna fråga på allvar kommer upp under punkt 30. Jag måste därför inskränka mig till att yrka, att stycket på sid. 8 får åtminstone den lydelse, som föreslagits av Schlyter m. fl. i den på sid. 99 återgivna reservationen i dess första del. Med min

ståndpunkt, som är mera markerad än reservanternas, skyller jag dock inte på städerna. Den omständigheten, att landsbygden har en annan tillsättningsordning än städerna, har bidragit till samma resultat. Dessutom måste anmärkningen definitivt avböjas. Det bör, till skillnad från de övriga reservanternas, undvikas att antyda och delvis redan nu verka för, att den slutliga reformen skall låta även rådhusrätterna bli enmansdomstolar, företrädesvis till och med utan nämnd. — Mitt och mångas program är, som sagt, att landsbygdens domstolar skola låna kollegialiteten från rådhusrätterna och städernas domstolar skola låna nämnden från landsbygden.

Landsbygdens folk bör väl också ha rätt till inflytande på utseendet av sina domare, lika väl som fallet redan är vid utseendet av deras själasörjare.

I denna generaldebatt, liksom i reservationen, ha av mig uttalats betänkligheter mot förslaget, särskilt därför, att det ej inlåter sig på vad jag tilllåt mig kalla »en demokratisk rättegångsreform». Denna erinran har ej upptagits till något bemötande under frågans behandling av någon talare. Det må då verkligen sägas rent ut, att den här reformen, den moderna rättegångsreformen, som den kallas, har kommit från det västerländska Europa. Det är en rörelse ibland Europas merkantila värld och bland de högre juristämbetsmän och advokater, som i lagstiftning och rättsskipning ha sitt aktuella verksamhetsområde i de invecklade och intressanta tvisterna om de större ägodelarna. Därtill sluter sig den övriga konservativa ämbetsmannavärlden, som i vår tid industrialiserats av aktiernas revolution. Rationaliseringen av dessa mål riktar emellertid uppmärksamheten på brister, vilkas avhjälpande gagnar likaledes andra ändamål. Det är ur den synpunkten, som mången kan och bör biträda en del av den moderna riktningens strävanden. Men det talas, som sagt, föga om folket, som har de fattiga målen, och ännu mindre om dem, som aldrig komma fram till domstolarna. Om denna sida av saken har min erfarenhet från domstolarna och det politiska livet lärt mig åtskilligt. Man talar icke ens om något förlikningsförfarande och icke heller om rationaliserad och vidgad rättshjälp. Det talas inte ens om de norska och danska förlikningsråden, som i sina hemland uppbäras, åtminstone i Norge, av det största förtroende och anses vara av största nytta. Utskottet har emellertid yttrat sig om denna senare sak och på rak arm skrivit bort den som oduglig i alla avseenden! Utskottet hade väl bort vara åtminstone litet försiktigare i sitt omdöme om dessa saker, då man vet, att norrmännen slå vakt om detta råd såsom en betydelsefull insats på vägen till en demokratisk rättegångsreform. Den intressanta anordningen är införd i Norge, att i förlikningsrådet, som ock har domsrätt, skola parterna komma personligen tillstådes, de få ej ha något biträde med sig. Med andra ord, där komma två enkla människor och ställas emot varandra inför en patriarkalisk förlikningsnämnd, som kan bestå av bara lekmän, fastän den ibland har en jurist till ordförande. Det är i ringa antal fall, som domarna överklagas. På detta sätt förlikas det och dömes det under enkla, billiga former, vilket måste vara en bra rättshjälp. Det påminner i viss mån om vår gamla »kämnersrätt», som gick ut på torgen och dömde. Den kom således *till* folket.

Vårt nuvarande rättegångssystem och än mer de tillämnade förbättringarna äro däremot ordnade så, att folket från sina vrår skall söka upp de administrativa labyrintherna. Det är mödosamt, ja ogörligt för de flesta. De stupa över tagtrådsstängslen på den långa vägen.

Den moderna västeuropeiska rättegångsreformen har alltså ej kommit från folket. Det är ostridigt i varje fall. Det är en juristreform med intresset koncentrerat på de invecklade målen, som äro ett utflöde av tidens kamp om de stora ägodelarna. Hur många gånger har jag ej från norrländsk lantbefolkning,

*Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)*

Ang.
huvudgrun-
derna för en
rättegångs-
reform.
(Forts.)

under årtionden kan jag säga, fått förfrågningar: »Var skall hjälp bringas oss? Vi stå rättslösa. Rättsbildade advokater söka sig till det klientel, som kan betala. De äro följaktligen anställda hos skogsindustrien, och vänder man sig till dem, vilja de inte stöta sig med bolagen och inte processa mot bolagen, ty där ha de sina inkomster.»

Det är därför sant som folket säger: »Vi äro rättslösa!»

De flesta sakkunniga tala om muntlighet och den rättsbildade advokaten såsom en odelbar enhet. Var anträffas dessa advokater? Hos skogsindustrien såsom nyss erinrades. Och så processa de i London, som jag visade nyss, då Mälarbanken och Wallenberg stodo emot ett engelskt miljonbolag, ty jag förmodar det var någonting sådant det rörde sig om i detta fall.

Folket är rättslöst, och statsmakten intresserar sig föga för saken. Man har förhåxats av den här »moderna» rörelsen på höjderna inom juridiken och köpenskapen, att deras klientel och deras intressen gå före allt annat. Så nog får man säga, att den europeiska modernismen har sina sidor.

Denna kommer som sagt icke från folket. En lekmannarepresentant i utskottet framslungade i början av utskottets förhandlingar det ordet: »Vi ha inte begärt denna reform!» Och detta är sant.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o) att den nu föredragna punkten skulle godkännas; 2:o), av herr *Schlyter*, att nämnda punkt skulle godkännas med den ändring av sista stycket å sid. 8 i det tryckta utlåtandet, som förordats i den av honom m. fl. vid punkterna 1, 28 och 30 avgivna reservationen; 3:o) att punkten skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Christenson m. fl. därom anförda reservationen; samt 4:o), av herr *Reuterskiöld*, att riksdagen skulle, såsom yttrande angående de genom förevarande proposition framlagda huvudgrunderna för en rättegångsreform, till Kungl. Maj:t överlämna särskilda utskottets betänkande nr 1 med därtill hörande reservationer ävensom de i kamrarna i ärendet förda protokoll.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på punktens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Schlyter* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner punkten 1 av särskilda utskottets yttrande i utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda punkt med den ändring av sista stycket å sid. 8, som föreslagits av herr *Schlyter*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 2.

I denna punkt hade utskottet anfört:

»Av den lämnade redogörelsen framgår, att de brister, som vidlåda det nuvarande rättegångsväsendet, i huvudsak avse rättegångens inre gestaltning. Med hänsyn härtill synes reformarbetet främst böra inriktas på åstadkommande av ett förbättrat förfarande. Ändringar i organisationen böra vidtagas endast såvitt de äro nödvändiga för att domstolar och andra organ skola bli i stånd att uppbära ett dylikt förfarande.»

Enligt en vid förevarande punkt afgiven reservation hade herrar *Christenson, Frändén, Jönsson* i Boa och *Olson* i Torsby ansett, att punkten bort er- hålla följande lydelse:

»Utskottet anser, att reformarbetet i huvudsak bör inriktas på åstadkommande av ett förbättrat förfarande och därmed sammanhängande förhållanden. Ändringar i organisationen böra vidtagas endast i den mån de äro nödvändiga för att domstolar och andra organ skola bli i stånd att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina uppgifter.»

I herr *Lindhagens* reservation hade under punkten 1 hemställts, att riksdagen ville beträffande grunderna för en rättegångsreform uttala sig för att i huvudsak godtaga det skisserade förslaget såsom ett provisorium med uttalande tillika, att det borde snarast möjligt efterträdas av en demokratisk rättegångsreform.

Herr *Lindhagen*: Herr talman! Här upptages nu frågan om huvudförhandling vid underrätt, och då först frågan i vad mån målen skola inledas med en neutral framställning från domstolen, vilket man nu vill taga bort. Denna princip har jag och flera med mig inom utskottet förfäktat, att vi böra bibehålla. Det är en gammal svensk princip främst i hovrätterna och högsta domstolen men också efter råd och lägenhet i underrätterna, att förhandlingen inledes med en neutral redogörelse från domstolen. När man nu inte skall inlåta sig på någon ändring av organisationen, då är det väl nyttigt, att man bibehåller denna gamla svenska institution även i tillämpliga delar för underrätterna.

Nu har emellertid i fråga om inledandet av huvudförhandling vid underrätterna förklarats av utskottet, att parterna böra inleda den, men det finns ju ingenting, som hindrar, säger utskottet, rättens ordförande att, om han vill, göra en orientering av tvistens utgångsläge. Jag vill, för att principen skall hållas klar, ha utsagt, att domarna böra göra en sådan framställning, men anse de det onödigt, kunna de underlåta det. Därför har jag för min del yrkat, att yttrandet skall få den förändrade lydelse, som återfinns under punkt 2 i min reservation, att »huvudförhandling vid underrätt bör likasom vid hovrätt och i högsta domstolen inledas med en neutral framställning från domstolen».

(Herr *Akerberg*: Den punkten är icke föredragen!)

Herr *Lindhagen*: Herr talman! Det är svårt att finna sig tillrätta bland alla dessa punkter. Om vad jag nu yrkar faller under en kommande punkt, får jag väl återkomma. Jag har sammanblandat utskottets och min punkt nr 2.

Herr *Frändén*: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Christensons m. fl. reservation.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande punkten samt vidare därpå att punkten skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Christenson m. fl. därom

Ang.
huvudgrunderna för en
rättegångsreform.
(Forts.)

Ang.
Huvudgrun-
derna för en
rättsgångs-
reform.
(Forts.)

anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

Godkändes.

Ang.
förberedande
förfarande
i vissa mål.

Punkten 4.

I denna punkt hade utskottet till en början uttalat sin anslutning till en av departementschefen förordad anordning, enligt vilken i alla tvistemål och sådana brottmål, däri talan fördes allenast av enskild målsägande, huvudförhandlingen skulle föregås av ett förberedande förfarande. I det följande hade utskottet anfört bland annat:

»Ej heller synes det lämpligt, att huvudförhandlingen inledes med en av ordföranden lämnad redogörelse för det vid förberedelsen återopade materialet. En sådan redogörelse skulle i regel försvåra ett naturligt framläggande av saken från parternas sida och lätt kunna föranleda konflikter mellan domaren och parterna eller deras ombud. Vad nu sagts hindrar naturligen icke, att ordföranden för att underlätta uppfattandet av den följande partsframställningen vid huvudförhandlingens början kort angiver det genom förberedelsen vunna utgångsläget för tvisten. I många fall torde en dylik sammanfattning särskilt för lekmännen i rätten vara av värde.»

Under punkten 2 i herr *Lindhagens* reservation hade hemställts, att riksdagen ville uttala sig för att huvudförhandling vid underrätt borde likasom vid hovrätt och i högsta domstolen inledas med en neutral framställning från domstolen eller dess kansli över tvistens utgångsläge och huvuddrag, såvida ej domstolen ansåge det obehövt.

Herrar *Christenson*, *Frändén*, *Jönsson* i Boa och *Olson* i Torsby hade enligt avgiven reservation ansett, att den föredragna punkten bort erhålla den lydelse, reservationen visade. Det av reservanterna föreslagna yttrandet innehöll bland annat ett uttalande av följande lydelse:

»Det har ifrågasatts, att huvudförhandlingen borde inledas med en av ordföranden lämnad redogörelse för det vid förberedelsen återopade materialet. Om en sådan mera omfattande redogörelse icke skulle anses lämplig, synes ordföranden i varje fall böra för att underlätta uppfattandet av den följande partsframställningen vid huvudförhandlingens början kort angiva det genom förberedelsen vunna utgångsläget för tvisten. I många fall torde en dylik sammanfattning särskilt för lekmännen i rätten vara av värde.»

Enligt en annan reservation hade herr *Per Gustafsson* och herr *Johansson* i Bro ansett, att punkten bort erhålla den lydelse, utskottet föreslagit, dock med den ändring, att det nyss återgivna stycket avfattades sålunda:

»I regel torde vara lämpligt, att ordföranden för att underlätta uppfattandet av den följande partsframställningen vid huvudförhandlingens början kort angiver det genom förberedelsen vunna utgångsläget för tvisten. Särskilt för lekmännen i rätten torde en dylik sammanfattning vara av värde.»

Reservation hade vidare anmälts av herr *Linder*, som dock ej antytt sin mening.

Herr *Lindhagen*: Herr talman! Här står det talat om »förberedelse», men det finns ingenting nämnt om huvudförhandling. Det faller emellertid under rubriken förberedelser, vilket är villsam. Men här tycks mitt yrkande

under punkt 2 i min reservation passa bäst. Jag hänvisar således till vad jag nyss anförde därom under punkt 2 i utskottets betänkande.

Det står som sagt nederst på sid. 11 i utskottets utlåtande: »Vad nu sagts hindrar naturligen icke, att ordföranden för att underlätta uppfattandet av den följande partsframställningen vid huvudförhandlingens början kort angiver det genom förberedelsen vunna utgångsläget för tvisten.» Mig synes, att det bör vara som nu är fallet, d. v. s. att han *bör* göra det, i den mån han kan det, men om han anser det obehövt, kan han få underlåta det.

Detta står i punkt 2 i mina yrkanden på sid. 73. Jag yrkar således bifall till detta yrkande under den här föredragna punkten. Detta innebär, att i stället för att det icke skall vara något hinder för ordföranden att taga ledningen, bör riksdagen uttala sig för, att »huvudförhandling vid underrätt bör — lika som vid hovrätt och i högsta domstolen — inledas med en neutral framställning från domstolen eller dess kansli över tvistens utgångsläge och huvuddrag, såvida ej domstolen anser det obehövt».

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! I denna punkt har jag och herr Johansson i Bro avgivit en reservation, som återfinnes på sid. 87, och jag ber att få yrka bifall till denna, som går ut på, att de sju nedersta raderna på sid. 11 i utlåtandet utbytas mot ett uttalande av innebörd, att det är domaren, som i regel skall meddela nämnd och parter utgångsläget för tvisten. Det bör icke, som utskottet anser, vara ett undantag, att domaren skall göra detta.

Herr Linder: Herr talman! Även jag har vid denna punkt avgivit en reservation. Då tiden emellertid är långt framskriden skall jag icke uppehålla kammaren i någon nämnvärd grad med att motivera densamma utan endast förklara, att jag i huvudsak instämmer med herr Lindhagen i hans uppfattning, att domstolens ordförande skall redogöra för förberedelsen, när det skrides till huvudförhandling, och att detta måtte ske i en mera fyllig och omfattande form, än vad utskottet föreslagit.

Herr Lindhagen: Herr talman! I stort sett sammanfaller min reservation med de andra här framförda förslagen, till vilka också yrkats bifall. Jag har här icke uttalat någon regel. Det kan hända, att domaren i en mängd fall finner det behövt att göra det, men om han icke finner det behövt, kan han underlåta det.

Men jag röstar naturligen hellre för de övriga reservanternas yrkanden än för utskottet förslag.

Herr Frändén: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Christensons reservation.

Herr Bismark: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o) att punkten skulle godkännas med den lydelse, som påyrkats i den av herr Christenson m. fl. därom anförda reservationen; 3:o) att kammaren skulle bifalla punkten 2 i den av herr Lindhagen vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 4:o) att punkten skulle godkännas med den lydelse, som förordats i herr Per Gustafssons och herr Johanssons i Bro reservation.

Ang.
förberedande
förfarande
i vissa mål.
(Forts.)

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på punktens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Per*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 4:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner punkten 4 av särskilda utskottets yttrande i utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda punkt med den lydelse, som förordats i den av herr *Per Gustafsson* och herr *Johansson* i Bro därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 5.

Godkändes.

Punkten 6.

Ang.
muntlighet i
rättegångs-
förfarandet.

Utskottet hade i förevarande punkt anført:

»I nära samband med frågan om koncentration i förfarandet står spörsmålet om skyldighet för parterna att muntligen utföra sin talan. Utan att muntlighet genomföres är det icke möjligt att ernå ett koncentrerat förfarande. Departementschefen har i detta hänseende anført, att det i regel icke borde vara tillåtet för part att till rätten ingiva skriftliga på förhand uppsatta inlagor eller att uppläsa sådana inlagor. Emellertid borde enligt departementschefens mening hinder ej möta att för de säkerligen sällsynta fall, då skälig hänsyn till part kräver det, tillåta den som själv utför sin talan att härför begagna av honom författad skrift. I de av herr von Geijer m. fl. samt herrar *Johansson* i *Krogstorp* och *Persson* i *Grytterud* väckta motionerna har förordats sådan begränsning av plikten för part att muntligen utföra sin talan, att rätten att uppläsa skriftliga inlagor icke borde betagas honom i de fall, då detta för handläggningens reda kunde vara lämpligt. Enligt utskottets mening bör rätten för parterna att föredraga skrifter hållas inom mycket snäva gränser. Uppläsning av skriftliga inlagor försvårar i hög grad en verksam processledning och minskar domstolens möjligheter att bilda sig en uppfattning om sanningen i målet. Ett åberopande av skriftligt yttrande framtvingar även lätt behov av uppskov för bemötande av däri lämnade uppgifter. Farhågan att den muntliga förhandlingen skulle ställa alltför stora krav på parterna och nödga dem att därvid anlita rättsbildade biträden torde vara i huvudsak ogrundad. Det bör såsom lagrådet erinrat ej förbises, att genom den förberedande förhandlingen tvisteläget så klarlagts och förenklats, att det i flertalet mål ej erbjuder någon svårighet för parten, som i regel bäst känner till de fak-

tiska omständigheterna i målet, att själv muntligen lägga fram sin sak. Emellertid kunna undantagsvis fall förekomma, då part, som själv utför sin talan, bör äga möjlighet att hänföra sig till en av honom uppsatt skriftlig framställning. Utskottet ansluter sig sålunda på denna punkt till departementschefens uppfattning. Naturligen bör kravet på muntlig framställning ej hindra part att uppläsa sina yrkanden och ej heller att åberopa skriftligt bevismaterial eller att förete handlingar, som kunna underlätta för domstolen att uppfatta saken. Att vid förberedelsen skriftväxling mellan parterna kan förekomma, har redan berörts.»

Ang.
muntlighet i
rättegångs-
förfarandet.
(Forts.)

I herr Lindhagens reservation hade under punkten 4 hemställts, att riksdagen ville uttala sig för att förhandlingarna borde byggas på ett system, som fasthölle skriftlighetens och muntlighetens ömsesidiga fördelar med undanträngande av bådas olägenheter.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Som kammarens ledamöter ha hört, har det här stått en stor strid om skriftlighet eller muntlighet. Jag tycker det skulle vara överensstämmande med allas vår mentalitet, då vi icke äro specialister på frågan, att bifalla mitt yrkande i denna punkt, som jag tycker skulle vara ett hälsosamt tillägg ovan stridstumultet inom utskottet i denna fråga. Mitt yrkande återfinnes på sid. 74, där jag uttalat, att »förhandlingarna böra byggas på ett system, som fasthåller skriftlighetens och muntlighetens ömsesidiga fördelar med undanträngande av bådas olägenheter».

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle bifalla punkten 4 i den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av den nu föredragna punkten samt vidare enligt herr Lindhagens yrkande; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på punktens godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner punkten 6 av särskilda utskottets yttrande i utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles punkten 4 i den av herr Lindhagen vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 7.

Godkändes.

Punkten 8.

Ang.
omedelbarhet i
rättegångs-
förfarandet.

Denna punkt var så lydande:

»En förutsättning för vinnande av en koncentrerad, muntlig förhandling är såsom redan angivits, att processmaterialet framläggas inför den domstol, som har att döma i målet, och att domen grundas omedelbart på det sålunda förbragta materialet. På sätt departementschefen anfört är det emellertid av praktiska skäl oundgängligt att göra avvikelser från omedelbarhetsprincipen. I vissa fall måste möjlighet finnas att upptaga bevisning, främst vittnesmål, utom huvudförhandlingen, eventuellt vid annan domstol, samt att därefter åberopa det vid bevisupptagningen förda protokollet såsom bevis i huvudförhandlingen. De antydda undantagen böra emellertid såsom departementschefen framhållit icke sträcka sig längre än som nödvändigt betingas av förhållandena.»

Herr *Lindhagen* hade i sin reservation under punkten 5 hemställt, att riksdagen ville uttala sig för att domen borde om möjligt avkunnas omedelbart efter huvudförhandlingen med fasthållande likväl av den gamla domarregeln att »en domare skall icke vara snar till att döma, ty en snar dom är varken god eller rättvis».

Herr *Lindhagen*: Herr talman! Även här har jag gjort ett yrkande.

Det förklaras, att domen skall avkunnas genast och det är ju bra, om så kan ske. Men däri ligger en frestelse att överträda en av de gamla domarreglerna, och därför har jag yrkat, att kammaren måtte uttala sig för, att »domen bör om möjligt avkunnas omedelbart efter huvudförhandlingen med fasthållande likväl av den gamla domarregeln, att »en domare skall icke vara snar till att döma, ty en snar dom är sällan god eller rättvis» — det står »varken», men det skall vara »sällan».

Jag yrkar, herr talman, bifall till detta förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle bifalla punkten 5 i den av herr *Lindhagen* vid utlåtnad avgivna reservationen, dock med den ändring, att ordet »varken» utbyttes mot »sällan».

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av den under behandling varande punkten samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 9.

Ang.
protokoll-
föringen vid
rättegångs-
förhandlingar.

I denna punkt hade utskottet behandlat frågan om rättegångsprotokollets omfattning och innehåll.

Herrar *Christenson*, *Frändén*, *Jönsson* i Boa och *Olson* i Torsby hade enligt avgiven reservation ansett, att punkten bort erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade.

Herr *Frändén*: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr *Christenson*s reservation.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna punkten samt vidare, enligt herr *Frändén*s yrkande, därpå att punkten skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr *Christenson* m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 10.

Denna punkt rörde frågan om parts personliga medverkan i rättegången samt frågan om villkoren för behörighet att uppträda som rättegångsombud.

Ang.
parts med-
verkan i rätte-
gången m. m.

Beträffande den senare frågan hade departementschefen ansett det från vissa synpunkter ligga nära att uppställa kravet på juridisk utbildning. Emellertid hade departementschefen icke velat ansluta sig till detta krav, såvitt anginge underrätterna. Beträffande överrätterna hade han däremot funnit kravet på fullgod juridisk utbildning avsevärt vinna i styrka samt uttalat, att frågan hur detta krav lämpligast skulle tillgodoses borde bliva föremål för in-
gående överväganden vid utarbetande av lagstiftning i ämnet.

Utskottet hade i denna fråga anfört bland annat, att utskottet ansett sig böra förorda, att det medgäves part att jämväl i högre instans anlita det ombud, även utan juridisk examen, för vilket han hade förtroende.

Herrar *Bissmark, Eliel Löfgren, Åkerberg, Jonsson, Öhman, Lövgren* i Nyborg och *Hedlund* i Östersund hade enligt avgiven reservation ansett, att punkten bort erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade. I det av reservationerna föreslagna yttrandet hade bland annat uttalats, att utskottet för sin del funnit den av departementschefen i förevarande avseende intagna ståndpunkten väl grundad.

I den av herr *Lindhagen* avgivna reservationen hade under punkten 6 i de två första styckena hemställts, att riksdagen ville uttala sig för

att part principiellt alltid borde inkallas personligen, om domstolen ej ansåge det obehövt; samt

att partens personliga hörande skulle föregå advokaternas plädering.

Herr Bissmark: Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till den reservation, som under denna punkt är avgiven av mig jämte herr *Eliel Löfgren* m. fl.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag uppfattade verkligen icke vad det, som herr *Bissmark* nu yrkade bifall till, handlar om, och då kan jag inte gärna rösta för det. Jag ber att få yrka bifall till min reservation, som jag nu skall redogöra för.

För mig står det som en av förslaget viktigaste nyheter, att parterna bli personligen hörda. Det är en särdeles viktig grundsats. De skola höras före sina ombud, såsom sker i norska förlikningsråden, där parterna icke en gång få ha ombud med. Men här har utskottet föreslagit, att det skall ligga i domstolens skön att inkalla parterna personligen. Det bör i stället, enligt min mening, uttalas som en regel, att de skola komma, såvida inte domstolen för visst fall anser det obehövt. Annars leder det nya systemet till, att de fortfarande i regel icke bli inkallade. Därigenom försumpas det nya förslaget avsedda verkan.

Därför yrkar jag bifall till första delen av punkt 6 i min reservation på sid. 74, att »part principiellt alltid bör inkallas personligen, om domstolen ej anser det obehövt», och »att partens personliga hörande föregår advokaternas plädering».

Sedan kommer frågan om falsk utsaga, men därtill får jag återkomma senare.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang.
parts med-
verkan i rättegången m. m.
(Forts.)

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Jag ber likaså att få yrka bifall till utskottets hemställan under hänvisning till vad jag under principdebatten har yttrat om detta advokatmonopol.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) av herr *Bismark*, att punkten skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av honom m. fl. därom anförda reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna de båda första styckena av punkten 6 i den av herr *Lindhagen* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på punktens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jonsson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr *Bismarks* yrkande, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner punkten 10 av särskilda utskottets yttrande i utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda punkt med den lydelse, som förordats i den av herr *Bismark* m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 11.

Godkändes.

Ang. förhör
med part.

Punkten 12.

I denna punkt hade utskottet yttrat:

»I ett på fri bevisprövning grundat rättegångssystem bör bland bevismedlen inordnas även utsaga av part. Partens hörande torde i många fall vara det verksamaste medlet för sanningens utletande. Vid partsförhörets anlitande som bevismedel synes skillnad böra göras mellan brottmål och tvistemål. I tvistemål bör parts plikt att hålla sig till sanningen inskräpas genom därför lämpade medel. Departementschefen har utgått från att i detta syfte falsk partsutsaga bör beläggas med straff. En sådan anordning har bestämt avstyrkts i de av herr *Reuterskiöld* m. fl. och herr *Lindgren* väckta motionerna. De av motionärerna anförda skälen synas emellertid föga bärkraftiga. Uppgiften att det vore för svensk rätt fullständigt främmande att stadga straff för falsk partsutsaga måste bero på ett förbiseende av den i 14 kap. 8 § rättegångsbalken givna regeln om straff för den som inför rätta skriver eller talar det han vet ej sant vara, och påståendet, att part i vissa fall kan äga ett berättigat intresse att ej omtala hela händelseförloppet synes utgå från den

synnerligen betänkligen principen att en part har rätt att förneka för honom ogynnsamma omständigheter. Att straff ej bör ifrågakomma, då part av miss-tag lämnar oriktiga uppgifter, ligger i öppen dag. Till frågan under vilka villkor och på vilket skede i rättegången förhör med part under straffansvar skall användas läser i förevarande sammanhang ställning icke behöva tagas. Dock vill utskottet framhålla, att förhör med part torde böra anlitas som bevismedel ej blott såsom processkommissionen föreslagit, då genom övrig bevisning tillförlitlig upplysning ej kunnat vinnas, utan även såsom primärt bevismedel.

Rörande formen för parternas hörande under ansvar har departementschefen ifrågasatt antingen att belägga varje falsk utsaga vid huvudförhandlingen med straffansvar eller att anordna ett särskilt förhör, vid vars företagande förhörets karaktär skulle uttryckligen angivas. Dessa alternativ synas utskottet böra vid det fortsatta arbetet bliva föremål för närmare utredning. Härvid bör även frågan om straffet för falsk partsutsaga upptagas till behandling. Avgivandet av dylik utsaga synes icke böra jämföras med mened utan beläggas med ett mindre strängt straff.»

Ang. förhör
med part.
(Forts.)

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits av, utom annan,

1) herr *Per Gustafsson* och herr *Johansson* i Bro, vilka ansett, att punkten bort erhålla följande lydelse:

»I ett på fri bevisprövning — — — — — primärt bevismedel.

Rörande formen för parternas hörande under ansvar har departementschefen ifrågasatt antingen att belägga varje falsk utsaga vid huvudförhandlingen med straffansvar eller att anordna ett särskilt förhör, vid vars företagande förhörets karaktär skulle uttryckligen angivas. Utskottet anser dock, att endast det senare alternativet bör komma i fråga. Avgivandet av falsk utsaga synes icke böra jämföras med mened utan beläggas med ett mindre strängt straff.»

2) herrar *Akerberg* och *Hedlund* i Östersund, vilka ansett, att punkten bort avfattas sålunda:

»I ett — — — — — väckta motionerna. Även om motionärernas uppgift att det vore för svensk rätt främmande att stadga straff för falsk partsutsaga ej håller streck, synes man dock böra gå synnerligen varligt fram på detta område. Beträffande frågan under vilka villkor och vid vilket skede av rättegången förhör med part under straffansvar bör anlitas som bevismedel ansluter sig utskottet till processkommissionens uppfattning, enligt vilken sådant förhör skall användas endast när rätten, efter det övrig bevisning blivit förebärgt, finner ytterligare upplysning om något på sakens prövning inverkande sakförhållande erforderligt och tillika antager, att sådan upplysning kan vinnas genom parts hörande på angivet sätt. Vad kommissionen anför mot partseden, bland annat det ur moralisk synpunkt betänkligen i att låta två mot varandra stående parter under edsansvar intyga motstridande uppgifter, äger enligt utskottet i viss mån sin tillämpning även om eden utbytes mot en på heder och samvete given försäkran och straffet sättes lägre än det som gäller för mened. Sådant förhör under ansvar bör därför helst ej anlitas annat än i sådana fall, där bevisning ej på annat sätt kan åvägbringas.»

I de båda sista styckena av punkten 6 i herr *Lindhagens* reservation hade hemställts, att riksdagen ville uttala sig för

att beivrande av falsk utsaga borde gälla varje sådan utsaga och ej anknytas till särskilt förhör; samt

att övervägande borde ske om utkrävande av parts sanningsplikt även i vissa brottmål.

Ang. förhör
med part.
(Forts.)

Herr Åkerberg: Herr talman! Med hänvisning till vad jag yttrade under principdebatten ber jag få yrka bifall till min reservation, som återfinnes på sid. 91 och vilken innebär en anslutning till processkommissionens uppfattning, att »förhör med part under ansvar skall ske endast när rätten, efter det övrig bevisning blivit förebragt, finner ytterligare upplysning om något på sakens prövning inverkan sakförhållande erforderligt och tillika antager, att sådan upplysning kan vinnas genom parts hörande på angivet sätt».

Jag vill endast tillägga, att denna ståndpunkt icke innebär något eftergivande av kravet, att part skall tala sanning inför domstol, utan endast ett konstaterande av, att det är mänskligt, om han försöker lägga saken till rätta på sitt eget sätt, och att man inte bör i onödan och i första hand utsätta honom för den själsklyvning, som ett sådant förhör måste innebära.

Det är ju i alla fall så, att parterna eller deras ombud skola börja förhandlingen genom att redogöra för sina ståndpunkter, och sedan skola vittnen höras om detta. Man får sålunda fullt klart redan från början vad parterna ha för uppgifter och ståndpunkter att komma med. Men endast i det fall, där domstolen finner, att något måste ha fördolts, som skulle kunna komma fram genom att man hör part under särskilt ansvar, skall det vara erforderligt, att man håller ett sådant extra förhör.

Herr Bissmark: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan under åberopande av vad jag förut i diskussionen anförde.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! På denna punkt ber jag att få yrka bifall till den av mig och herr Johansson i Bro vid betänkandet fogade reservationen. Vi anse, att kammaren nu bör taga ställning till frågan om ansvar för part vid falsk utsaga, och huruvida det ansvaret skall gälla uttalande vid särskilt förhör eller det skall gälla vilket yttrande inför domstolen som helst. Jag anser, att ansvar bör inträda endast efter tillsägelse och vid särskilt förhör, och yrkar bifall till detta förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har i denna del avgivit en reservation, som återfinnes på sidan 74 i de två sista attsatserna under punkten 6. Den första satsen innebär, att »beivrande av falsk utsaga bör gälla varje sådan utsaga och ej anknytas till särskilt förhör». Nu står det talat om i utskottets betänkande, att man bör undersöka bägge vägarna, och för att icke komplicera saken avstår jag från något yrkande beträffande min redan från början uttalade uppfattning i detta stycke. Den kommer ju ändå till protokollet.

Det andra yrkandet däremot innebär, att »överbäggande bör ske om utredande av parts sanningsplikt även i vissa brottmål». Jag kan inte förstå vad det är för mening i att här helt skilja mellan civilmål och brottmål. Civilmål kunna ofta gälla för en part en vida mer påfrestande angelägenhet än ett brottmål. Det kan gälla hela hans förmögenhet, hans rättskapacitet o. s. v. Då skall han i alla fall ha sanningsplikt. Däremot icke i några brottmål, således icke heller i mindre brottmål, icke ens i fråga om förbrytelser mot ordningsföreskrifter o. dyl.

Jag tycker, att ett överbäggande om denna sak bör äga rum, så att man inte lämnar även ringa brottmål öppna för fritt förnekande och uteslutna från sanningsplikt.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag delar den åsikt, som uttalats i herr Gustafssons reservation. Men så litet som frågan om formerna för parts hörande under ansvar diskuterats i kammaren, kan jag icke finna det rimligt att

begära, att kammaren nu skall fatta ståndpunkt till den saken. Därför ansluter jag mig till utskottets ståndpunkt, som lämnar denna fråga öppen, och instämmer sålunda, herr talman, i herr Bissmarks yrkande.

Ang. förhör
med part.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag anhåller, att Schlyter benäget redogör också för sin ståndpunkt i fråga om sanningsplikten, när det gäller brottmål.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande den nu ifrågavarande punkten förekommit följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o), av herr *Åkerberg*, att punkten skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av honom och herr *Hedlund* i Östersund därom anförda reservationen; 3:o), av herr *Gustafsson, Per*, att kammaren skulle godkänna punkten med den avfattning, som påyrkats i den av honom och herr *Johansson* i Bro avgivna reservationen; samt 4:o) att kammaren skulle bifalla sista stycket i herr *Lindhagens* vid utlåtandet avgivna reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på punktens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Åkerberg* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Åkerbergs* yrkande.

Herr *Gustafsson, Per*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 12 av särskilda utskottets yttrande i utlåtande nr 1 antager godkännande av denna punkt med den lydelse, som förordats i den av herr *Åkerberg* och herr *Hedlund* i Östersund därom anförda reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av punkten med den lydelse, som föreslagits av herr *Per Gustafsson*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner punkten 12 av särskilda utskottets yttrande i utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Ang. förhör
med part.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda punkt med den lydelse, som föreslagits av herr Per Gustafsson.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang.
muntlighet vid
vittnesförhör.

Punkten 13.

I förevarande punkt, som rörde frågan om vittnesförhör, hade utskottet anfört bland annat:

»Av grundsatsen om muntlighet i rättegången följer, att vittne skall avgiva sin berättelse muntligen. Hinder bör dock icke möta för vittne att till stöd för sitt minne anlita anteckningar eller andra handlingar. Däremot bör vid vittnesförhör skriftlig attest icke få åberopas. Därest skriftlig uppteckning — exempelvis i polisförhørsprotokoll — föreligger av vad vittnet har sig bekant, bör denna icke få läggas till grund för förhöret.»

Reservation hade avgivits av herrar *Christenson, Frändén, Jönsson* i Boa och *Olson* i Torsby, vilka ansett, att punkten bort erhålla den ändrade lydelse, att det nyss återgivna stycket utbyttes mot följande:

»Av grundsatsen om muntlighet vid rättegången följer, att vittne skall avgiva sin berättelse muntligen. Hinder bör dock icke möta för vittne att till stöd för sitt minne anlita anteckningar eller andra handlingar. Däremot bör vid vittnesförhör skriftlig attest i regel icke få åberopas. I särskilda fall, såsom exempelvis då sakkunnig höres såsom vittne eller där vittnesmålet avser invecklade tekniska och liknande frågor eller om eljest skriftlig form kan betingas av omständigheterna, synes dock attest utan olägenhet kunna användas.»

Herr **Frändén**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Christensons reservation.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna punkten samt vidare, enligt herr *Frändéns* yrkande, därpå att punkten skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Christenson m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 14—19.

Godkändes.

Ang.
förfarandet
i hovrätt.

Punkten 20.

Denna punkt rörde frågan om rätten att fullfölja talan i hovrätt samt om tillämpningen å förfarandet i hovrätterna av principerna om muntlighet, omedelbarhet och offentlighet.

Beträffande frågan om skyldighet för parterna att infinna sig i hovrätten till muntlig förhandling hade departementschefen uttalat, att i mindre mål, där tvisteföremålets värde vore obetydligt eller där fråga vore om allenast bötesstraff, en ovillkorlig inställelseplikt ofta skulle framstå såsom obillig med

hänsyn till de därmed förbundna kostnaderna. I dessa mål borde alltså skriftligt förfarande kunna förekomma. Emellertid skulle enligt departementschefens uppfattning domstolen alltid kunna förordna om parts hörande, liksom part som så önskade ägde att själv eller genom ombud komma tillstådes för utförande av sin talan.

Ang.
förfarandet
i hovrätt.
(Forts.)

Utskottet hade i den nu förevarande punkten yttrat bland annat, att en tillfredsställande lösning av problemet syntes utskottet stå att vinna enligt de av departementschefen angivna riktlinjerna.

Vid ifrågavarande punkt hade reservationer anförts

1) av herrar *Christenson, Frändén, Jönsson* i Boa och *Olson* i Torsby, vilka ansett, att punkten bort erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits;

2) av herr *Linder*, som likväl ej antytt sin åsikt.

I det av herr Christenson m. fl. reservationsvis föreslagna yttrandet hade uttalats, bland annat, att hovrätt i regel borde kunna utan muntlig förhandling avgöra dit fullföljda mål, dock att, om hovrätten på parts yrkande eller eljest så funne erforderligt, muntlig förhandling skulle äga rum och parterna vara skyldiga att för sådant ändamål själva eller genom ombud komma tillstådes i hovrätten.

Herr *Lindhagen* hade under punkten 8 i sin förenämnda reservation hemställt, att riksdagen ville uttala sig för att förfarandet i hovrätten anordnades på följande sätt: för alla mål anordnas offentlighet och en huvudförhandling; först sker en neutral föredragning av målet från domstolens sida av en ledamot i rätten eller en tjänsteman; parterna äga därefter, om de så önska, muntligen och fritt förhandla inför domstolen; hovrätten kan vid behov inkalla frånvarande parter, men parter i vissa mål böra ej enligt författningen mot sin vilja alltid tvingas att inställa sig till muntlig plädering med åtföljande omkostnader.

Herr *Ekman*: Herr talman, mina herrar! Jag har inte uttalat mig förut under debatten och ber om ursäkt för att jag nu säger ett par ord.

Denna punkt gäller två saker, dels skyldigheten för part att inställa sig och dels sättet för processmaterialets framläggande.

I fråga om skyldigheten för part att inställa sig har utskottet anslutit sig till justitieministerns uttalande därom, att man skall göra en skillnad mellan å ena sidan mål, som gälla mindre belopp eller där det endast kan bli fråga om böter, och å andra sidan mål, som gälla större värden och där det kan bli fråga om urbota bestraffning. Det är redan ganska illa, att man gjort en sådan skillnad beträffande mål, som få fullföljas från hovrätterna till högsta domstolen. Det vore enligt min mening olyckligt, om man nu skulle göra en sådan skillnad mellan fattigmans mål och rikemans mål, när det gäller processen i hovrätten. Det är en skillnad, som är av ondo. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle ju parterna inte alls behöva inställa sig i mål, som gälla mindre värde; jag förmodar, att därmed menas värde upp till femtonhundra kronor, d. v. s. samma gräns, som gäller för fullföljd till högsta domstolen. Men det kan hända, att ett mål rörande ett högre värde är synnerligen enkelt. Varför skola parterna då betungas med att inställa sig? Ja, det kan hända, att mål, som röra ofantligt stora värden, äro sådana, att parterna för sakens utredning alls inte behöva inställa sig och ådraga sig de kostnader det medför. Målet kan t. ex. gälla bara en lagtolkningsfråga. Således tror jag det vore lyckligt, om man inte droge upp en sådan konstlad gräns mellan olika mål, som i propositionen och i utskottets utlåtande föreslås.

Ang.
förjarandet
i hovrätt.
(Forts.)

På samma sätt är det med metoden för föredragning i hovrätten. Justitieministern har förklarat — och utskottet har anslutit sig därtill — att när det är fråga om mindre mål, d. v. s. mål, antar jag, som gälla värden upp till femtonhundra kronor eller där det bara kan bli fråga om böter, så skola parterna inte behöva inställa sig, således inte själva eller genom ombud föredraga sina mål. I större civilmål eller i mål, där det kan bli fråga om urbota bestraffning, skulle parterna vara skyldiga komma tillstådes och således även kunna själva ombesörja föredragningen. De mindre målen utgöra emellertid mer än hälften av de mål, som fullföljas till hovrätten. I mer än hälften av målen skall det således bli föredragning av tjänsteman liksom nu.

Vidare har utskottet uttalat, att även beträffande de större målen en tjänsteman alltid skall läsa in dem, så att han kan föredraga dem, ifall parterna inte vilja göra det själva. Varför skulle då icke dessa tjänstemän, som nu skola finnas för att läsa in målen, så att de kunna föredraga dem, också få föredraga dessa mål? En föredragning av en sådan tjänsteman blir oändligt mycket tillförlitligare än en föredragning av parterna själva eller deras ombud, ty en föredragning av parterna blir alltid ensidig. Den ena parten framför sina synpunkter och den andra sina. Följden blir, att hovrätten genom frågor måste utleta, vad vid partsföredragningen möjligtvis uteslutits eller icke tillräckligt betonats. Detta kommer naturligtvis att orsaka uppskov och en långsammare förhandling i hovrätten.

Det lyckligaste sättet är nog det, som förordats av herr Åkerman, nämligen att en tjänsteman föredrar alla målen i överrätten och att parterna få vara tillstådes och göra sina anmärkningar, tillägga vad de önska och framföra den ytterligare bevisning, som de kunna vilja prestera. På så sätt blir föredragningen i hovrätten fullkomligt opartisk, klar, redig och tillförlitlig. Dessa tjänstemäns hela karriär är beroende på, om de göra sin sak ordentligt. Däri ligger en stark garanti för att föredragningen blir god. Dessutom, om parterna själva eller deras ombud skola föredraga målen, hur skall man då göra, när ett vittne återopas å ömse sidor, först av kändan, sedan av svaranden, eller när ett vittne uttalat sig mot en part men sedermera ångrar sig och tar tillbaka och sedan yttrar något annat? Vilkendera parten skall föredraga ett sådant vittnes olika berättelser? Eller när vittnen korsförhöras, utsätts för frågor från bägge sidor, vem skall föredraga vad som förekommer än till förmån för den ena än för den andra parten vid ett sådant korsförhör? Man kan inte begära, att en part skall föredraga något som talar till hans nackdel, utan han föredrar naturligtvis bara sådant, som talar till hans förmån.

Jag tror sålunda, att det vore en stor fördel, ifall riksdagen ville bifalla den reservation, som är avgiven av herr Christenson m. fl. och som återfinnes på sid. 93 i utlåtandet, där det säges, att föredragning av målen skall ske genom en tjänsteman, men med frihet för parterna att därutöver själva anföra vad de vilja. Likaså yrkas i samma reservation, att parterna inte skola behöva inställa sig, men att, om de så önska eller hovrätten eljest finner erforderligt, skola parterna ha skyldighet att komma tillstådes.

Jag yrkar, herr talman, bifall till denna av herr Christenson m. fl. avgivna reservation.

Herr Bissmark: Herr talman! Beträffande den av herr Ekman anmärkta omständigheten, att den kungl. propositionen ger en viss rätt för parter i vissa mål att skriftligt fullfölja talan i hovrätten, så är det orimligt att jämföra detta med den begränsning, som gäller för fullföljd i högsta domstolen. Det är här endast fråga om relativt små mål, som inte tåla några kostnader. Parterna ha ju alltid rätt att komma tillstådes. Det är bara det, att de inte be-

höva komma, om de ej anse det nödvändigt. Den jämförelsen haltar således åtskilligt.

Beräffande åter yrkandet att *alla* målen skola föredragas av en tjänsteman i hovrätten, vill jag säga, att detta skulle ta bort den möjlighet till full muntlighet, som utskottet föreslår. Herr Ekman bevisar ju, hur olämpligt detta föredragningssätt av parterna är. Han anser, att det är bättre, att en referent föredrar två ensidiga framställningar, än att parterna själva få lägga fram sin talan. Nu tror jag inte, att jag behöver uppehålla mig mer vid detta.

Detta senare sätt att föredraga mål vid domstol är ju allmänt känt och prövat i många länder, och det anses ha många betydande fördelar. Det är framför allt av kostnadsskäl, som vi icke ansett oss böra förorda detta föredragningssätt i hovrätten såsom obligatoriskt.

Jag kan inte dela herr Ekmans uppfattning och yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Ang.
förfarandet
i hovrätt.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Detta är en viktig punkt, som ej får förbigås. Här gäller det, vilka mål som skola få fullföljas i hovrätten, varken mer eller mindre. Jag åberopar min reservation sid. 59—61 i betänkandet.

För närvarande anses de svenska hovrätterna vara de kanske billigaste andra instanser, som finnas i Europa, åtminstone säges det så. I varje händelse äro de jämförelsevis billiga. Nu beror detta på att hovrätterna bygga på underlaget från underrätterna, och sedan föredrages detta gratis och muntligt av en referent — en medlem eller tjänsteman i hovrätten —, varpå domen såvitt möjligt omedelbart faller. Den nya reformen, om vilken de flesta äro eniga, går ut på, att det skall bli offentlighet, att varje mål, större eller mindre, skall föredragas offentligt vid en huvudförhandling, och att parterna i alla mål skola ha *rätt* att, om de vilja, komma tillstådes och plädera hur mycket de önska efter den neutrala referentens föredragning.

Det är klart, att ett renhårigt muntligt system skulle leda till, att alla förhandlingar upprepades i hovrätten och att den gamla bevisningen förnyades. Det är den idealiska muntligheten, men detta har ingen kunnat gå med på, då det medför svårigheter och omkostnader. Utskottet medgiver ock, att bevismaterialet blir sämre ju längre man kommer bort från underrätten.

Vad är det då, som gör det nuvarande föredragningssättet så billigt? Jo, det är, att här behöva parterna inte vidare dyrbart plädera som vid underrätterna. De begära endast en överprövning, men kunna ock komma med nya bevis. En advokat sätter i regel upp de skrifter, genom vilka målet fullföljes och med vilka svaromål avgivas, men de lämnas kanske oftast in genom en icke juridiskt bildad person.

Nu är det ju meningen, att det skall få pläderas muntligt även av parterna, när de önska det. Även hovrätten skall kunna påbjuda det, när den finner det behöfligt. Men vad skall det tjäna till, när man nu har en specifikt svensk organisation för hovrätten liksom för högsta domstolen, som ju erbjuder en neutral föredragning från själva domstolens sida och parterna få det kostnadsfritt, vad skall det tjäna till, säger jag, att söka *tvinga* in ett annat dyrbarare förfarande med föredragning av advokater, som sedan debitera parterna och åsamkar dem större kostnader — *när de inte vilja det*.

Ett sådant tvång förordar utskottet för »vissa mål». Det går ej nu för alla, säger utskottet, ty det blir för dyrt och betager parterna möjlighet att fullfölja talan. En tudelning av målen med olika förfarande föreslås därför.

Till ett enklare förfarande hänvisas »mindre mål, där tvistemålets värde är obetydligt eller fråga är om allenast bötesstraff». I övriga mål skola parterna vara skyldiga att inställa sig till muntlig förhandling. Detta skall bli regel,

Ang.
förfarandet
i hovrätt.
(Forts.)

ty »undantagen» från nämnda skyldighet »böra hållas inom snäva gränser». Utskottet medger dock att detta är »ett svårt problem».

Detta är ganska märkligt. I civilmål har man hitintills ansett, att parterna äga rättighet att disponera över sina mål, men nu vill man, att parterna i mål av en viss beskaffenhet, som skall omnämnas i lagtexten, skola var skyldiga att inställa sig till muntliga förhandlingar och således ha med sig advokat mot sin vilja. Vad är det för främmande tvång, när parterna känna förtroende för domstolen, att de för att fullfölja sin talan nu skola tvingas att mot sin vilja ådraga sig kostnader? På detta sätt har man nu gått in för att minska tillloppet till hovrätterna genom att göra tillträdet dyrare.

Det säges från tongivande lagstiftningsjurister — jag har hört det flera gånger — att de svenska hovrätterna äro alldeles för billiga. De böra fördyras för att hålla en del folk borta. Med andra ord: det är även här en mentalitet hos den nya reformen, att det är de rikare målen, som skola fram, och de fattigare, som skola sorteras bort. Ett manfall över hela linjen följer därmed.

Jag yrkar därför i detta skede bifall till min reservation på sid. 74 under punkt 8, där det efter referat av utskottets förslag i övrigt, i vilket jag instämmer, antecknats min förenämnda skiljaktiga mening, avfattad i de tre sista raderna, sålunda: »parter i vissa mål böra ej enligt författningen mot sin vilja alltid tvingas att inställa sig till muntlig plädering med åtföljande omkostnader.»

I herr Lindhagens yttrande instämde herr *Ström, Fredrik*.

Herr Schlyter: I denna punkt har herr Löfgren reservationsvis framställt ett yrkande om viss ändrad lydelse av utskottets utlåtande. I utskottet har jag vid voteringen biträtt herr Löfgrens yrkande. Emellertid delar jag hans uppfattning, att det inte borde vara erforderligt att genom ett kammarbeslut understryka denna mening, för att den skall komma under övervägande vid lagförslagets utarbetande, och därför kan jag instämma i herr Bismarks yrkande.

Herr Linder: Herr talman! Jag för min del liksom herr Lindhagen finner, att detta är en punkt av synnerligen stor betydelse. Jag delar därför den uppfattning, som uttalats av herr Ekman liksom också av herr Lindhagen. Jag finner, att man inte bör göra gränsen alltför snäv, när det gäller fullföljd av målen i hovrätten. Det bör ej alltför strängt fordras personlig inställelse i hovrätt. Redan på förmiddagen i dag framhöll jag, att menige man i stor utsträckning faktiskt kommer att utestängas från fullföljd till hovrätt. Kostnaderna bli ju högst betydande. Låt oss blott exempelvis tänka oss, att en person för en talan i Växjö, kunna vi säga, och att han inte är nöjd med rådhusrättens utslag utan måste vädja till hovrätten. Är det då ett mål, som ej gäller ett mindre värde eller där det ej dömts till böter, så måste han inställa sig i Jönköping. Det är klart, att eftersom det då där blir fråga om muntlig förhandling, så är han i regel inte i stånd att plädara själv utan måste anlitat biträde. Då blir det lämpligast för honom att antingen skicka en advokat i Växjö, som han tidigare anlitat, till Jönköping — vad kostar inte det? — eller också skicka handlingarna till en advokat i Jönköping, som får läsa in målet på nytt. Jag menar, att man bör dock inte här anstränga allmänheten över hövan. Målet kan redan i underrätten vara så utrett, att det inte behövs någon personlig inställelse i hovrätten, utan man bör kunna döma på de handlingar, som redan finnas från underrätten.

Jag ber därför att få instämma i det yrkande, som framställdes av herr Lindhagen och som också återfinnes i den reservation, som avgivits av herr Christenson m. fl.

Herr **Ekman**: Herr talman! Jag skall be att få återtaga mitt yrkande och i stället instämma i herr *Lindhagens* yrkande. Det har samma effekt, som det yrkande jag gjorde.

Ang.
förfarandet
i hovrätt.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats dels att den under behandling varande punkten skulle godkännas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att punkten skulle godkännas med den ändring, som föranleddes av ett godkännande av det i punkten 8 av hans reservation förekommande uttalandet: »parter i vissa mål böra ej enligt författningen mot sin vilja alltid tvingas att inställa sig till muntlig plädering med åtföljande omkostnader».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på den föredragna punktens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Linder* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner punkten 20 av särskilda utskottets yttrande i utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Lindhagens* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ekman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 46.

Punkten 21.

I denna punkt, som rörde frågan om förfarandet i högsta domstolen, hade utskottet yttrat bland annat:

»På sätt departementschefen anført synas dock särskilda anordningar vara nödvändiga för att förhindra en alltför stark tillströmning av mål till högsta domstolen. Denna fråga torde vid det fortsatta arbetet böra bliva föremål för närmare utredning.»

Ang.
förfarandet
i högsta
domstolen.

Enligt en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herr *Wilhelm Björck* ansett, att punkten bort erhålla den ändrade lydelse, att utskottets berörda yttrande utbyttes mot följande:

»I fråga om de fortsatta övervägandena rörande begränsning av fullföljdsrätten vill utskottet framhålla, att den nuvarande ordningen i detta avseende icke kan anses tillfredsställande. Eventuella bestämmelser i syfte att förhindra en alltför stark tillströmning av mål till högsta domstolen måste emellertid enligt utskottets mening utformas på sådant sätt, att grundsatsen om alla medborgares likhet inför lagen icke äventyras.»

Ang.
förhållandet
i högsta
domstolen.
(Forts.)

Herr Linder: Herr talman! Ja, klockan är ju halv två på natten, men detta hindrar mig icke i alla fall att säga några ord beträffande denna punkt.

Jag har redan påpekat, att i stort sett fortgången av målen blivit bättre såväl i underrätterna som i hovrätterna — i underrätterna i så måtto, att man där fått en processreform utan lagändring, vilken påskyndar målens handläggning; i hovrätterna däriigenom, att man där avhjälpit arbetsbalansen genom inrättande av extra divisioner. Men inom högsta domstolen är arbetsbalansen icke avhjälpit; där finns den alltfjämt kvar. Jag erinrade på förmiddagen om, att redan år 1911, då processkommissionen tillsattes, hade den dåvarande justitieministern stora bekymmer för denna arbetsbalans, och ännu i denna dag, år 1931, är den så stor, att målen få vänta minst ett år, innan de kunna bliva föredragna. Av den statistik, som finnes i den sista redogörelsen från statistiska centralbyrån, ser man, att det finnes mål, som få vänta bortåt ett par år.

Nu har under punkt 21 i utskottets utlåtande denna arbetsbalans också uppmärksamats, och man har för att råda bot därpå bland annat tänkt på att hindra tillströmningen av mål till högsta domstolen. Kammaren erinrar sig förvisso, att en kringskärning ägt rum genom införande av summa revisibilis, en sak, som icke vunnit något särskilt erkännande utan som för mången varit till ganska stor förgärlse, kan man säga.

Inom utskottet har man diskuterat åtskilliga utvägar för att avhjälpa denna arbetsbalans, och bland annat har man tänkt på att vissa grupper av mål icke skulle få fortgå till högsta domstolen. Det nämndes bland annat i förbigående, att skiftesmålen — en sak som jag också på annat håll sett föreslagen — icke skulle få gå till högsta domstolen. Detta stötte genast på en sådan patrull inom utskottet, att man icke vidare vågade nämna det.

Om man läser punkt 21, visar det sig, att utskottets ställning till denna fråga är oklar. Trots det att diskussionen fortgick mycket länge om denna sak, har utskottet icke kunnat rekommendera någon viss väg, utan utskottet har helt enkelt rekommenderat, att departementschefen skulle efter övervägande finna utväg att förhindra en alltför stor tillströmning av mål till högsta domstolen.

Jag kan icke finna annat än att man måste säga något om denna arbetsbalans. Det är nämligen egendomligt, att huru mycket än Kungl. Maj:t och riksdagen sökt avhjälpa högsta domstolens arbetsbalans, så ha likväl alla försök härutinnan strandat. Jag erinrar om, att år 1894 beslöts genom lag, att fattigvårdsärenden icke skulle få fullföljas från kammarrätten till högsta domstolen. Det var en hjälp. 1905 höjdes justitierådets antal från 18 till 21, det var nästa åtgärd för att avhjälpa arbetsbalansen. 1909 beslöts inrättandet av ett lagråd och en regeringsrätt, varigenom högsta domstolen befriades från laggranskningen liksom även från prövning av vissa ärenden, och vidare höjdes ånyo justitierådets antal, från 21 till 24. År 1915 beslöts summa revisibilis, varigenom de fattigas mål fingo så att säga stryka på foten, för att balansen i högsta domstolen skulle kunna avhjälpas. Men det har icke hjälpt. Alltfjämt klagar man över denna balans, och att den är till stor olägenhet för parterna kan man väl förstå.

Man kan fråga sig, om det är något fel med arbetsförheten inom domstolen, men det kan man bestämt säga icke är förhållandet; arbetet fortgår med den största kraft och intensitet. Då framställer sig frågan, om det icke i alla fall måste vara något fel i arbetssättet, eftersom, trots alla försök, arbetsbalansen icke kunnat nedbringas.

Nu är det ju så, att man på alla andra håll inom domstolsvärlden har reformerat och sökt att komma till rätta, och jag anser, att även här någonting bör göras. I hovrätterna ha införts extra divisioner, och jag kan icke

finna annat än — om också jag vet, att jag i detta avseende är mycket illa hörd; jag vet det av flera uttalanden icke minst vid det stora juristmötet i Köpenhamn år 1928 — att man bör tillgripa den särskilda utvägen att även bilda en extra avdelning inom högsta domstolen. Man säger, att en sådan extra avdelning skulle skada högsta domstolens auktoritet. Men det kan icke få vara på det sättet, att för högsta domstolens auktoritets skull en massa människor skola få vänta ett år och därutöver på att få sin rätt. Det går icke för sig enligt min mening. Det ligger enligt min uppfattning något bakvänt i ett sådant skattande åt auktoriteten. Vill man icke inrätta en extra avdelning, därför att det skulle vara alldeles olämpligt, så får man ytterligare en gång höja justitierådens antal för att sedan efter hand minska det. Detta har utlovats vid föregående tillfällen, och det skedde för övrigt också, när det var tal om regeringsrättens förstärkning för några år sedan. Givet är, att här måste göras någonting åt saken. Hinder får icke måla i något slags auktoritetsbekymmer, något slags noli-me-tangere-politik från högsta domstolens sida, utan ett ingripande måste ske. Det får icke bli så, att på allmänhetens bekostnad vissa mål avskäras från fullföljd till högsta domstolen för att högsta domstolen icke skall få för mycket arbete, utan de mål, som nu kunna fullföljas till högsta domstolen, böra också kunna få fullföljas dit i fortsättningen.

Jag hade icke tänkt att framställa något särskilt yrkande på denna punkt. Jag tycker, att det är tillräckligt, att saken bringats på tal här i kammaren. Emellertid har det avgivits en reservation av herr Björck — det är möjligt, att den icke vinner genklang — som står ganska nära min syn på saken, nämligen att alla medborgares rätt att få sina mål prövade i högsta instans efter de regler, som därför nu gälla, lämnas oförkränkt. Jag kan därför inskränka mig till att yrka bifall till den av herr Björck i denna punkt avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herr *Björck, Wilhelm*.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag hade tänkt yttra mig om högsta domstolens arbetsbalans, då punkt 44 i utskottets betänkande föredragits eller också då den punkt föredrages, som rör organisationen av högsta domstolen. Här gäller det ju endast förfarandet. Utskottet har även här bibehållit den gamla svenska institutionen med muntlig föredragning av revisionssekreterare, som gratis utan omkostnad för parterna skola hädanefter offentligt lämna en muntlig neutral orientering som inledning till parternas efterföljande eventuella förhandlingar. Om dessa bestämmelser upprätthållas och parterna önska att plädera, skulle det uppstå en tillräckligt ny ordning inom högsta domstolen.

Beträffande arbetsbalansen inom högsta domstolen har jag ett yrkande att göra under en annan punkt (nr 18 i mina yrkanden) och jag får därför spara mig till dess.

Herr Bismark: Herr talman! Jag vill endast fästa uppmärksamheten på, att utskottet här uttalat sig mycket obestämt. Utskottet säger endast: »På sätt departementschefen anført synas dock särskilda anordningar vara nödvändiga för att förhindra en alltför stark tillströmning av mål till högsta domstolen.»

Ja, det kan finnas många vägar att nå detta mål, men att nu i nattens sena timma söka driva fram ett uttalande, som uppenbarligen har sin udd riktad mot summa revisibilis, vilken tillkom under Brantings egid, vill jag minnas, eller åtminstone med hans bifall och som dock visat sig under många år kunna hålla nere målens antal någorlunda i högsta domstolen — att nu, säger jag,

Första kammarens protokoll 1931. Nr 39.

Ang.
förfarandet
i högsta
domstolen.
(Forts.)

gå in för att göra ett uttalande, som riktar sig mot detta, är väl dock något förhastat. Kan det icke vara tillräckligt, att herrarnas yttranden antecknas till dagens protokoll och frågan på det sättet kan komma under beaktande? Jag hemställer, att kammaren ville bifalla utskottets förslag.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag skall be att få instämma med herr Lindhagen i hans antagande, att den nu diskuterade frågan riktigare hör under en senare punkt. Det är nämligen så, att det under punkt 44 rörande övergång till den nya ordningen står följande: »Ehuru icke direkt sammanhängande med en reform av rättegångsväsendet torde det vara lämpligt, att åtgärder snarast vidtagas för nedbringande av den uppkomna arbetsbalansen i högsta domstolen.»

Jag delar också herr Bismarks mening, att så allmänt som utskottet uttalat sig i denna fråga, det knappast är lämpligt att vi i kammaren nu fatta ståndpunkt för eller mot något särskilt medel för nedbringande av arbetsbalansen i högsta domstolen, utan jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande i denna punkt.

Herr Linder: Herr talman! Jag förstår egentligen icke, varför man icke skulle kunna bifalla herr Björcks reservation om man delar hans uppfattning. I stort sett bryr jag mig dock föga om, vilket beslut som kammaren här kommer att fatta. Jag är nöjd med, att jag fått tillfälle att göra detta uttalande här i kammaren och offentligen fått påpeka arbetsbalansen inom högsta domstolen, så att det icke stannar vid det vaga och obestämda uttalande, som herr Bismark är böjd att förorda men som han tydligen är rädd för att understryka.

Herr Björck: Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att i den reservation, som jag har avgivit, binder man sig icke för någon viss väg. Man säger endast för det första, att den nuvarande begränsning av fullföljdsrätten icke är tillfredsställande, och därjämte uttalar man: »Eventuella bestämmelser i syfte att förhindra en alltför stark tillströmning av mål till högsta domstolen måste emellertid enligt utskottets mening utformas på sådant sätt, att grundsatsen om alla medborgares likhet inför lagen icke äventyras.»

Jag kan icke finna, att detta uttalande på något sätt skulle vara farligt för kammaren att göra i denna betydelsefulla fråga. Min uppfattning sammanfaller i övrigt fullkomligt med den av herr Linder hävdade. För mig är det självklart, att vid bestämmandet av gränsen för rätten att fullfölja mål till högsta domstolen böra reglerna avvägas på ett sådant sätt, att likheten inför lagen icke läderas.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande punkten samt vidare därpå att punkten skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Wilhelm Björck därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på punktens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Björck, Wilhelm, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner punkten 21 av särskilda utskottets yttrande i utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda punkt med den lydelse, som förordats i den av herr Wilhelm Björck därom anförda reservationen.

Ang.
förfarandet
i högsta
domstolen.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr talmannen yttrade, att han på grund av den långt framskridna tiden och med hänsyn till att under morgondagen arbetsplenium komme att hållas kl. 2 e. m. med fortsättning kl. 8 e. m., finge hemställa, att kammaren ville besluta att till nämnda sammanträde uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande.

Denna hemställan bifölls.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren ville besluta, att sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 8—11 samt statsutskottets utlåtanden nr 151 och 152 skola i denna ordning uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan nästa fredag, detta under förutsättning, att särskilda utskottets utlåtande nr 1 dessförinnan blivit slutbehandlat.

Vidare får jag hemställa att sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 3 skall uppföras på föredragningslistan för kammarens sammanträde onsdagen den 27 i denna månad.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Justerades ett ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.51 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.